SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI

Setatemente sa Kharikhulamu ya Naha (SKN)

Setatemente sa Leano la Kharikhulamu le Tekanyetso

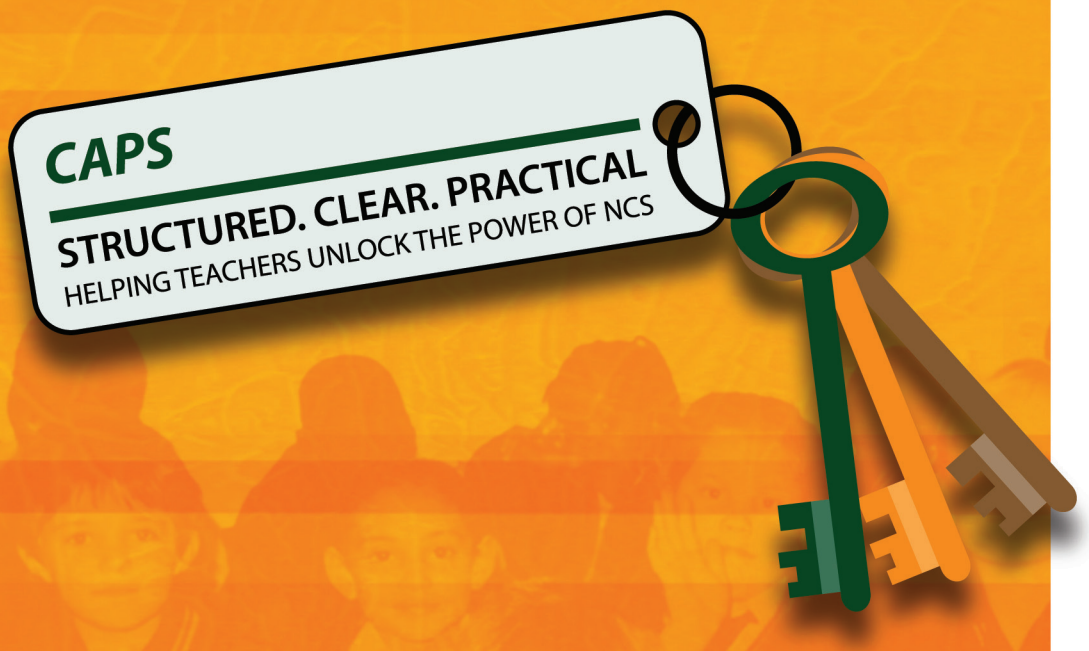

Mokgahlelo wa Thuto le Thupelo eTswelang Pele Dikereiti tsa 10-12

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

ETAMENTE SA LEANO LA KHARIKHULAMO LE TEKANYETS

DIKEREITE TSA 10-12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI

Department of Basic Education

222 Struben Street
Private Bag X895
Pretoria 0001
South Africa
Tel: +27 12 357 3000
Fax: +27 12 323 0601

120 Plein Street Private Bag X9023
Cape Town 8000
South Africa
Tel: +27 21 465 1701
Fax: +27 21 461 8110
Website: http://www.education.gov.za

© 2011 Department of Basic Education

ISBN: 978-1-4315-0557-9

Design and Layout by: Ndabase Printing Solution

Printed by: Government Printing Works

FOREWORD BY THE MINISTER

Our national curriculum is the culmination of our efforts over a period of seventeen years to transform the curriculum bequeathed to us by apartheid. From the start of democracy we have built our curriculum on the values that inspired our Constitution (Act 108 of 1996). The Preamble to the Constitution states that the aims of the Constitution are to:

- heal the divisions of the past and establish a society based on democratic values, social justice and fundamental human rights;
- improve the quality of life of all citizens and free the potential of each person;
- lay the foundations for a democratic and open society in which government is based on the will of the people and every citizen is equally protected by law; and
- build a united and democratic South Africa able to take its rightful place as a sovereign state in the family of nations.

Education and the curriculum have an important role to play in realising these aims.

In 1997 we introduced outcomes-based education to overcome the curricular divisions of the past, but the experience of implementation prompted a review in 2000. This led to the first curriculum revision: the *Revised National Curriculum Statement Grades R-9* and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* (2002).

Ongoing implementation challenges resulted in another review in 2009 and we revised the *Revised National Curriculum Statement* (2002) and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* to produce this document.

From 2012 the two National Curriculum Statements, for *Grades R-9* and *Grades 10-12* respectively, are combined in a single document and will simply be known as the *National Curriculum Statement Grades R-12.* The *National Curriculum Statement for Grades R-12* builds on the previous curriculum but also updates it and aims to provide clearer specification of what is to be taught and learnt on a term-by-term basis.

The *National Curriculum Statement Grades R-12* represents a policy statement for learning and teaching in South African schools and comprises of the following:

(a) Curriculum and Assessment Policy Statements (CAPS) for all approved subjects listed in this document;

(b) *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; and

(c) *National Protocol for Assessment Grades R-12.*

MRS ANGIE MOTSHEKGA, MP
MINISTER OF BASIC EDUCATION

DIKAHARE

KAROLO YA 1: SETATEMENTE SA LEANO LA KHARIKHULAMO LE TEKANYETSO 3

1.1 Boitshetleho 3

1.2 Tjhebokakaretso 3

1.3 Sepheo sa Kharikhulamo ya Afrika Borwa ka kakaretso 4

1.4 Kabo ya nako 6

1.4.1 Mokgahlelo wa Motheo 6

1.4.2 Mokgahlelo o Mahareng 7

1.4.3 Mokgahlelo o Phahameng 7

1.4.4 Dikereite tsa 10-12 8

KAROLO YA 2: HO HLAHISA DIPUO 9

2.1 Dipuo - Dikgato tsa puo Setatementeng sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso sa Naha 9

2.2 Dipheo tse ikgethang tsa ho ithuta dipuo tsa tlatsetso 11

2.3 Tjhebokakaretso ya kharikhulamo ya puo 12

2.4 Ho ruta Puo ya Tlatsetso ya Pele 12

2.5 Kabo ya nako kharikhulamong 19

2.6 Ditlhokeho tsa ho ithuta Sesotho Puo ya Tlatsetso ya Pele e le e nngwe ya dithuto 20

KAROLO YA 3: DIKAHARE LE MERALO YA HO RUTA BOKGONI BA PUO 21

3.1 Ho mamela le ho bua 21

3.2 Ho bala le ho boha 29

3.3 Ho ngola le ho nehelana 36

3.4 Dibopeho tsa puo le melao (ditwlaelo) tsa tshebediso ya puo - lenane leo di lokodisitsweng ho lona 43

3.5 Meralo ya ho ruta 47

3.5.1 Kereite ya 10: Moralo wa ho ruta 51

3.5.2 Kereite ya 11: Moralo wa ho ruta 60

3.5.3 Kereite ya 12: Moralo wa ho ruta 68

KAROLO YA 4: TEKANYETSO PUONG YA TLATSETSO YA PELE 76

4.1 Selelekela 76

4.2 Tekanyetso e seng ya semmuso kapa ya tsatsi le leng le le leng 76

4.3 Tekanyetso ya Semmuso 76

4.4 Lenaneo la Tekanyetso 80

4.4.1 Tjhebokakaretso ya ditlhokeho 80

4.4.2 Ditlhahlobo 85

4.5 Ho rekota le ho tlaleha 87

4.6 Bolekanyetsi ba Tekanyetso 88

4.6.1 Tekanyetso ya semmuso 88

4.6.2 Mesebetsi ya molomo ya tekanyetso 88

4.7 Kakaretso 89

KAROLO YA 1: SELELEKELA SA SETAMENTE SA LEANO LA KHARIKHULAMO LE TEKANYETSO

1.1 Boitshetleho

Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa R-12 (SKN) se totobatsa leano la kharikhulamo le tekanyetso dikolong.

Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha se ile sa hlophiswa botjha ka sepheo sa ho ntlafatsa Kharikhulamo, mme diphetoho tsa kenngwa tshebetsong ka kgwedi ya Pherekgong 2012. Thutong e nngwe le e nngwe ho ile ha hlahiswa tokomane e le nngwe e tlamahantseng kharikhulamo le tekanyetso mmoho, e ileng ya kena tshebetsong bakeng sa ditokomane tsa Ditatemente tsa Thuto, Ditataiso tsa Mananetsamaiso a ho Ithuta le Ditataiso tsa Tekanyetso ya Dithuto Dikereite tsa R-12.

1.2 Tjhebokakaretso

(a) *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa 10-12 (Pherekgong 2012)* ke setatemente sa leano la ho ithuta le ho ruta dikolong tsa Afrika Borwa, mme se fupere tse latelang:

(i) Ditatemente tsa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso thutong e nngwe le e nngwe e amohetsweng mme e bile e rutwa le ho ithutwa dikolong;

(ii) Tokomane ya leano e bitswang *National Policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12;* le

(iii) Tokomane ya leano e bitswang *National Protocol for Assessment Kereite ya R-12 (Pherekgong 2012).*

(b) *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa 10-12 (Pherekgong 2012)* se kena tshebetsong bakeng sa ditatemente tsa jwale tsa kharikhulamo tse pedi, e leng

(i) *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha se lekotsweng Botjha Dikereite tsa R-9 se lekotsweng botjha,* se phatlalatsong ya mmuso *Government Gazette, No.23406* ya 31 Motsheanong 2002; le

(ii) *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa R-12 se* diphatlalatsong tsa mmuso, *Government Gazettes, No.25545* ya 6 Mphalane 2003 le *No. 27594 ya* 17 Motsheanong 2005.

(c) Setatemente sa kharikhulamo ya naha se boletsweng seratswaneng sa (b) (i) le (ii) se fupere ditokomane tsa leano tse latelang, tse tla fediswa ke *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa R-12 (Pherekgong 2012)* ka mekgahlelo dilemong tsa 2012-2014:

(i) Ditatemente tsa Tikoloho ya ho Ithuta/ Ditatemente tsa Dithuto, Ditataiso tsa Mananetsamaiso a ho Ithuta, le Ditataiso tsa Tekanyetso tsa Dithuto Dikereite tsa R-9 le Dikereite tsa 10-12;

(ii) Tokomane ya leano, e bitswang *National Policy on assessment and qualifications for schools in the General Education and Training Band,* e hlahang ho *Government Notice No. 124* phatlalatsong ya mmuso *Government Gazette No. 29626* ya 12 Hlakola 2007;

(iii) Tokomane ya leano, e bitswang *National Senior Certificate*: *A qualification at Level 4 on the National Qualification Framework (NQF),* e hlahisitsweng phatlalatsong ya mmuso *Government Gazette No. 27819* ya 20 Phupu 2005;

(iv) Tokomane ya leano, e leng *An addendum to the policy document, National Senior Certificate*: *A qualification at Level 4 on the National Qualification Framework (NQF), regarding learners with special needs*, e phatlaladitsweng ho *Government Gazette, No. 29466* ya 11 Tshitwe 2006 e kenyelleditswe tokomaneng ya leano e bitswang *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12; le*

(v) Tokomane ya leano, e leng sehlomathiso sa tokomane ya *National Senior Certificate*: *A qualification at Level 4 on the National Qualification Framework (NQF), regarding the National Protocol for Assessment (Grades R-12),* e hlahang ho *Government Notice No. 1267* phatlalatsong ya mmuso *Government Gazette No. 29467* ya 11 Tshitwe 2006;

(d) Tokomane ya leano eleng, *National Policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grade R-12* le dikarolo tsa Setatemente sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso tse fuperweng ke Dikgaolo tsa 2, 3 le 4 tsa tokomane ena di bopa dipehelo le dintlhatheo tsa *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa R-12.* Kahoo ditokomane tsena tse boletsweng, mmoho le ho latela *karolo ya 6A* ya *South African Schools Act, 1996 (Act No. 84 of 1996)* di bopa motheo oo ho wona Letona la Thuto ya Motheo le hlahisang bonyane ba diphetho le dipehelo tseo moithuti a lokelang ho di fihlella, mmoho le ditsela tsa tshebetso le tsamaiso tsa tekanyetso ya phihlello ya moithuti dikolong tsa mmuso le dikolong tse ikemetseng.

1.3 Sepheo sa Kharikhulamo ya Afrika Borwa ka kakaretso

(a) *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa 10-12* se fupere tsebo, bokgoni le makgabane a lokelang ho ithutwa dikolong tsa Afrika Borwa. Sepheo sa kharikhulamo ena ke ho nnetefatsa hore baithuti ba fumantshwa le ho sebedisa tsebo le bokgoni ka tsela e tla ntlafatsa maphelo a bona. Ka tsela e tjena kharikhulamo e ntshetsa pele mohopolo wa ho theha tsebo maemong a phedisano a selehae, empa e ntse e le sedi ditabeng tsa lefatshe tsa matjhabatjhaba.

(b) Sepheo sa Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa 10-12 ke ho:

- ho hlomela baithuti ka tsebo, bokgoni le makgabane tse hlokehang ho iphedisa le ho ba le seabo se nang le moelelo maemong a phedisano jwalo ka ha e le baahi naheng e lokolohileng, ho sa natswe boitshetleho ba bona dintlheng tsa phedisano le moruo, tsa botjhaba, bong, mmele o phetseng hantle kapa bokgoni dithutong;
- ho ba neha tsela ya ho kena thutong e phahameng;
- ho phethahatsa tshebetso ya ha baithuti ba qetile dibakeng tsa thuto mme ba fetela mesebetsing; le
- ho neha boramesebetsi lesedi le felletseng (profaele) ka bokgoni ba moithuti.

(c) Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa 10-12 se thehilwe dintlhathehong tse latelang:

- Diphetoho phedisanong; ho nnetefatsa hore ho se lekalekane ha thuto ha ka nako e fetileng ho fediswe, le ho re batho bohle naheng ba fumantshwe menyetla e lekanang ya thuto;

- ho ithuta ka tshekatsheko le ka mafolofolo; ho kgothalletsa ho ithuta ka mafolofolo le ka ho sekaseka dintho, ho ena le ho nka ditaba di le jwalo feela e le dinnete ntle le ho di sekaseka;
- Tsebo le bokgoni tsa boemo bo hodimo: ho hlahisitswe bonyane dipehelo tsa tsebo le bokgoni tse lokelang ho fihlellwa kereiteng ka nngwe mme di lokela ho fihlellwa ka boemo bo hodimodimo dithutong kaofela;
- Kgatelopele; dikahare le maemo a tse ithutwang tsa kereite e nngwe le e nngwe di bontsha kgatelopele ho tloha boemong bo bonolo ho isa ho bo rarahaneng;
- Ditokelo tsa botho, kenyelletso ya bohle, toka ho tsa phedisano le tikoloho, ho kenyelletsa metheo le ditshebetso tsa toka ho tsa phedisano le tikoloho le ditokelo tsa botho jwalo ka ha di totobaditswe Molaotheong wa Rephaboliki ya Afrika Borwa. Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa R-12 se sedi haholo dintlheng tsa ho fapana ha batho tse jwalo ka bofuma, ho se lekane ha batho, botjhaba, bong, puo, boholo ba motho dilemong, bokowa, le maemo a mang;
- Ho ananela tsebo le mahlale a seholoholo: kananelo ya nalane e mothamo le setso tsa naha ya rona ho bohlokwahadi mme tsena di phehisa kgodisong ya makgabane a fuperweng ke Molao wa Motheo; mmoho le
- Kamohelo, boleng le phethahatso; ho nehelana ka thuto eo boleng, bophara le botebo ba yona bo ka bapiswang le thuto ya mafatshe a mang.

(d) Sepheo sa Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha Dikereite tsa 10-12 ke ho hlahisa baithuti ba tla kgona ho:

- hlwaya le ho rarolla mathata, le ho etsa diqeto a sebedisa bokgoni ba ho nahana ka tshekatsheko le ka boiqapelo;
- sebetsa ka phethahalo ka boyena mmoho le ba bang e le ditho tsa sehlotshwana;
- hlopha le ho tsamaisa mesebetsi ya hae ka ho nka boikarablelo le ka phethahalo;
- bokella, ho sekaseka, ho hlophisa le ho hlahloba tlhahisoleseding ka tshekatsheko;
- ikutlwahatsa ka ho phethahala ka ho sebedisa bokgoni ba puo ka ditsela tse fapaneng – e bohuwang, matshwao (disimbolo), kapa tsamaiso ya puo ka mekgwa e meng e fapafapaneng;
- sebedisa saense le theknoloji ka phethahalo le ka tshekatsheko a bontsha boikarabelo mabapi le tikoloho mmoho le bophelo bo botle ba batho ba bang; le
- Bontsha kutlwisiso ya lefatshe jwalo ka ha e le ngatana e le nngwe ya ditshebetso tse hokahaneng, ka ho elellwa maemo a tharollo ya mathata ha se tshebetso e ikemetseng e le inotshi, e itshehlile thejane.

(e) Kenyelletso ya bohle e lokela ho ba karolo ya ho hlophiswa, ya ho rala le ya ho ruta sekolong. Hona ho ka phethahala ha feela matitjhere a na le kutlwisiso e tebileng ya ho hlwaya le ho sebetsana le ditshita tsa ho ithuta, le ya ho itlhophisa ka ho etsa meralo ya ho sebetsana le ho fapafapana ha batho.

Taba ya bohlokwa ha ho sebetswa ka kenyelletso ya bohle ke ho hlwaya ditshita le ho tiisa hore batshehetsi bohle ka sekolong, kapa mekgatlo e tshehetsang e nang le seabo e sebetsane le tsona. Bona ba kenyelletsa matitjhere, makgotla a tshehetso a dikantorong tsa sedika, makgotla a mang a setjhaba a tshwaraneng le tshebetso ena ka ho otloloha, batswadi le dikolo tse ikgethang di sebetsa e le mehlodi. Ho sebetsana le ditshita ka phaposing ya ho rutela, matitjhere a sebedise mawa a ho ruta a fapafapaneng a kang a hlahisitsweng tokomaneng ya Lefapha la Thuto le Thupelo e bitswang *Guidelines for inclusive teaching and learning* (2010).

1.4 Kabo ya nako

1.4.1 Mokgahlelo wa Motheo

(a) Nako ya ho ruta e abetsweng dithuto tsa Mokgahlelo wa Motheo e bontshitswe papetleng e latelang:

THUTO	KEREITE YA R (DIHORA)	DIKEREITE 1-2 (DIHORA)	KEREITE YA 3 (DIHORA
Puo ya Lapeng	10	7/ 8	7/ 8
Puo ya Tlatsetso ya Pele		2/ 3	3/ 4
Mmetse	7	7	7
Bokgoni ba Bophelo	**6**	**6**	**7**
• Tsebo ya Motheo	(1)	(1)	(2)
• Bonono bo iqapelwang	(2)	(2)	(2)
• Boithapollo ba Mmele	(2)	(2)	(2)
• Bophelo bo botle ba motho le phedisano	(1)	(1)	(1)
NAKO KAOFELA	**23**	**23**	**25**

(b) Nako ya ho ruta e abetsweng dithuto Dikereite tsa R, 1 le 2 e etsa dihora tse 23, mme Kereiteng ya 3 ke dihora tse 25.

(c) Dipuo Dikereiteng tsa R-2 di abetswe dihora tse 10, ha Kereite ya 3 e abetswe dihora tse 11. Puo ya Lapeng e abelwe moedi wa dihora tse 8, le bonyane ba dihora tse 7, ha Puo ya Tlatsetso yona e abelwe bonyane ba dihora tse 2, le moedi wa dihora tse 3 Dikereiteng tsa R-2. Kereiteng ya 3 moedi wa dihora tse 8 le bonyane ba dihora tse 7 di abelwe Puo ya Lapeng athe Puong ya Tlatsetso ya Pele teng ho ajwe bonyane dihora tse 3 ha moedi e lokela ho ba dihora tse 4.

(d) Ho Bokgoni ba Bophelo Tsebo ya Motheo e abelwe hora e 1 Dikereiteng tsa R-2, le dihora tse 2 jwalo ka ha ho bontshitswe ka masakaneng Kereiteng ya 3.

1.4.2 Mokgahlelo o Mahareng

(a) Papetla e latelang e bontsha dithuto le nako ya ho ruta e abetsweng dithuto Mokgahlelong o Mahareng.

THUTO	(DIHORA)
Puo ya Lapeng	6
Puo ya Tlatsetso ya Pele	5
Mmetse	6
Mahlale a tlhaho le Theknoloji	3.5
Mahlale a Phedisano	3
Bokgoni ba Bophelo • Bonono bo iqapelwang • Boithapollo ba Mmele • Bophelo ba botle ba motho le phedisano	**4** (1.5) (1) (1.5)
NAKO KAOFELA	**27,5**

Dikolo tse rutang puo e sa tlameng e boemong ba puo ya tlatsetso ya bobedi di ka etsa hona ha feela di ka etsa tlhophiso ya kabo ya nako e ekeditsweng hodima dihora tse 27,5 tse abelwang.

1.4.3 Mokgahlelo o Phahameng

(a) Kabo ya nako ya ho ruta Mokgahlelong o Phahameng e ka tsela e latelang:

THUTO	(DIHORA)
Puo ya Lapeng	5
Puo ya Tlatsetso ya Pele	4
Mmetse	4.5
Mahlale a Tlhaho	3
Mahlale a Phedisano	3
Theknoloji	2
Mahlale a tsamaiso ya Moruo	2
Tlwaetso ho tsa Bophelo	2
Bonono bo iqapelwang	2
NAKO KAOFELA	**27,5**

Dikolo tse rutang puo e sa tlameng e boemong ba puo ya tlatsetso ya bobedi di ka etsa hona ha feela di ka etsa tlhophiso ya kabo ya nako e ekeditsweng hodima dihora tse 27,5 tse abelwang.

1.4.4 Dikereite tsa 10-12

(a) Kabo ya nako ya ho ruta Dikereiteng tsa 10-12 e ka tsela e latelang:

THUTO	Kabo ya nako ka beke (dihora)
Puo ya Lapeng	4.5
Puo ya Tlatsetso ya Pele	4.5
Mmetse	4.5
Tlwaetso ho tsa Bophelo	2
Ho lokela ho kgethwe bonyane dithuto tse 3 tse tswang ho **Sehlopheng sa B** Sehlomathiso sa B. Dipapetla tsa B1-B8 tsa tokomane ya *National Policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12.* Dipehelo tse hlahisitsweng seratswaneng sa 28 tokomaneng ena ya leano di lokela ho elwa hloko.	12 (3x4 dihora)
NAKO KAOFELA	**27,5**

Nako e abilweng beke le beke e sebediswe feela bakeng sa bonyane dithuto tsa *Setatemente sa Kharikhulamo ya Naha* (SKN) tse boletsweng lenaneng le ka hodimo, mme e se ke ya sebedisetswa dithuto tse ding tse tlatselletsang bonyaneng ba dithuto tsena tse qollotsweng. Haeba moithuti a rata ho nka dithuto tse ding tsa tlatselletso hodima tsena tse qollotsweng lenaneng, ho eketswe nako ka hodimo ho e behilweng bakeng sa ho ruta dithuto tseo tsa tlatselletso.

KAROLO YA 2: HO HLAHISA DIPUO

2.1 Dipuo Setatementeng sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso

Puo ke sebediswa sa ho nahana le ho buisana. E boetse ke mokgwa o tlwaelehileng o sebediswang ke batho ho ananela ditso le makgabane, ho etsa hore lefatshe leo ba phelang ho lona e be le etsang moelelo. Ho ithuta ho sebedisa puo ka phethahalo ho etsa hore baithuti ba kgone ho fumana tsebo, ho itlhahisa seo ba leng sona, maikutlo le mehopolo, ho sebetsa mmoho le ba bang le ho laola lefatshe leo ba phelang ho lona. Hape e neha baithuti ditshwantsho tse ka mohopolong tse matla, tse sutsitseng, ba tsetetsweng ka botebo ka kelellong, mme tseo ba ka di sebedisang ho ntlafatsa lefatshe leo ba phelang ho lona, ba le etse hore le be molemo ho feta ka moo le leng ka teng. Ke ka puo moo re utlwahatswang ho fapafapana ha ditso, mme dikamano phedisanong di phethahatswa le ho botjwa ke puo, hape ke ka puo moo dikamano tsena di ka fetofetolwang, tsa atoloswa le ho ntlafatswa.

Dikgato tsa Puo

Thuto ya puo Dikereiting tsa 10-12 e kenyelleditse dipuo tsa semmuso kaofela tsa Afrika Borwa, e leng Afrikaans, English, isiNdebele, isiNdebele, isiXhosa, isiZulu, Sepedi (Sesotho sa Lebo), Sesotho, Setswana, Siswati, Tshivenda, Xitsonga mmoho le dipuo tseo e seng tsa semmuso, e leng Arabic, French, German, Gujarati, Hebrew, Hindi, Italian, Latin, Modern Greek, Portuguese, Spanish, Tamil, Telugu le Urdu. Dipuo tsa semmuso tsohle di ka rutwa boemong ba Puo ya Lapeng, ba Puo ya Tlatsetso ya Pele, kapa ba Puo ya Tlatsetso ya Bobedi. Dipuo tsohle tseo e seng tsa semmuso di rutwa boemong bonnyane Puong ya Tlatsetso ya Bobedi. Dipuo tsohle tsa semmuso di ka nna tsa rutwa boemong ba Puo ya hae, ya Tlatsetso ya pele, kapa ya Tlatsetso ya bobedi.

Thuto ya puo dikereiteng tsa 4 - 9 e kenyelletsa dipuo tsohle tsa semmuso tsa Afrika Borwa. Dipuo tsena tsohle tsa semmuso di ka rutwa boemong ba Puo ya Lapeng, Puo ya Tlatsetso ya Pele, kapa Puo ya Tlatsetso ya Bobedi. Dipuo tseo e seng tsa semmuso di ka rutwa bonyaneng boemong ba Tlatsetso ba Bobedi moo dipuo tseo di ntsheditsweng pele.

Puo ya Lapeng ke puo ya pele eo baithuti ba ithutang yona ha Puo Tlatsetso ya Pele yona e le puo eo baithuti ba ithutang yona ho tlatseletsa puo ya hae ya lapeng. Puo ya Tlatsetso ya Bobedi ke puo e hojana eo moithuti a ka ithutang yona, seo se dumella puisano e batsi le botemengata. Puo e ka sebediswa setjhabeng kapa setsong mme e tla ntlafatsa kaho ya setjhaba le kutlwisiso e amang ditso tse fapaneng. Bongata ba dikolo tsa Afrika Borwa ha di nehelane ka dipuo tsa lapeng tsa baithuti ba bang kapa baithuti bohle ba ingodisitseng empa ba na le puo e le nngwe kapa tse pedi tse nehelwanang boemong ba puo ya Lapeng ya Pele. Sephetho ke hore mabitso ana Puo ya lapeng, Puo ya Tlatsetso ya Pele le Puo ya Tlatsetso ya Bobedi a supa feela kgato ya bokgoni boo puo e nehelwanang ka yona, ho sa bolelwe hore ke puo ya maswetso (ya letswele) kapa ke puo e ithutwilweng (jwalo ka dipuong tsa tlatsetso). Kahoo leanong lena ha ho buuwa ka Puo ya Lapeng ho bolelwa kgato ya puo, e seng puo ka boyona.

Kgato ya Puo ya Lapeng e nehelana ka boiphihlelo ba puo bo bontshang bokgoni ba motheo ba ho ikgokahanya le batho ba bang bo hlokehang maemong a phedisano, mmoho le bokgoni ba ho sebedisa tlhalohanyo e hlokehang ho utlwisisa dithuto tsohle ho habahanya le kharikhulamo. Kgatong ena ho toboketswa ho ruta bokgoni ba ho mamela, ho bua, ho bala le ho ngola. Kgato ena hape e neha baithuti bokgoni ba ho nahana ka boiqapelo, le ho ananela ditema, ho kgona ho ipopela botjha, ho tebisa manahano le ho matlafatsa kutlwisiso ya bona ya lefatshe leo ba phelang ho lona. Le ha ho le jwalo, ho tloha Kereiting ya 7 ho ya hodimo, toboketso le kabo ya matshwao ha ho balwa le ha ho ngolwa, e kgolo ho feta ha ho buuwa le ha ho mamelwa hobane tlhokeho ya litheresi baithuting e a hola ha ba ntse itokisetsa thuto e phahameng mmoho le lefatshe le ka ntle la mosebetsi.

Kgato ya Puo ya Tlatsetso ya Pele ho dumelwa ho re ha se hakaalo hore baithuti ba na le tsebo ya puo ha ba fihla sekolong. Dilemong tse mmalwa tse qalang tsa sekolo ho tsepamiswa maikutlo ho ntshetseng pele bokgoni ba baithuti ba ho utlwisisa le ho bua puo ena - bokgoni ba motheo ba ho buisana le ba bang. Dikereiteng tsa 2 le 3 baithuti ba qala ho bopa litheresi motheong ona wa ho bua. Ba boetse ba kenya tshebetsong bokgoni ba litheresi boo ba seng ba ithutile bona puong ya bona ya Lapeng. Mokgahlelong o Mahareng le o Phahameng, baithuti ba tswela pele ho matlafatsa bokgoni ba bona ba ho mamela, ho bua, ho bala le ho ngola. Kahoo, ho lokelwa ho toboketswa haholo tshebediso ya Puo ya Tlatsetso ya Pele bakeng sa ho nahana le ho fana ka mabaka. Hape nakong ena ba kena ka matla ditemeng tsa dingolwa mme ba qala ho ba le bokgoni ba ho ananela, ho rata le ho nahana ka Puo ya Tlatsetso.

Ka nako eo baithuti ba fihlang Kereiteng ya 10, ba lokela hore ba be ba na le boiphihlelo bo lekaneng ba Puo ya Tlatsetso ya Pele bo mabapi le ho bokgoni ba ho ikgokahanya le batho ba bang mmoho le kutlwisiso ya puo ena ho ka kgona ho ithuta ka yona. Le ha ho le jwalo, nnete ka ho re baithuti ba bangata ba ntse ba sa kgone ho hokahana hantle ka Puo ya Tlatsetso nakong ena. Phepetso Dikereiteng tsa 10-12, ka lebaka lena, ke ho fa baithuti tshehetso ha ka hlakoreng le leng e le ho fana ka kharikhulamo e dumellang baithuti ho fihlella maemo a batlehang bakeng sa Kereite ya 12. Maemo ana a lokela hore a be ka tsela eo ka yona baithuti ba ka sebedisang puo ya tlatsetso ya bona mokgahlelong o phahameng wa bokgoni ba tshebediso ya puo ho ba lokisetsa mokgahlelo o hodimo wa thuto le lefatshe la mosebetsi.

Kgato ya Puo ya Tlatsetso ya Bobedi e nka hore baithuti ha ba na tsebo efe kapa efe ya tsebo ya puo ha ba fihla sekolong. Ho tsepamiswe hodima tlhahiso ya Puo ya Tlatsetso ya Bobedi e bakeng sa ho ntshetsapele bokgoni ba baithuti ba ho utlwisisa le ho bua puo - bokgoni ba motheo ba ho buisana le batho ba bang phedisanong. Dikereiteng tsa 4-6 baithuti ba qala ho bopa bokgoni ba mesetsi ya molomo le ya ho utlwisisa dingolwa. Ba boetse ba sebedisa bokgoni ba mesebetsi ya molomo le dingolwa boo ba ithutileng bona Puong ya hae le Puong ya Tlatsetso ya Pele.

Dikereiteng tsa 7 - 9, baithuti ba tswela pele ho matlafatsa ho mamela le ho bua ha bona ha ba ntse ba ntshetsa pele bokgoni ba bona ba ho bala le ho ngola.

Ka nako eo baithuti ba kenang Kereiteng ya 10, ba lokela ba be ba na le bokgoni ba ho buisana ka Puo ya Tlatsetso ya Bobedi mabakeng a ho buisana le batho ba bang phedisanong. Le ha ho le jwalo; nnete ke ho re baithuti ba bangata ba ntse bas a tsebe ho bua hantle Puo ya Tlatsetso ya bona nakong ena. Phepetso Dikeriteng tsa 10- 12 ke ho fa baithuti bana tshehetso ha ka hlakoreng le leng e le ho fana ka kharikhulamo e dumellang baithuti ho fihlela maemo a batlehang bakeng sa 12. Maemo ana a lokela hore a be ka tsela eo ka yona baithuti ba ka sebedisang puo ya tlatsetso ya bona mokgahlelong o phahameng wa bokgoni ba tshebediso ya puo ho ba lokisetsa mokgahlelo o hodimo wa thuto ya lefatshe la mosebetsi.

2.2 Dipheo tse ikgethang tsa ho ithuta Dipuo tsa Tlatsetso

Ho ithuta Puo ya Tlatsetso ya Bobedi ho dumella baithuti ho:

- fihlella bokgoni ba puo bo hlokehang bakeng sa ho bua ka nepahalo le ka tshwanelo, ho etswe hloko bamamedi ba ditaba, sepheo le maemo;
- mamela, ho bua, ho bala le boha, ho ngola le nehelana puo ka boitshepo le thabo. Bokgoni le tjhadimo bona bo bopa motheo bakeng sa ho ithuta bophelo bohle;
- ikutlwahatsa le ho tshehetsa ka tsela ya ho bua le e ngolwang, puo ya molomo le ka ho ngola mehopolo eo e leng ya bona, menahano ya bona le maikutlo ka boitshepo hore ba be le boikemelo le ho ba batho ba nahang ka maikemisetso a ho manolla;
- sebedisa puo le menahano ya bona ho batlisisa haholwanyane ka ha bona le ka ha ditso tse fapaneng mmoho le lefatshe le ba potapotileng. Sena *se* tla ba dumella ho hlahisa boiphihlelo ba bona le tseo ba di utollotseng ka lefatshe ka wa mokgwa ho molomo le wa ho ngola;
- sebedisa puo ho fihlella le ho sebedisa tlhahisoleseding bakeng sa ho ithuta maemong a fapaneng a mefutafuta. Ho tseba ho bala tlhahisoleseding ke bokgoni bo hlokehang 'nakong ena ya tlhahisoleseding' mme e etsa motheo wa ho ithuta bophelo bohle;
- sebedisa puo jwalo ka mokgwa wa ho nahana ka tshekatsheko, bakeng sa ho hlahisa maikutlo a bona mabapi le ditaba tsa boitshwaro le makgabane a bophelo, bakeng sa ho sebetsana le ditema tse batsi tse fapafapaneng tsa tshekatsheko; bakeng sa ho phephetsa ditjhadimo tsa ba bang, makgabane le dikamano tsa matla tse fuperweng ke ditema; le bakeng sa ho bala ditema ka mabaka a fapaneng, jwalo ka boithabiso, dipatlisiso, ho seolla.

2.3. Tjhebokakaretso ya kharikhulamo ya puo

Kharikhulamo e hlophisitswe ho latela bokgoni, dikahare le mawa a latelang:

Tjhebokakaretso ya bokgoni ba puo, dikahare le mawa	
Ho mamela le ho bua **Ho mamela** **Tshebetso ya ho mamela** • *Pele ho ho mamela:* mawa a ho lokisetsa baithuti ho mamela mohl. ho tsosolosa tsebo eo ba nang le yona, ho nahanela pele se tla etsahala, ho itokisa ka tsela e bonahalang mmeleng. • *Nakong ya ho mamela* o Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding e itseng o Ho mamela bakeng sa ho sekaseka le ho lekola o Ho mamela bakeng sa ho fapanyetsana ka dipuisano o Ho mamela bakeng sa kananelo • Ka morao ho ho mamela **Ho bua** **Tshebetso ya ho bua** • Ho etsa moralo, ho etsa dipatlisiso le ho hlophisa • Ho ikwetlisa le ho nehelana **Makgetha le melao ya ditema tsa molomo** **Ho bua hoo eseng ha semmuso le mesebetsi ya dihlotshwana** **Ho bua ha semmuso le ho nehelana** **Ho bua ka maikemisetso a itseng kapa ka tlasa maemo a itseng** **Mehlala ya dipolelo tse sebidiswang meqoqong**	**Ho bala le ho boha** **Tshebetso ya ho bala:** • Pele ho ho bala • Ho bala • Ka mora ho ho bala. **Ho bala ditema tsa dingolwa le tseo eseng tsa digolwa ka botebo** **Ho bala/ boha ka boikemelo ho ekeditsweng** **Ho ngola le ho nehelana** **Tshebetso ya ho ngola** • Moralo / Pele ho ho ngola • Ho ngola mekgwaritso, ho boeletsa, ho ba bala pape bakeng sa ntlafatso, ho hlaola diphoso, nehelana **Dibopeho tsa puo le melao (ditlwaelo) tsa tshebediso ya puo ditemeng tse ngolwang** **Mefuta ya ditema - sebopeho le puo.**
Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo di rutwa ha maemong a bokgoni bo hlalositsweng ka hodimo hape jwalo ka karolo ya lenaneo la kgodiso ya puo le tswetseng pele. Sena se lokela ho kenyelletsa kgetho ya mantswe, mopeleto, ho bopa dipolelo, tshebediso ya matshwao a puo, ho ngola diratswana, poeletso ya dikarolo tsa thutapuo tse rutilweng dikereiteng tse pejana le ho hlahisa dikarolo tsa thutapuo tse ntjha (tadima Lenane la mehlodi)	

2.4 Ho ruta Puo ya Tlatsetso ya Bobedi

Hore motho a ithute puo ya tlatsetso hantle, o lokela ho behwa maemong ao ho ona sena se tla kgonahala. Matitjhere a lokela ke hona ho nnetefatsa hore baithuti ba mamela le bala puo ya tlatsetso ka mabaka a batsi a fapaneng. Ba hloka menyetla ya ho mamela puo ya tlatsetso bakeng sa ho fumana tlhahisoleseding (jk. ditaba), kutlwisiso le bakeng sa boithabiso (jk. pina kapa pale). Ho bohlokwa ka ho fetisisa ke hore ba hloka menyetla ya ho bala le ho boha puo ya tlatsetso bakeng sa ho fumana tlhahisoleseding (jk. tlhalosetso e tsamayang le dayakeramo), boithabiso (jk. makasine) le kananelo ya dingolwa (jk. thothokiso). Dipatlisiso di bontsha hore tsela e ntle ya ho hodisa tlotlontswe e batsi ke ka ho bala haholo. Le ha ho le jwalo, ho bohlokwa haholo hore ditema tsa molomo, tse ngotsweng le tse bonwang di be boemong bo nepahetseng ba baithuti. Ha ditema di le boima haholo, baithuti ba tla nyahama mme ha ba na ho ithuta letho; haeba di le bonolo haholo, ba ke ke ba fumana phepetso ya letho, mme ba ithuta ho honyenyane feela. Mosebetsi o bohlokwa wa titjhere ya puo ke ho nyalanya boemo ba tema le boemo ba moithuti. Dikereiteng tsa 10-12 kaofela, baithuti ba lokela hore ba mamele le ho bala ditema tse tswelang pele di

ntse di eba boima.

Baithuti ba hloka ho sebedisa puo ya tlatsetso ya bona kgafetsa ka mabaka a fapaneng. Ba hloka menyetla ya ho bua le ho ngola puo ya tlatsetso bakeng sa puisano le ba bang (jk. ho buisana, ho ngola lengolo) ho hodisa bokgoni ba bona ba boiqapelo (jk. ho etsa thothokiso, bonketsisane, ho pheta kapa ho ngola pale jj), ho hodisa bokgoni ba tshebediso ya kelello ya ho ithuta (jk. ho hlahisa mohopolo, ho ngola tlaleho e kgutshwane e phetang) le ho itokisetsa bophelo ba mosebetsi (jk. ho ba le seabo inthaviung, ho ngola lengolo la kopo, ho tlatsa foromo).

Baithuti ba lokela ho utlwisisa sepheo seo ba buang ka sona le seo ba ngolang ka sona le ho etsa hoo ka kutlwisiso e itseng ya baamohedi ba ditaba. Nakong yohle ya Dikereiting tsa 10-12, ba lokela hore ba be ba bua le ho ngola ditema tse eketsehang ho phepetsa kapa ho ba thatanyana. Ho a hlokeha hore baithuti ba fumantshwe tlaleho kgafetsa hape ka nako e mabapi le mosebetsi wa bona o ngotsweng e le hore ba tle ba tle tsebe hore ba ntlafatsa kae le hona jwang. Seabo sa bohlokwa sa titjhere e rutang puo, seo e leng tshiya ya tekanyetso, ke ho neha baithuti tlaleho e mothamo.

Matitjhere a lokela ho hodisa mawa a ho bala le ho ngola a baithuti hore e tle e be babadi le bangodi ba ikemetseng nakong ya bophelo ba bona. Ho etsa mohlala, ba ka ruta baithuti ho ba ka botsa baithuti dipotso tse hodisang bokgoni bo phahameng ba ho bala; ba ka ruta baithuti tshebetso ya ho ngola; ba ka ba ruta ho lemoha tshebediso ya puo e hlokolosi; hape ba ka nehelana ka tlaleho e ka thusang baithuti ho elellwa moo matla le bofokodi ba bona bo leng teng, le ho utlwisisa hore ba lokela ho intshetsa pele jwang.

Baithuti ba boetse ba lokela ho tseba dintlha tsa motheo tsa puo: thutapuo, tlotlontswe, mopeleto le matshwao a puo. Ka kakaretso, matitjhere a tla tadimana le dikarolo tsena tsa puo maemong a puo e sebediswang. Ho etsa mohlala, ba ka elelliswa baithuti sebopeho le makgetha a tlhaloso (e ngotswe e le ho lekgathe lejwale, ho ka sebediswa sebopeho sa boetsuwa, ho ka sebediswa mantswe a hokelang a bontshang sesosa a jwalo ka '*hobane*', le '*kahoo*'). Le ha ho le jwalo, ho boetse ho na le sebaka bakeng sa ho ruta metheo ya puo ka tsela e otlolohileng/ e totobetseng, jwalo ka, ha baithuti ba atisa ho etsa diphoso ka karolo e itseng ya puo kgafetsa, ho ka hlokeha hore ho rutwe karolo eo ya puo ka ho otloloha le hore ba nehwe monyetla wa ikwetlisa ka yona. Ho bohlokwa ho hopola hore sepheo sa ho ruta thutapuo ke ho matlafatsa tshebediso ya puo ya baithuti, le hore melao ya puo ha e bohlokwa hakaalo ha e rutwa e lokotseha feela.

Ha ho ralwa thuto ya ka phaposing ya uniti ya beke tse pedi, matitjhere a ahelle bokgoni ba puo momahanye mmoho le dintlha tsa motheo tsa thutapuo. Ba lokela ho kgetha mofuta wa tema le sehlooho tse tla thetla thahasello ya baithuti; se ka ithutwang e ka ba se senyenyane feela haeba baithuti ba sa sebetse mmoho ebile ba se na thahasello. Ho etsa mohlala, sehlooho bakeng sa moqoqo o hlalosang e ka ba, '*Mpho eo ke sa tswa e amohela*'. Matitjhere a ka hlahisa sehlooho sena nakong eo a etsang mosebetsi wa ho mamela le/kapa wa ho bala, moo a tla tadimana le ho hodisa tsebo ya puo le tlotlontswe tse hlokehang bakeng sa ho bua. Ho etsa mohlala, baithuti ba ka bala diatekele tse hlahisang maikutlo a fapaneng mabapi le ntlha ya ho fana kapa ho amohela mpho, mme ba ka buisana ka ntlha ena. Hang ha ba se ba utlwisisa puo e hlokehang mabapi le sehlooho sena, jwale ba ka ngola moqoqo. Sena se tla boela se nehelana ka menyetla ya ho sebetsana ka puo. Matitjhere a lokela ho nehelana ka tlaleho nakong yohle ya tshebetso ya ho ngola, mme qetellong ba nehelane ka mosebetsi wa tekanyetso o lokelang.

Dikereiteng tsa 10-12 ho bohlokwa hore:

- Ho tsepamiswe maikutlo haholo ho ho mamela le ho ho bua
- Ho be le tshehetso ya ka dinako tsohle ya kgodiso ya tlotlontswe, popo ya dipolelo le diratswana, mmoho le thutapuo

- Baithuti ba sebetse ka mefuta e batsi ya ditema, mme thatafalo ya ditema tsena e be e eketsehang ha baithuti ba ntse ba fetela dikereiting tse ka pele
- Baithuti ba hlophiseditswe Tlhahlobo ka botlalo qetellong ya Kereite ya 12.

Ho mamela le ho bua

Bokgoni ba ho mamela le ba ho bua ka ho phethahala ke ntho e bohlokwa haholo dikamanong tsa batho. Ka mesebetsi ya ho mamela eo ho tsepamo e behwang ho yona, matitjhere a lokela ho thusa baithuti ho bopa mawa a tla ba thusa ho:

- utlwisisa le ho sebedisa tlhahisoleseding e nehelanwang ka molomo, jk. ho mamela le ho leibola daekramo
- rekota tlhahisoleseding, jwalo ka ho ngola dinoutso
- ba le seabo mesebetsing ya molomo ya ho bopa tsebo, ya ho rarolla mathata, mmoho le ya ho hlahisa maikutlo le mehopolo;
- utlwisisa mehopolo, maikutlo, diphehiso tse ahang tsa ba ba bang
- moo ho hlokehang, ba phepetse ntlhakemo ya ba bang le ho utolla mokgwa oo makgabane le matla a dikamano di hlahiswang ka teng ka tsela ya molomo

Dikereiteng tsa 10-12 baithuti ba tla hodisa bokgoni ba mesebetsi ya molomo boo ba ileng ba bo fumana dikereiteng tse tlase tseo ba fetileng ho tsona, mme ba arabela ka boitshepo. Kutlwisiso ya bona ya se loketseng e tla hola. Moo baithuti ba sa kgoneng ho buisana le dibui tsa ya letswele, ba lokela ho ikwetlisa ka ho bua maemong a semmuso le ao e seng a semmuso ka phaposing. Titjhere o tla lokela ho aha tlotlontswe le dibopeho tsa puo tse hlokehang bakeng sa baithuti ho ka etsa sena. Ho buisa baithuti ba puo ya tlatsetso phatlalatsa e ka ba sesosa se seholo tsieleho, mme ha ho le jwalo tikoloho ya ka phaposing e lokela ho ba e mofuthu mme e tshehetsang. Dihlooho tse loketseng tse tsosang thahasello di ka thusa ho thibela letswalo baithuting.

Mananeo a ho bua /ho mamela a lokela ho momahanngwa le bokgoni bo bong. Baithuti ba lokela ho hlahisetswa tlotlontswe e ntjha, dibopeho tsa puo le mefuta ya ditema pele ba e ngola. Ba lokela ho mamela kapa ho bala ditema tseo e leng mohlala wa dibopeho tsa puo le tlotlontswe eo ba lebelletsweng ho e sebedisa ha ba bua le ha ba ngola, mme ba hloka menyetla ya ho ikwetlisa.

Mokgwa wa ho ruta ho mamela Dikereiteng tsa 10 -12, o lokela ho etswa ho ya ka mehato e meraro:

- **Pele ho ho mamela**
- **Ho mamela**
- **Ka morao ho ho mamela**

Ho bua ho etsahala maemong a sa laolweng ka phaposing ya ho rutela, ho etsa mohlala, mosebetsi wa dihlotshwana. Baithuti ba hloka menyetla ya ho ikwetlisetsa meqoqo e sa laolweng tseo ka tlwaelo ba sa beng le yona ka diphaposing tsa ho rutela. Matitjhere a tshwanetse ho ruta ho bua le ho nehelana ho maemong a semmuso, mohlala, puo e hlophisitsweng le e sa hlophiswang, ho bala ka kutlwahalo, inthaviu, ngangisano, jj. Sena se lokela ho etswa ka tshebetso e mehato e mmedi:

- Ho etsa moralo, ho etsa patlisiso le ho hlophisa mehopolo le tlhahisoleseding

- Ho nehelana: ho bontsa kelohloko ya baamohedi ba ditaba le maemo; tshebediso e loketseng le e nepahetseng ya ditlwaelo le dibopeho tsa puo, tshebediso e hlakileng, mme e loketseng ya dithekiniki tsa puo ya mantswe le ya puo eo e seng ya mantswe, jj.

Ho bala le ho boha

Ha baithuti ha ba se ba le kereiting ya 10, bokgoni ba bona bo loketse hore bo be bo se bo tswetse pele hoo ba seng ba na le boitshepo, e le babadi ba Puo ya Tlatsetso ya Bobedi ba nang le boikemelo ebile ba kgona ho ikgethela ditema ho ya ka takatso le thahasello ya bona. Le ha ho le jwalo, ha se baithuti bohle ba ka kgonang sena. Ha ho le jwalo, ho hlokahala hore baithuti ba lekanyetswe kutlwisiso ya bona ya ho bala, mme ho etswe moralo wa ho ruta ka tshwanelo.

Mokgwa ya ho ruta ho bala Dikereiteng tsa 10 -12, o lokela ho etswa ho ya ka mehato e meraro:

- **Pele ho ho bala**
- **Ho bala**
- **Ka morao ho ho bala**

Ditema tse sebedisetswang ho bala di ka nna tsa sebediswa jwalo ka mehlala ha ho ngolwa. Ho etsa mohlala, baithuti ba ka bala tema ya moqoqo o sa tshehetseng lehlakore, '*Thekenoloji e tlisitse tse ntle le tse mpe - botle le bobe ba yona.*' Ba ka bala tema ba latela mehato e meraro. Mohatong wa Ho bala, ba ka sekaseka sebopeho le makgetha a puo e sebediswang mofuteng oo wa tema. Thutong ya Ho ngola, ba ka ngola tema e hlalosang kapa e phetang ka sehooho seo e leng sa bona.

Kharikhulamong ena ho na le tsepamo e mekga e meraro e fapaneng ya ho bala:

Ntlheng ya pele, baithuti ba ikwetlisetsa ho bala ka botebo ba bala ditema tse kgutshwane tsa kutlwisiso, ba ngola dinoutso, kgutsufatso, le kelohloko ya tshebediso ya puo e hlokolosi. Ditema tsena di nkuwa ho tswa mehloding e fapaneng e batsi ya ditema tse ngotsweng le tse bohuwang, mme di ka kenyeletsa diqotso tse nkilweng dipading, dipalekgutshweng le diatekeleng, dipapatsong, dikrafong, dikhathunung, difotokrafong le difiliming. Bakeng sa ditema tse hlahiswang ka ho ngolwa baithuti ba ikwetlise, mme ba sebedise bokgoni ba ho bala ba ho okola, ho tlodisa mahlo le ho bala ka botebo. Ho tsepamiswe mehopolo ka ho ikgetha hodima dibopeho tsa puo tsa ditema tsena bakeng sa ho ithuta puo ka tsela e momahaneng. Mohlala, haeba kholomo ya keletso e kgethilwe bakeng sa ho bala ka botebo, karolo ya puo e kgethetsweng ho rutwa ka tsela ena e momahaneng e ka ba leamanyi (jk. *ya thata, e kgopo, ya lonya*).

Ntlheng ya bobedi, baithuti ba tla ithuta dingolwa, ho tsepamisitswe mehopolo dintlheng tsa kananelo ya botle, le ya ditso tse fumanwang ho dithothokiso, ditshwantshiso, difilimi, dipadi le dipalekgutshwe. Ho ithuta dingolwa ho dumella baithuti ho ananela ditso le makgabane a ditemeng tseno ka tsela e ba ahang, hape ho ba neha sebaka sa ho ikamahanya le tsa bophelo ba bona ka ho sebetsana le tsona.

Dikereiteng tsa 10-12 baithuti ba lokela ho ithuta dipalekgutshwe/ dithothokiso/ padi e kgutshwane/ Tshwantshiso e kgutshwane.

Ntlheng ya boraro, baithuti ba lokela ho bala ka botebo ditema tse fapaneng tse ngotsweng le tse bohuwang. Ba lokela ho ba le bolokolohi ba ho sebedisa laeborari e ka phaposing ya ho rutela, laeborari ya sekolo kapa ya setjhaba le difilimi, mmoho le moo inthanete e fumanehang teng. Matitjhere a lokela ho tataisa baithuti ha ba kgetha ditema tse loketseng boemo ba bona tse qholotsang thahasello mme ba di fihlella. Maeto a dilaeborari, dihlotshwana tsa ho

bala dibuka, dilaeborari tsa ka diphaposing, dimakasine tseo ho nehelanwang ka tsona dikolong le dikoranta kaofela tsena di tshehetsa lanane lena la ho bala.

Ho ngola le ho nehelana

Qalehong ya selemo, ho hlokeha hore bokgoni ba ho ngola ba baithuti bo lekanyetswe. Matitjhere a fumana ho hlokeha ho boeletsa e meng ya metheo ya ho ngola, ho etsa mohlala, sebopeho sa seratswana, sebopeho sa dipolelo le matshwao a puo. Ho ka nna ha hlokeha hore matitjhere a dule a ho neha baithuti tataiso le boikwetliso selemo sohle.

Mohato wa pele ha ho rutwa ho ngola ke ho kgetha mofuta wa tema e loketseng. Matitjhere a lokela ho kgetha mefuta ya ditema e loketseng mohato wa phepetsano ya dikereite tseo ba di rutang. Mefuta ditema e meng e loketse ho sebedisetswa ho ngola ditema tse kgutshwanyane, jk. lengolo kapa e-meile. E meng mefuta ya ditema, e kang meqoqo ya phetelo kapa ya tlhaloso, e loketse haholo ha ho hlokeha ditema tse telele. Baithuti ba lokela ho ngola mefuta e fapaneng ya ditema ka maikemisetso a fapaneng: a boiqapelo, a dikamano tsa batho le a amanang le mesebetsi.

Matitjhere a lokela ho rala tsela eo ba tla ruta mofuta wa tema e kgethilweng ka yona. Hona ho tla kenyeletsa mehato e kang ena e latelang:

- ho hlahiswe sehlooho, mohlala, ‘Naha ya ka!’ bakeng sa moqoqo o hlalosang; hona ho tla hloka hore ho hlahiswe le ho ruta tlotlontswe e loketsng e sehlooho le boemo (ba baithuti).
- ho tadingwe mohlala wa moqoqo o hlalosang hodima sehlooho se seng se fapaneng le ho sekaseka sebopeho le makgetha a puo
- ho buisanwe ka sepheo, baamohedi ba ditaba le maemo tse tla laola setaele kapa rejistara
- ho buisanwe ka makgetha a tlang ho sebediswa ke titjhere le baithuti ha ba lekanyetsa moqoqo o hlalosang
- ho lekolwe le ho batlisisa sehlooho; hona ke monyetla o mong wa ho bokella tlotlontswe
- ho kgwaritsa moqoqo le ho fumana dikeletso ho baithutimmoho le/kapa titjhere
- ho boeletsa, ho bala hape bakeng sa ntlafatso le ho hlaola diphoso tsa moqoqo ho lekola le ho nepahatsa thutapuo , mopeleto le matshwao a puo.

Hore ba ngole hantle, baithuti ba hloka tsebo ya mefuta e fapaneng ya ditema, tlotlontswe e batsi, phihlello e ntle ya thutapuo, mopeleto le matshwao a puo mmoho le kutlwisiso e hlokolosi ya bokgoni ba bona ba ho ngola.

Dibopeho tsa puo le melao (ditlwaelo) tsa tshebediso ya puo

Bokgoni ba ho mamela, ba ho bua, ba ho bala le ho ngola bo ke ke ba sebediswa kantle ho tsebo e ntle ya dibopeho tsa puo le boikwetliso ba ho di sebedisa. Baithuti ba hloka tlotlontswe e batsi, eo mohlomong e leng sesebediswa sa bohlokwa se etsang hore motho a kgone ho bua puo ya tlatsetso hantle. Tlotlontswe e batsi e hlokeha bakeng sa bokgoni ba puo bohle, empa haholoholo ho ba ho bala le ho ngola. Tsela e ntle haholo e thusang baithuti ho ntlafatsa puo le ho eketsa tlotlontswe ya bona ke ya ha ba bala haholo, ka phaposing ya ho rutela le ka ntle ho phaposi. Jwaloka ha re bone ka hodimo, matitjhere a lokela ho ipha sebaka sa ho bala ka botebo lenaneong la Puo ya Tlatsetso ya Bobedi.

Thutapuo le tlotlontswe le tsona di lokela ho rutwa, mesebetsing le maemong a tsepamisitsweng dintlheng tsena tsa puo. Di ka rutwa maemong a itseng e le karolo ya thuto eo ho rutwang ho bala ka kutlwisiso, moo ho nang le tsepamiso e tebileng temeng e kgutshwane. Tse ding tsa dipotso tseo titjhere a di botsang di tla tsepama tshebedisong ya puo temeng kapa hara maemo a puo e tshebetsong. Hona ho neha titjhere le baithuti monyetla wa ho sibolla kamoo thutapuo le puo ka kakaretso di sebedisitsweng le kamoo di amang tema kateng. Dibopeho tsa puo le tlotlontswe di ka rutwa hape ha ho ngolwa ditema tsa 'ho ngola le ho nehelana'. Mohlala, ha baithuti ba sekaseka mofuta wa tema e le ha ba itokisetsa ho ngola, ba tla tadima sebopeho le makgetha a yona.

Ha ba buisana ka makgetha, ba tla tadima kgetho ya tlotlontswe le thutapuo, ka mantswe a mang, ba sheba rejistara e sebedisitsweng. Ha baithuti ba hlaola diphoso le ho bala hape bakeng sa ntlafatso ya mosebetsi wa bona o ngolwang, ba sebedisa tsebo ya bona puo le tlotlontswe. Titjhere o tla lokela ho nehelana ka tlaleho ho thusa baithuti tshebetsong ena.

Ho lokela hore ho be le mesebetsi e meng e tsepamisitseng thutapuong le tlotlontsweng e le karolo ya lenaneo la tshebetso ena e tswelang pele, hape e le ha ho etswa e le karabelo hodima diphoso tseo titjhere a di hlokometseng. Thutapuo e lokela ho rutwa ka maikemisetso a itseng; tsepamo e lokela ho behwa hodima moelelo le sebopeho. Mohlala, boetsuwa bo sebediswa haeba moetsuwa o bohlokwa haholo ho feta moetsi, mme o batla ho etsa moetsuwa sehlooho sa polelo; kapa haeba moetsi a sa tsejwe, a se bohlokwa, kapa ho sa hlokahale hore a bolelwe, jk. 'Taemane e tjhekwa Mmasilo' kapa 'Mashodu ao a tshwerwe maobane'. Matshwao a puo a be a se a ntse a rutwa mmoho le sebopeho sa dipolelo.

Baithuti ba kgothaletswe ho sebedisa dibukantswe tsa puo e le nngwe le ya puo tse pedi. Ba kgothaletswe ho iketsetsa buka ya tlotlontswe moo ba ngolang mantswe a matjha ao ba kopanang le ona, mme ba ithute mopeleto le moelelo wa ona ka hlooho. Ho be le boikgopotso bo etswang kgafetsa ba tlotlontswe le mopeleto bo etswang ka tsela ya diteko, malatadiana a mantswe le dipapadi ka mopeleto.

Mekgwakatamelo ya ho ruta puo

Mekgwakatamelo ya ho ruta puo e hlahisitsweng tokomaneng ena ke e tshetlehileng ditemeng, e itshetlehileng puong e sebediswang/ tshebetsong, e hokahantsweng, le e sebedisang tsela kapa tshebetso e latelang mehato e itseng.

Mokgwa o thehilweng ditemeng mmoho le **mokgwa o itshetlehileng puong e sebediswang** ka bobedi ba yona e itshetlehile tsebedisong le tlhahisong e tswelang pele ya ditema.

Mokgwa wa ho ithuta puo e thehilweng ditemeng o ruta baithuti ho ba babadi, bangodi le babohi ba nang le bokgoni, ba itshepang mme ba tadimang dintho ka ihlo le sekasekang, le ho ba bahlahisi ba ditema. Hona ho kenyelletsa ho mamela, ho bala, ho boha le ho sekaseka ditema ka sepheo sa ho utlwisisa hore di bopilwe jwang le hore tshusumetso ya tsona ke efe. Ka ho sebetsana le ditema ka tsela ena e sekasekang, baithuti ba hodisa bokgoni ba ho hlahloba ditema. Ditema tsa diketsahalo tsa nnete tsa bophelo ke mohlodi o moholo wa dikahare le maemo a tse ithutwang, wa tsela ya ho ithuta le ho ruta dipuo *ka mokgwa o itshetlehileng puong e sebediswang*, o hokahaneng. Mokgwa o thehilweng hodima ditema o kenyeletsa hape le ho hlahisa mefuta e fapaneng ya ditema ka maikemisetso a itseng le bakeng sa baamohedi ba ditaba ba itseng. Mokgwa ona o thehilwe hodima kutlwisiso ya mokgwa oo ditema di bopilweng ka wona.

Mokgwa o itshetlehileng puong e sebediswang o bolela hore ha moithuti a ithuta puo, o tshwanetse hore a be a sebetsana le puo eno eo a ithutang yona, a bile a na le menyetla e mengata ya ho ikwetlisa le ho hlahisa ditema tse fapafapaneng puong eo. Baithuti ba ithuta ho bala ka ho bala haholo ditema tse ngatangata, ba ithuta ho ngola ka ho ngola hangatangata.

Mokgwa o latelang tshebetso e itseng o sebediswa ha baithuti ba lokela ho hlahisa ditema tsa molomo kapa tse ngolwang. Baithuti ba latela mehato e fapaneng ha ba sebetsana le bokgoni ba ho mamela, ba ho bua, ba ho bala le ba ho ngola. Ba tshwanetse hore ba nahane ka baamohedi ba ditaba le sepheo ha ba etsa sena. Sena se tla etsa hore ba kgone ho utlwahatsa mehopolo ya bona ka tsela ya tlhaho, e lokolohileng. Mohlala, ha ho rutwa ho ngola ha ho tadingwe feela sehlahiswa se phethetsweng; ho tadingwa hape sepheo le tshebetso ya ho ngola. Nakong ya tshebetso ya ho ngola baithuti ba rutwa mokgwa wa ho hlahisa mehopolo, ho nahana ka sepheo le baamohedi ba ditaba, ho hlahisa mekgwaritso, ho boeletsa mesebetsi ho hlaola diphoso le ho nehelana ka sehlahiswa se fupereng mehopolo ya bona.

Mekgwakatamelo ya ho ruta dingolwa

Lebakabaka le leholo la ho ruta dingolwa ka phaposing ke ho etsa hore baithuti ba be sedi ka tshebediso e ikgethang ya puo ya dingolwa e sutsitseng, ya bonono e sebedisang ditshwantsho tsa mohopolo mme e bile e na le moelelo o tebileng ho feta dintho tse ding tseo ba hlolang ba di bala. Ha boholo ba ditema tse ngotsweng e le tsa boithabiso, boswaswi le boiketlo, bangodi ba bang ba ngola dipadi, ditshwantshiso le dithothokiso hobane ba na le mehopolo, menahano le dinthontho; metheo, dikgopolo le ditumelo tseo haholo ba batlang ho di arolela kapa ho di senolela babadi ba bona ba ka moso. Tshebediso ya bona ya puo ka tsela e phepetsang mohopolo ke mokgwa o mong hape o senolang, o matlafatsang le ho pepesa mehopolo ya bona.

Ho ruta dingolwa ha se mosebetsi o bonolo, empa o ke ke wa phethahala ntle le ho leka ho fumana moelelo wa tsona ka tsela e tebisang mehopolo, e hlahlobang ka ihlo le ntjhotjho le ho hlahisa maikutlo a hao ka sona; ditlhahiso tse tswang ho baithuti le tsona di bohlokwa haholo. Ka ntle le hore ba ithute ho utlwisisa tema ya sengolwa eo e leng ya bona, e tla ba ha ba so ithute ho lekaneng. Matitjhere le ona a leke ho kgina mehopolo ya bona le ditlhaloso tsa bona ka dingolwa mme ba fe baithuti menyetla e mengata ya ho sebetsana le ho buisana ka dingolwa ka bobona kamoo ho ka kgonehang kateng. Ho fumana moelelo wa sengolwa ha ho bolele hore o nepile kapa o fositse. Tabakgolo ke ho fuputsa se etsang moelelo ho mmadi.

Mekgwakatamelo e metle haholo ya ho ruta dingolwa e ka kenyelletsa ena e latelang kaofela kapa e meng ya yona:

- Etsa boiteko ba ho bala boholo ba tema kamoo ho ka kgonehang kateng ka phaposing, o sa emise ho shebana le mosebetsi o mong. Hona ho se ke ha nka nako e fetang dibeke tse pedi. Ke ntho ya bohlokwa hore baithuti ba be le mohopolo o hlakileng wa se etsahalang kgatong ya motheo ya sengolwa. Ho nka nako e telele o bala sengolwa ho tla ba kotsi kutlwisisong ya phetelo ya diketsahalo le poloto. Dihlopha tse ding di ka bala tema ntle le tshehetso eo e kaalo. Hono ho lokela ho kgothalletswa. Ho rutwe manollo ya dithothokiso, e seng thothokiso ka boyona. Ho ithutwe tse ngata kamoo ho ka kgonahalang ka phaposing. Baithuti le bona ba kgothalletswe ho ngola dithothokiso.

- Mesebetsi e ngolwang e hlokang kutlwisiso ya tema e e balwang ho ka netefatsa thuso ya dikgato tsa boiqapelo bakeng sa kananelo karolong ya baithuti. Dipuisano tsa baithuti di ka ba molemo ha feela baithuti kaofela ba nka karolo. Dipuisano tsa baithuti tse lebisang ho mesebetsi e ngolwang ho fana ka sepheo se molemo ho baithuti ka bobedi.

- Qetellong, ha re ithuta dingolwa re lokela ho sheba sengolwa kaofela, e le yuniti e tletseng. Hona ho bolela hore ho se ho nkuwe dingwathana ngwathana tsa tema, ho lokelwa ho utolla le fumana moelelo wa sengolwa ka tsela eo e leng ya hao, e bontshang boiqapelo.

2.5 Kabo ya nako kharikhulamong

Kharikhulamo ya Puo ya Tlatsetso ya Bobedi e itshetlehile hodima selemo sa thuto sa dibeke tse 40 e abetsweng nako ya dihora tse 4 ka beke. Puo e rutwa ka saekele ya dibeke tse pedi ya dihora tse 8. Ha ho etswa papetla ya nako ya dithuto ho etswe dipakathuto tse pedi tse momahaneng ka beke, ho etsa hore mesebetsi e atolositsweng e jwalo ka e ngolwang, e tle e qetwe.

Ho sisinngwa hore nako e ajwe ka tsela ena e latelang saekeleng ya dibeke tse pedi bakeng sa bokgoni ba puo bo fapaneng:

Bokgoni	Kabo ya nako ho ya ka Saekele ya dibeke tse Pedi (ka dihora)	%
Ho mamela le ho bua	2	25
Ho bala le ho boha: Kutlwisiso le Dingolwa	3	40
Ho ngola le ho nehelana	2	25
Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo (tsona di hokahantswe mmoho dikarolong tse nne tsa bokgoni ba puo)	1	10

Nako e abelwang ho ruta/ho ithuta Dikereiteng tsa 10 le 11 ke dibeke tse 36. Ho behelletswe dibeke tse nne ka thoko bakeng sa Tlhahlobo. Kereiteng ya 12 ho na le dibeke tse 30 bakeng sa ho ruta/ho ithuta le dibeke tse leshome bakeng sa Ditlhahlobo.

2.6 Ditlhokeho tsa ho ithuta Puo ya Tlatsetso ya Bobedi e le e nngwe ya dithuto

- Moithuti e mong le e mong o lokela ho ba le:

  (a) Bukakgakollo e dumelletsweng

  (b) Kgetho ya dipalekgutshwe/ dithothokiso/ padi e kgutshwane/ tshwantshiso e kgutshwane

  (c) Bukantswe eo hape e nehelanang ka tlhahisoleseding le tataiso ka tshebediso ya puo; ha ho kgonahala, baithuti ba be le bukantswe ya dipuo tse pedi (jk. Sesotho/English)

  (d) Moithuti a kgone ho fumana mehlodi e balwang ka phaposing ya ho rutela, laeborari ya sekolo le/kapa laeborari ya setjhaba ka sepheo sa ho tataisa baithuti ho bala ka botebo.

- Titjhere o lokela ho ba le:

  (a) *Setatemente sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso*

  (b) Tokomane ya leano ya *Language in Education Policy (LiEP)*

  (c) Buka ya Thutapuo e sebediswang ke baithuti le tse ding tseo sebediswang jwalo ka mehlodi ntle le tse baletsweng

  (d) Mefuta e mmedi (2) ya dingolwa tse balletsweng ho tsena tse latelang:

  (e) Dibukantswe/Dikeshenare, ya puo e le nngwe le ya dipuo tse pedi, le thesorase

  (f) Bukakgakollo eo ho yona a tla fumana tataiso ya ho ruta

  (g) Tse qoloditsweng: Mefuta ya dikoranta, dimakasine, dibroutjhara le diphepheshana tsa diflaya.

  (h) Ho fumanwa ha mehlodi e balwang ka phaposing ya ho rutela, laeborari ya sekolo le/kapa laeborari ya setjhaba ka sepheo sa ho tataisa baithuti ho bala ka botebo.

KAROLO YA 3: DIKAHARE LE MERALO YA HO RUTA BAKENG SA BOKGONI BA PUO

Karolo ena e arotswe mekga E MMEDI, e leng ya bokgoni, dikahare le mawa, mmoho le Meralo ya ho Ruta.

3.1 HO MAMELA LE HO BUA

Bokgoni ba ho mamela le ba ho bua ha bo tshwane, empa bobedi bo tsamaya mmoho, bo bong bo itshetlehileho bo bong. Bobedi bo dula bo ntse bo le teng ka phaposing ya ho rutela ka tsela e sa lemohuweng ha baithutiba amohela tlhahisoleseding le ho buisana ka yona. Ho mamela le ho bua ka tsela e hlophisitsweng yasemmuso ha mesebetsi e itseng e ikgethang e jwalo ka ngangisano, e hloka ho rutwa ka tsela e tsepameng. Homamela le ho bua ka tsela e laolwang le e sa laolweng ho hokahane le ho bala, ho ngola le tshebediso ya puo,mme ho bua ho ka neha ditema tse ngotsweng sebopeho sa tema ya molomo (jk. ho bala ka kutlwahalo).

HO MAMELA

Tshebetso ya ho mamela

Ho ruta ho mamela hangata ho kenyeletsa ho sebetsa ka dikarolwana tsa tshebetso ya ho mamela. Ona ke mosebetsi o nang le mekga e meraro e bontshang mawa a ho mamela bakeng sa ho fumana tlhahisoleseding le ho rarolla/ utlwisisa puo ya molomo mmoho le ditema tse ding tse mamelwang. Ha se mehato yohle e tla sebediswa ka mehla. Ho etsa mohlala, haeba baithuti ba mametse tlhaloso e rekotilweng ba tla lokela ho etsa mosebetsi wa **pele ho ho mamela** o tla ba lemohisa tlhokeho ya ho mamela ka ho tsepamiso ya maikutlo ho mameleng, mme hona ho ba thusa ho etsa dikgokahanyo le tseo ba seng ba ntse ba di tseba bophelong. Mesebetsi ya **ho mamela** e tla ba thusa ho hopola dintlha le ho lekola molaetsa. Mesebetsi ya **ka morao ho ho mamela** e ka thusa baithuti ho arabela tseo ba di utlwileng puisanong ya bona.

Ditlhakiso le mesebetsi ya ho mamela ka kutlwisiso di nehelana ka monyetla wa ho ruta baithuti mokgwa wa ho mamela.

Tshebetso ya ***Pele ho ho mamela*** ho lokisetsa baithuti ho kena maemong a ho mamela. Ho ba dumella ho tsosolosa tsebo eo ba neng ba se ntse ba na le yona ka sehlooho seo, mme ba itlhophisetse ho mamela.

- Qholotsa tsebo e boitshetlehong pele ho ho mamela
- Akanya seo tema e buang ka sona
- Sebetsana le tlotlontswe eo baithuti ba sa e tsebeng
- Titjhere e ka hlophisa dipotso tsa pele ho ho mamela ho thusa ho tsepamisa mehopolo ya baithuti
- Baithuti ka bobona ba lokela ho itokisa, ho etsa mohlala, ba be le pensele le pampiri bakeng sa ho ngola dinoutso.

Nakong ya ho mamela baithuti ba tsepamisa mehopolo ya bona ho se mametsweng ka maikemisetso a fapaneng: (Ela hloko hore ho bohlokwa hore baithuti ba mamele tema makgetlonyana a mmalwa, ba tsepamisitse maikutlo dintlheng tse fapaneng lekgetlong le leng le le leng.)

Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding e itseng e ikgethang

- Fuputsa moelelo; hlwaya mehopolo ya sehlooho le e e tshehetsang
- Lekola kutlwisiso ya moelolo kgafetsa ka ho tlisa kgokahano, ba etsa dikakanyo, ho etsa le ho nnetefatsa dikakanyo, etsa diqeto tse itseng, lekola le ho nahanisa
- Ngola dinoutso tse hlalohanyehang; etsa moralo, mmapa, ho hlophisa ka mananeo, ho kgutsufatsa, ho notla, ho pheta hape, ho hlalosa se boletsweng
- Ela hloko puo ya mmele le ditemoso tse ding tse bonwang tsa sebui / ya nehelanang

Ho mamela bakeng sa ho sekaseka ka tsela e hlokolosi le ho lekola

- Etsa phapano dipakeng tsa hoo e leng dintlha le ho e leng mehopolo feela
- Fumana moelelo le ho lekola sehalo sa molaetsa
- Hlwaya le ho fumana moelelo wa puo e fehlang maikutlo kapa e susumetsang/ hlohlelletsang

Ho mamela bakeng sa ho buisana le ba bang

- Sebedisa ditlwaelo tsa ho bua le ho sielana sebaka dipuisanong tsa molomo kapa mesebetsing ya dihlotshwana
- Botsa dipotso ka sepheo sa ho ntshetsa pele puisano
- Arabela puo, puo e etswang ka tshebediso ya ditho tsa mmele, ho tadima motho mahlong, le puo ya mmele
- Bontsha thahasello ka tshwanelo ka ho totobatsa maikutlo, moemo, jj.
- Sebedisa ditlwaelo tse loketseng tsa ho bontsha boikokobetso le tlhompho ho ba bang

Ho mamela bakeng sa ho ananela

- Arabela ditema tsa molomo ka ho ananela makgabane a ho tsona, mohl. morethetho, lebelo, tlhahiso ya modumo, karaburetso le puo ya mmele tse ditemeng tseno.

Tshebetso ya ***ka morao ho ho mamela*** ho latela ketsahalo ya ho mamela. Baithuti ba

- araba dipotso
- boeletsa dinoutso; kgutsufatsa
- fetola tlhahisoleseding ho tswa sebopehong sa tema ya molomo ho e isa sebopehong sa e ngolwang, jk. ho sebedisa tlhahisoleseding ho etsa ditshupiso setshwantshong/dayakeramong
- hokela mmoho tlhahisoleseding e ntjha le e seng e ntse e tsejwa
- etsa diqeto; lekola; hlahisa mohopolo ya bona.

HO BUA

Thuto ya ho bua e lokela ho ela hloko maemo a batsi a fapafapaneng a laolwang le a sa laolweng a ho bua, ho tloha ao ho ipuelwang ka bolokolohi ho isa ho a laolwang a ngangisano e batlisisitsweng le a nehelano ya molomo. Ho bua ka tsela e hlakileng, ka bolokolohi, ka tsela e supang momahano, e hlalohanyehang, ka boitshepo le ka tshwanelo e lokela ho ba maikemisetso a ho ruta ho bua.

Ho ruta ho bua ho tshwanetse ho kenyeletsa tsebo ya tshebetso le mawa a ho buisana

Tshebetso ya ho bua

Tshebetso ya ho bua e na le mehato e latelang:

- Ho rala, ho batlisisa le ho hlophisa
- Ho ikwetlisa le ho nehelana

Ho bua hoo eseng ha semmuse le mosebetsi wa dihlotswana

Sheba Makgetha le melao ya ditema tsa molomo tse tla latela

Ho bua ha semmuso le ho nehelana

Tshebetso ya ho bua ha semmuso ho tla kenyeletsa mehato e meraro e latelang. Mekgwa ya ho nehelana ya semmuso e ka kenyeletsa mokgwa wa ho ngola le wa molomo oo matitjhere a ka e lekanyetsang

Ho etsa moralo, diphuputso le ho hlophisa

Baithuti ba bontsha bokgoni ba ho etsa moralo, diphuputso le ho hlophisa bakeng sa ho etsa nehelano ya molomo. Ba etsa hona ka ho:

- sebedisa le ho hlwela mehlodi bakeng sa ho fumana le ho kgetha tlhahisoleseding;
- ngola dinoutso le ho kgutsufatsa ho tswa mefuteng e fapaneng ya mehlodi;
- kenyeletsa dintlha tse batsi le mehlala ho ya ka ditlhokeho tsa mosebetsi o etswang;
- sebedisa selelekela le qetelo tse ntle haholo, jk. ho sebedisa diqotso tse hlahang dingolweng, ho supa dintlha tse nkilweng mehlodi e amohetsweng, palenya ya bophelo ba motho;
- bopa mehopolo le kgang: hlophisa dintlha, mehlala, jj., ka tsela e hlalohanyehang;
- sebedisa dintho, disebediswa tse mamelwang le/kapa tse bohuwang ho matlafatsa thahasello le nepahalo ya nehelano ya hae.

Ho ikwetlisa le ho nehelana

Baithuti ba ikwetlisa le ho bontsha bokgoni ba ho etsa nehelano ya molomo ka ho:

- Sebedisa tlwaelo kapa tsela e loketseng ya ho ikgokahanya le baamohedi ba ditaba.
- Bontsha kelohloko ya baamohedi ba ditaba:

- Bontsha kelohloko ya maemo: puo ya semmuso, e seng ya semmuso kapa puo ya ka mehla e seng molaong hakaalo.
- Hlahisa mehopolo ya hae le ho e tshehetsa dipuisanong.
- Sebedisa dibopeho tsa puo le ditlwaelo ka nepahalo.
- Sebedisa mawa a loketseng a puo e buuwang le e sa buuweng bakeng sa ho matlafatsa moelelo, jk. sehalo, tlhahiso ya lentswe/ taolo ya modumo wa lentswe, kutlwahalo ya lentswe, motsamao/lebelo, tsela ya ho bua, ho tadima baamohedi ba ditaba mahlong, tshebediso ya sefahleho, tshebediso ya ditho tsa mmele mmoho le mmele.
- Bua ka sehalo le qapodiso tse hlakileng, ho theosa le ho nyolla sehalo bakeng sa moelelo.

Makgetha le melao (ditlwaelo) tsa ditema tsa molomo

Ho bua hoo eseng ha semmuso le mosebetsi wa dihlotshwana

Ho bua/ sebopeho sa tema ya molomo	Sepheo	Makgetha
Dipuisano tse seng tsa semmuso/ moqoqo/ dayaloko/ mosebetsi wa dihlotshwana Tadima: Dipolelo tse sebediswang dipuisanong – Lenane leo ho tadingwang ho hong ho lona	Ho arolelana maikutlo, mehopolo, le dintlhakemo le ba bang/ dihlotshwana	• Qala le ho ntshetsa pele puisano • Sebedisa ditlwaelo tsa ho sielana sebaka sa ho bua • Tlatsa dikgeo le ho kgothatsa sebui • Hlakisa moelelo moo ho hlokehang • Nehelana le ho tshehetsa mohopolo; resisana bakeng sa ho dumellana • Arolelana mohopolo le boitemohelo • Botsa le ho araba dipotso ka sepheo sa ho ntshetsa pele puisano • Ho ntshetsa pele sepheo sa ho sebetsa ka dihlotshwana ka ho nka karolo ya ho ba moetapele kapa dikarolo tse ding • Arabela puong, puo e etswang ka tshebediso ya ditho tsa mmele, ho tadima motho mahlong, le puo ya mmele • Bontsha thahasello ka tshwanelo ka ho totobatsa maikutlo, moemo le puo e etswang ka tshebediso ya ditho tsa mmele.
Ho balla hodimo ho sa itokisetswang	Ho arolelana tema e ngotsweng ke yena kapa e mong	• Bala ka bolokolohi le ka kutlwahalo ho ya ka moelelo le sepheo • Qapodisa mantswe hantle ntle le ho nyotobetsa moelelo

Ho bua ha semmuso le ho nehelana

Ho bua/ sebopeho sa tema ya molomo	Sepheo	Makgetha
Puo e hlophisitsweng bakeng sa dihlooho tse tlwaelehileng Sebopeho sena se tla bontsha bopaki ba dipatlisiso le/ boitokisetso	Tse fapaneng: ho tsebisa/ ho susumetsa/ ho arolelana le ho nnetefatsa ntlhakemo kapa mohopolo Raporoto ya molomo; tekolokakaretso	• Hlophisa tlhahisoleseding ka kgokahano. Kgetha mehopolo ya sehlooho, mme o e hodise le ho e tshehetsa ka mehlala • Sebedisa sebopeho se nepahetseng, tlotlontswe, puo le ditlwaelo/ melao • Sebedisa mabotsi, dikgefutso le diphetapheto • Sebedisa sehalo, tlhahiso ya lentswe, lebelo, ho tadima baamohedi ba ditaba mahlong, moemo, tshebediso ya ditho tsa mmele • Sebedisa selelekela le qetelo tse ntle haholo • Sebedisa setaele le rejistara tse loketseng • Kenyeletsa disebediswa tse loketseng tse bohuwang, tse mamelwang le/kapa tse bohuwang le ho mamelwa hong, jk. ditjhate, diphoustara, disebediswa tse ding le ditshwantshiswa tse ding
Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng	Ho arolelana tema e ngotsweng ke yena kapa ke ba bang , bakeng sa ho thabisa	• Bala ka bolokolohi le ka ho tsepamisa mehopolo ho ya ka sepheo le ditlhoko tsa mosebetsi • Qapodisa mantswe ntle le ho nyotobetsa moelelo • Matlafatsa moelelo ka sehalo, tlhahiso ya lentswe, lebelo, ho tadima baamohedi ba ditaba mahlong, moemo le tshebediso ya ditho tsa mmele

Tadima hape le ditlhaloso tse amanang ho etsa moralo le ho nehelana, tse boletsweng ka hodimo.

Ho bua ka maikemisetso a itseng kapa tlasa maemo a itseng

Ho bua/ sebopeho sa ditema tsa molomo	Sepheo	Makgetha
Ho fana ka ditshupiso	Ho supisa motho e mong hore a ka fihla sebakeng se itseng jwang	• Sebedisa boholo puo e sebopehong sa taelo • Sebedisa dipolelo tse kgutshwane mme tse hlakileng • Sebedisa tatellano e tlwaelehileng (ho tloha ntlheng e tlase ho ya ho e latelang ka momahano) • Hlakisa hore ho tsamauwa ho ya ka lehlakore lefe (mohl. tsamaya jwalo o lebile botjhabela ..., jj.) • Akanya bohole ba sebaka • Nehelana ka mekolokotwane e ka bonwang ha bonolo (naheng) tseleng
Ditaelo	Hlalosa kamoo sesebediswa se itseng se ka sebediswang kateng, kapa ho pheha sejo kapa ho lokisa phoso, jj.	• Hlalosa kamoo sesebediswa se sebediswang kateng, kapa kamoo ho hong (ho itseng) ho etswang kateng • Bolela tsohle tse hlokehang ho ka etsa seo • Hlahisa ditaelo ka tsela e hlakileng, ka nepo le ka tatellano e tlhalohanyehang • Sebedisa tlotlontswe, dipolelo kapa puo e theknikale tse loketseng

HO MAMELA LE HO BUA

Dipolelo tse sebediswang meqoqong ya tlwaelo Sesothong - (Lenane)

HO KOPA/ TUMELLO YA… • Na nka…..? • Ke kopa …. • E be ho ka loka ha nka…..? • Na ho nepahetse ha nka….? • Na ho tla be ho lokile ha nka…? • Ho ka ba jwang ha nka …? • Ntumelle hle ke … • Na o ka dumela ha nka …?	**HO SITISA MOTHO HO SEO A NTSENG A SE ETSA** • Ntshwarele, na nka...? • Tshwarelo, o bona ho lokile ha nka...? • Ntshwarele hle, na o a tseba ka...? • Phephi hle, a ke o nthuse mona ka…
HO THUSA • A na nka o thusa? • Nka o thusa? • A na ho na le seo nka o thusang ka sona? • Na o tla thabela ho thuswa? • A na o hloka ho thuswa? • Ke eng seo nka o thusang ka sona kajeno?	**HA O KOPA THUSO** • Na nka o thusa ka…..? • Na o nthusa ka ho…..? • Ke hloka ho thuswa ka … • A ke o nthuse ka ho … • A ke o kenye letsoho ka ho …
HO KOPA TSHWARELO • Ntshwarele. • Ke kopa tshwarelo…. • Ke maswabi ka … • Phephi hle … • Ke kopa tshwarelo … • Ntshwarele hle. • Pheta hape	**HO TLETLEBA** • Ke lesitse, empa ke lokela ho o bolella sena... • Ke mohau ho o tshwenya, empa... • Mohlomong o lebetse ho... • Ke nahana hore o lebete ho... • Ntshwarele haeba ke tswile lekoteng, empa... • Ke a kgolwa ho na le ho se utlwane ka... • O se ke wa nkuka hampe, empa ...
HO NEHELANA KA KELETSO • Ke nahana o ke o ….. • O tla lokela ho….. • Ha o lokele ho…. • Ha ke ne ke le wena, ke ne ke tla ……. • Ha ke ne ke le maemong a hao, ke ne ke tla… • O molemo hore o …. • O se ke wa ……. • Leha o ka etsa eng, o se ke wa …….	**HO HLAHISA TAKATSO** • Na o tla rata ho …. • Nka mpa ka …… • Hobaneng ha re sa...? • Ke bona ho le molemo ha …….. Wena o e bona jwang? • O nahana hore re etse jwang? • Ha e ne e ba ke ho ya ka nna, ke ne nka … • Ke nahana hore re ….

HO LEKANYA, AKANYA • Ke tla re ho batla ho lokile ho ka ... • Mohlomong ke tla hloka … • E ka nna ya ba o ... • Ho bonahala ... • Mohlomong o hloka… • Mohlomong ba batla ... • Ho thata ho ka bolela, empa ke lekanya… • Ha ke nepisise, empa ke nahana	**HO NEHELANA KA TLHAHISOLESEDING E AKANNGWANG** • Ho na le ho ka etsang…. • Ho na le tse ka bang… • Ho na le palo e kalo ka …… • Lekanya hore e ka fihla ho ….. • E ka ba … • Ke mofuta wa … • Ke tsa mofuta wa ….. • Ho thata ho ka bolela, empa ke lekanya… • Ha ke nepe hantle, empa ke nahana…
HO DUMEDISA/SADISA HANTLE **Maeto a malelele, matsatsi a phomolo, maeto a makgutshwane** • Tsamaya hantle. • Phomola hamonate. • E ba le leeto le bolokehileng. • Matsatsi a phomolo a monate. • Natefelwa! • Phomolo e monate moo …	**HA O ITEKOLA** • E sebeditse hantle/ka tshwanelo hobane…. • Ke entse sena hantle hobane…. • Ho ka be ho nepahetse ha ke ne ke haeba ke ne ke ... • Ho ka be ho ile ha ntlafala ha … • Tswelopele e /ha e bonahale hobane … • Hona ho atlehile hobane …
TUMEDISO KAMORA LEETO • O tsamaile jwang leetong la hao/phomolo ya hao e bile jwang…? • Na o bile le phomolo e monate? • Leeto la hao e bile jwang?	

HO MAMELA LE HO BUA

Bolelele bo sisinngwang ba ditema tse sebediswang bakeng sa ho mamela ka kutlwisiso

Ditema	Kereite	Bolelele ba tema
• Ditema tsa molomo, tse bohuwang, tse mamelwang le ho bohuwa hong, le ditema tsa mefuta e fapaneng ya bophatlalatsi • Ditema tse mamelwang (Kereite tsa 10 le 11, qotso e mamelwang nakong ya metsotso e mmedi; Kereite ya 12 qotso e mamelwang ka metsotso e meraro.) • Ditema tsa boiqapelo • Ditema tse tsa tlhahisoleseding le tse ka lekolwang ho fumana dintlha tse itseng ka ho kgetheha • Ditema tsa matlafatso • Ditema tse mamelwang le ho bohuwa hong (difilimi, mananeo a thelevishene le didokhumenthari, pontsho ya diselaete, mehlodi e hatisitsweng, e rekotilweng, mananeo a radiyo, dinepe, dividiyo tsa mmino)	10	Mantswe a 150 / nako e ka bang metsotso e 2
	11	Mantswe a 250 / nako e ka bang metsotso e 2½
	12	Mantswe a 350 / nako e ka bang metsotso e 3

Bolelele ba nako e sisinngwang bakeng sa puisano ya molomo

Ditema	Nako Dikereite tsa 10-12
Dipuisano	metsotso e 10 - 30 bakeng sa sehlotshwana/ tlelase
Puisano ya batho ba babedi (didayaloko)	metsotso e 2-3bakeng sa ba batho ba babedi/ metsotso e 5-6 bakeng sa sehlotshwana
Ditaelo le ditshupiso	metsotso e 1 - 2
diinthaviu	metsotso e 3 - 5 bakeng sa sehlotshwana
Ho bala ka kutlwahalo ho lokisitsweng	metsotso e 1 - 2
Puo e hlophisitsweng, tlaleho, tekolokakaretso	metsotso e 1 - 2
Ho pheta pale, ho pheta diketsahalo	Metstso e isang ho e 3
Dipuisano tsa ka mehla, jk. Ho kopa thuso, ho kopa tshwarelo Sheba lenane la lipolelo tse sebediswang puisanong - Lenane	Metsotso 1 - 2

3.2 HO BALA LE HO BOHA

Ho bala/ho boha ho hokahanya dikarolo tse pedi, eleng: (1) ho ithuta le ho sebedisa mawa bakeng sa ho fumana moelelo le ho utlwisisa tema; (2) ho ithuta le ho sebedisa tsebo ya dibopeho kapa makgetha a tema. Dintlha tsena ka bobedi di lokela ho ba teng ha ho rutwa ditema tsa dingolwa le tseo e seng tsa dingolwa.

Dikahare tsa ho bala/ho boha di hlophisitswe ka: (1) ho balla kutlwisiso, 2 ho bala dingolwa ka sepheo sa ho ithuta tsona semmuso le ho bala ho 3 ekeditsweng ho etswang ka boikemelo.

Tshebetso ya ho bala

Thuto ya ho bala hangata e bolela ho sebetsana le dikarolwana tsa tshebetso ya ho bala. Yona ke tshebetso e nkang mehato e meraro e kenyelleditseng mawa a ho bala ka boikemelbakeng sa ho rarolla tema le ho e utlwisisa. Ha se mehato kaofela ya tshebetso ena e tla sebediswa ka nako tsohle. Mohlala, ha baithuti ba bala mofuta wa tema kapa wa sengolwa oo ba sa o tsebeng, ba tla lokela etsa mosebetsi o etswang **pele ho ho bala** o tla ba elelliswa makgetha a ka hodimo feela a mofuta ona wa tema, mme hona ho tla ba thusa ho hokahanya seo ba se balang le tsebo eo ba seng ba ntse ba na le yona. Mesebetsi e etswang **nakong ya ho bala** e tla ba thusa ho sekaseka sebopeho sa yona mmoho le makgetha a yona a puo ka botebo. Mosebetsi wa **ka morao ho ho bala** ke o ka etsang hore baithuti ba leke ho hlahisa mofuta ona wa tema ka ho ingolla yona ka tsela ya bona.

Pele ho ho bala ho teanya baithuti le tema. Ho tsoselletsa dikgokahano le tsebo ya kgale.

- Okola le ho tlodisa mahlo makgetha a tema: dihlooho, dihloohwana, mantswetlhaloso, ditlhakisetso, dikerafo, ditjhate, didayakeramo, mongolo o ntshofaditsweng, mongolo o tshekalletseng, dinomoro, dimmapa, matshwao, karolwana e welang tlasa *menyu* o itseng komporong (khomputeng) jk. ha o phetla menyu wa *sebopeho (format)* o fumana tsena: *bulete le dinomoro, meedi le ho ntshofatsa, fetola mongolo, jj*), fuputsa mantswe a sehlooho, jj., fuputsa mantswe a sehlooho, jj.

- Ho okola buka le ho e tlodisa mahlo matshwao a sebopeho: leqephe la sehlooho, leqephe la dikahare, dikgaolo, lenane la mantswe le ditlhaloso tsa wona, dikahare, dihlomathiso, difutunoutso, jj.

- Ho akanya, o sebedisa tlhahisoleseding le fumanweng ka ho okola le ho tlodisa ditema mahlo.

- Ho sebetsana le tlotlontswe ya sehlooho eo baithuti ba sa e tsebeng.

Nakong ya ho bala ho kenyelletsa ho etsa moelelo ka tema le ho tsepamisa maikutlo haholo ho makgetha a puo a ho yona.

- Ho fumana moelelo wa tema ka ho sebetsana le yona.

- Ho batla moelelo wa mantswe a sa tlwaelehang le ditshwantsho ka ho sebedisa bokgoni ba ho lekola moelelo wa mantswe ho ya ka tshebediso ya ona.

- Ho sebedisa mawa a ho utlwisisa tema e balwang: ho hokahanya mantswe, ho fetofetola lebelo la ho bala ho ya ka boima ba tema, ho bala hape moo ho hlokehang, ho balla pele temeng bakeng sa ho fumana dintlha tse ka thusang, ho botsa le ho araba dipotso (ho tloha ho tsa boemo bo tlase ho ya ho tsa boemo bo hodimo), ho bopa setshwantsho ka kelellong, ho bala ka sepheo sa ho hlwaya mehopolo ya sehlooho, tsepamisa maikutlo ho kgetho ya mantswe le dibopeho tsa puo, hlwaya mofuta wa tema ho ya ka sebopeho sa yona le makgetha a yona.

- Ho etsa dinoutso kapa ho kgutsufatsa dintlha tsa sehlooho le tse tshehetsang.

Ka morao ho ho bala ho dumella baithuti ho bona le ho arabela tema yohle

- Ho araba dipotso tse qholotswang ke tema ho tloha ho tse boemong bo tlase ho isa ho bo hodimo
- Ho bapisa le ho lekanya; ho hokella mmoho
- Ho lekola, ho etsa diqeto le ho hlahisa maikutlo ao e leng a hae
- Ho hlahisa mofuta ona wa tema ka ho ngola mehopolo ya hae (moo ho hlokehang teng).

Ho kgetha mefuta ya ditema kapa dingolwa

Matitjhere a lokela ho nnetefatsa hore hara selemo baithuti ba bala mefuta e batsi ya ditema mmoho le dingolwa. Ho be le tekatekano dipakeng tsa ditema tse telelele le tse kgutshwane le ho bala ka maikemisetso a fapaneng, jk. ho bala tema bakeng sa ho ananela botle (ho ithuta dingolwa ka tsela ya semmuso), ditema tse phatlalatswang mediyeng, ditema tse bohuwang bakeng sa ho ithabisa (tadima “Ditema tse sebediswang ha ho rutwa bokgoni ba puo ka mokgwa o momahaneng”).

Ho bala ditema tsa dingolwa le tseo e seng tsa dingolwa ka botebo

Nakong ya tshebetso ya ho bala ho lokelwa ho sebedisa mawa a latelang:

Ho bala ditema tse kgutshwane ka botebo bakeng sa KUTLWISISO boemong ba lentswe

Baithuti ba sebedisa mawa a fapaneng ho fumana moelelo wa tema. Ba aha tlotlontswe ka ho sebedisa bokgoni ba ho utolla moelelo wa mantswe ho ya ka tshebediso ya ona, le ho sebetsana le ditema halelele.

- Sebedisa bukantswe, thesorase le mehlodi e meng eo ho tadingwang tse itseng ho yona ho fumana moelelo, mopeloto, qapodiso le ho bona hore lentswe ke setho sefe sa puo le mantswe a sa tsejweng
- Hlwaya mosebetsi le moelelo wa dihlongwapele (jk. *mo-*, *ba-*, *se-, di-*) le dihlongwanthao (jk. *-hadi, -nyana, -ana*).
- Fumana moelelo wa mantswe le kamano ya ona le mantswe a mang a habo ona ka ho sebedisa tsebo ya metso, dihlongwanthao le dihlongwapele
- Sebedisa maemo ao tema e thehilweng ho ona (jk. tlhaloso e dipolelong), ditemoso (jk. difeelwane, diqotso) le ditemoso tsa dikrafiki (jk. ntshofatso ya mongolo) ho fumana moelelo wa mantswe a sa tsejweng
- Ela hloko dikakanyo tse tlwaelehileng, dikapolelo le maele, jk. *ho fana jwalo ka Thene; pela e ne e hloke mohatla ke ho romeletsa, jj.*
- Ho bona phapano dipakeng tsa moelelo oo e leng wa sethato le oo e seng wa sethato
- Lekola kamoo mantswe a tswang dipuong tse ding a amang tema kateng, jk. mantswe a tswang ho isiZulu le Sefora le maadingwa (jk. thope (*intombi)*, pongpong (*bonbon*) ho kata (*to guard*) tjhelete (*geld*)).
- Mantswe a tarakanyang: medumotshwano, didumatshwano/homonime, mepeletotshwano, mahlalosonngwe/ sinonime, mohl. komelo */ toro*

- Ela hloko dikgutsufatso le akronime
- Sebedisa tsebo ya melao ya thutapuo ho fumana moelelo wa mantswe. Tadima lenane la dikarolo, melao/ ditlwaelo tsa puo sehlomathisong sa 1 ka morao tokomaneng ena.

Ho bala ditema tse kgutshwane ka botebo bakeng sa KUTLWISISO boemong ba polelo le ba seratswana

Baithuti ba sebedisa tsebo ya bona ya thutapuo ho utlwisisa sebopeho sa dipolelo le tlhophiso ya ditema. Ho ithuta ka tema boemong bona ho nehelana ka monyetla wa ho ruta dibopeho tsa puo ka tsela e momahaneng.

- Hlwaya, hlalosa le ho sekaseka moelelo le tshebediso ya dikarolo le ditlwaelo/ melao ya puo ditemeng. Tadima lenane la dikarolo, melao/ ditlwaelo tsa puo sehlomathisong sa 1 ka morao tokomaneng ena.

Ho bala ditema tse kgutshwane ka botebo bakeng sa KUTLWISISO boemong tema yohle, kapa ho utlwisisa tema yohle

Baithuti ba sebedisa tsebo ya bona ya mefuta ya ditema /dingolwa mmoho le ya ho ithuta ditema ka tsela wa semmuso ho utlwisisa moelelo, sepheo le seabo sa tema yohle.

- Ho amanya tema le tsebo ya bona ya tsa bophelo
- Hlwaya mofuta wa tema/ sengolwa le sepheo sa yona, jk. ho beha ditaba ka tsela e lekang ho susumetsa
- Hlwaya le ho hlalosa maikutlo le sepheo sa mongodi
- Ho hokela mmoho dikarolo tse fapaneng tsa ditema kapa ditema kaofela ka sepheo sa ho fihlella diqeto
- Etsa diqeto; bopa le ho tshehetsa mehopolo ya hae

Ho bala ditema tse kgutshwane ka botebo bakeng sa HO KGUTSUFATSA LE HO NGOLA DINOUTSO.

Baithuti ba sebedisa kutlwisiso ya bona ya dibopeho tsa tema bakeng sa ho e kgutsufatsa. Tadima mawa a ho bala a boletsweng ka hodimo.

- Ho okola le tlodisa mahlo bakeng sa ho fumana mehopolo ya sehlooho le mokotaba
- Arohanya mehopolo ya sehlooho le e tshehetsang
- Qolla mehopolo ya sehlooho mme o e ngole ka mantswe a hao

Ho bala ditema tse kgutshwane ka botebo bakeng sa TEMOHO YA TSHEBEDISO YA PUO E HLOKOLOSI

Baithuti ba sebedisa kutlwisiso ya bona ya tsela eo puo e ka bopang le ho boloka dikamano tsa matla dipakeng tsa mohlahisi wa tema le mmadi. Ba sekaseka ntlhakemo eo tema e hlahiswang ho tswa ho yona.

- Hlwaya ntlhakemo ya mongodi/ mohlahisi.
- Hlwaya, sekaseka le ho lekola puo e fehlang maikutlo le e hlohleletsang
- Hlwaya, sekaseka le ho lekola puo e nang le leeme le tshekamelo mmoho le ho tadima ditaba ka lehlakore le le leng
- Hlwaya, sekaseka le ho lekola dikakanyo le ho hlalosa tshusumetso ya tsona

- Hlwaya, sekaseka le ho lekola moelelo o patehileng le dikakanyo
- Hlwaya, sekaseka le ho lekola moelelo o totobetseng/ wa sethatho le o akantsweng
- Akanya sepheo sa ho kenyeletsa kapa siya tlhahisoleseding e itseng

Ho bala ka botebo DITEMA TSA DIMEDIYA TSE FAPANENG LE TSE BOHUWANG

(Ditema tsa dimediya tse di sebedisa mehlodi e bohuwang le e ngotsweng temeng e le nngwe, e jwalo ka dipapatso, dikhathunu. Ho ka boela ha hokahanngwa le puo e buuwang mmoho le puo ya ditho tsa mmele.)

Baithuti ba sebedisa tsebo ya bona ya ho bopa ditshwantsho tsa ka kellolong le ya dielemente tse bohuwang ho utlwisisa mokgwa oo di tshehetsang ho ngolwa ha ditema tsa mefuta e fapaneng ya bophatlalatsi. Baithuti ba sebedisa puo e ikgethang ya thuto ya litheresi e bohuwang/ ya difilimi ho utlwisisa le ho ananela dielemente tsa tema e bohuwang mmoho le tshusumetso ya tsona.

- Hlwaya, sekaseka le ho lekola sepheo le molaetsa ditemeng tse bohuwang tse nehelanang ka tlhahisoleseding, mohl. dikerafo, dipapetla/ ditafole, didokhumenthari, ditjhate, dimmapa, .
- Hlwaya, sekaseka le ho lekola sepheo le molaetsa wa ditema tse bohuwang tse hlahiseditsweng ho ballwa monate le ho thabisa, jk. filimi, dikhathunu, dividiyo tsa mmino le dipalenyana tsa dikhomiki.
- Hlwaya, sekaseka le ho lekola molaetsa le bohlokwa ba ditema tse bohuwang tse reretsweng ho matlafatsa ho bua, jk. diphoustara, dayakeramo, le tlhahiso ya tlhahisoleseding ka datha projektara
- (Ho ho ithuta ka difilimi feela) Hlwaya, utlwisisa, sekaseka le ho lekola kamano e teng pakeng tsa modumo, puo, ketso le dielemente tse bohuwang filiming le mefuteng e meng ya ditema tse mamelwang le ho bohuwa hong.

Ho bala ka botebo ho tsepamisitswe hodima HO BALA DINGOLWA KA TSELA YA SEMMUSO

Baithuti ba bala, ba lekola le ho arabela ditema tsa dingolwa ka tsela ya ho ananela botle bo ho tsona. Ho kgethwa mofutao le MONG wa tema/sengolwa bakeng sa ho ithuta semmuso mmoho le bakeng sa tekanyetso ya selemo le selemo. Ditema ka ho fapana di ithutwa Dikereiteng tsa 10-12 tse kgthilweng ho tswa Khathalokong ya Dingolwa ya Naha: dithothokiso le/kapa dipalekgutshwe le/kapa padi/nobele le/kapa tshwantshiso/terama le/kapa ditema tse ding tsa dingolwa bakeng sa matlafatso.

Sheba “Ditema tsa ho ruta bokgoni ba puo ka tsela e momahaneng” qetellong ya karolo ena.

ELA HLOKO: Toboketso e behwang ha ho ithutwa ditema semmuso e tla fetoha ho ya ka sengolwa se kgethilweng bakeng sa ho ithuta.

- Utlwisisa matshwao a ikgthehileng a mefuta ee fapaneng ya dingolwa, jk. hore thothokiso e na le matshwao a sa tshwaneng la a padi
- Hlwaya le ho hlalosa puo ya bonono le bokgeleke le disebediswa tsa bonono (mekgabisopuo) jwalo ka ha di hlahella ditemeng tse fapaneng, jk. papiso, tshwantshiso, mothofatso, alithereishene, leetsisa, pheteletso, kganyetso, phoqo, kobiso, mothipoloho, disimbolo mmoho le puo e haellwang ke ho fihlela moelelo wa nnete)
- Hlwaya le ho hlalosa sepheo a mongodi/ sethothokisi/ mohlahisi

- **Dithothokisong,** hlalosa kgetho ya dielemente tsa bothothokisi le tshusumetso ya tsona mabapi le kamoo di tshehetsang molaetsa/mokotaba kateng. Dielemente di ka kenyeletsa dikapuo, karaburetso, dielemente tsa sebopeho le disebediswa tsa modumo, jk. raeme, phetapheto, moretheto, alithereishene

- **Tshwantshisong,** hlalosa kgetho ya dielemente tsa bongodi ba tshwantsho, le tshusumetso ya tsona mabapi le kamoo di tshehetsang molaetsa/mokotaba kateng. Ho tlatselletsa ho dikapuo le karaburetso, dielemente di ka kenyeletsa matshwao a sebopeho, jk. poloto, sehlohlolo, popeho ya dibapadi, ditshupiso tsa kalaneng, sephetho se sa lebellwang, tikoloho.

- **Dipalekgutshweng /pading (noveleng)/ difiliming** hlalosa kgetho ya dielemente tsa bongodi ba ditshwantsho, le tshusumetso ya tsona mabapi le kamoo di tshehetsang molaetsa/mokotaba kateng. Ho tlatselletsa ho dikapuo le karaburetso, dielemente di ka kenyeletsa seabo sa mopheti, matshwao a sebopeho, jk. poloto, tlhekelo, kgolo ya diketsahalo, kgohlano, sehlohlolo, mothipoloho, tharollo, tikoloho

Ho bala le ho boha ho ekeditsweng ho etswang ka boikemelo

Baithuti ba sebedisa mawa ao ba ithutileng wona nakong ya ho bala ka botebo le ha ba ithuta ditema ka tsela ya semmuso; mawa ana ba a sebedisa bakeng sa ho bala ka boikemelo, ho sa kenyelletsweng dithutong tsa semmuso, empa ho etswa bakeng sa diphuputso le boithabiso. Tataiso ya titjhere bakeng sa ho fumaneha ha mehlodi le kgato eo mehlodi e leng ho yona e hlokolosi bakeng sa lenaneo lena la ho bala.

- Ho kgona ho kena laeborari le ho tseba ditlwaelo tsa poloko ya dibuka

- Ho nehelana ka bopaki ba ho bala/ho boha ho ekeditsweng ha ho etswa mesebetsi e kang puo (e etswang), dipuisano le mananeo a tekolokakaretso ya dibuka/ difilimi

- Ho bala/ho boha ditema (tema yohle) tse fapaneng tse batsi jk. dibuka, dimakasine, dikoranta, diwebsaete, difilimi, didokumenthari, dipale tsa thelevishene tse hlahang ka tatellano e tswelang pele, tse hlahiswang ka nako ya sekolo leha sekolo se se se tswile.

Mehlala ya mefuta ya dipotso

Dipotso tse batlisisang tsebo	*Ho etsahetse eng ka mora moo …? A ke o bolele lebitso la … Hlalosa se ileng sa etsahala … Ke mang ya buileng le …? Moelelo wa … ke eng.?*
Dipotso tse bontshang kutlwisiso	*Mophetwa wa sehlooho ke mang …? Nehelana ka mohlala wa … Hlalosa ka mantswe a hao ….*
Dipotso tsa tshebediso ya tsebo	*Na o ka nahana maemo a mang ao ho ona ho… Na o hopola hore re ne re tadimile tshwantshiso – o hlalosa jwang tshwantshiso e hlahelang moleng wa 4 thothokisong eo o sa tswa e bala?*
Dipotso tse sekasekang	*See se tshwana jwang le seo o se hlalositseng ka hodimo …? Hoo ho fapana jwang le maemo a hlalositsweng moleng wa …? Mokotaba o hlahiswang temeng ee ke ofe? O nahana eng ka...?*
Dipotso tse hokelang mmoho dintlha/ tlhahisoleseding	*Re ithutile dintlha tse ngata tse fapaneng ka Molefi (Haeso Mafotholeng) – bokella dintlha tseo tse hlalosang Molefi. Ke motho wa semelo sefe?*
Dipotso tse lekolang kapa tse etsang kahlolo e itseng	*E ama jwang ……? Na o nahana tsela e nngwe e ntle ho feta ee ….? Ke thothokiso efe ho tsee tse pedi eo e ratang? Hobaneng?*

DITEMA TSE SEBEDISWANG HO RUTA BOKGONI BA PUO KA MOKGWA O MOMAHANENG, DIKEREITENG TSA 10-12

Ntle le ditema tsa dingolwa tse ithutwang semmuso, mefuta ya ditema tse sebediswang dikereiteng tsa 10-12 e kenyelletsa ditema tse ngotsweng, tse bohuwang le tsa bophatlalatsi ba mefutafuta, tse sebediswang ka merero e fapaneng. Ditema tse ding di tla sebediswa bakeng sa ho ananela botle ba tsona; tse ding di tla sebediswa ho nehelana ka mehlala ya mefuta ya ditema mmoho le ho motlola ditema tse ngolwang.

Matitjhere a lokela ho nnetefatsa hore hara selemo baithuti ba bala mefuta e batsi ya ditema mmoho le dingolwa. Ho be le tekatekano dipakeng tsa ditema tse telelele le tse kgutshwane le ho bala ka maikemisetso a fapaneng, jk. ho bala tema bakeng sa ho ananela botle (ho ithuta dingolwa ka tsela ya semmuso), ditema tse phatlalatswang mediyeng, ditema tse bohuwang bakeng sa ho ithabisa (tadima “Ditema tse sebediswang ha ho rutwa bokgoni ba puo ka mokgwa o momahaneng”).

Ditema tsa dingolwa tse ithutwang semmuso. Mefuta e fapaneng e lokela ho ithuta Dikereiteng tsa 10 -12.

Mefuta ya ditema e kgothalletswang

Ho kenyelletswe mofuta wa dingolwa le mong mefuteng e kgothalletswang e latelang e kenyelleditsweng Khathalokong ya Dingolwa ya Naha:

Dipalekgutshwe

(Kereite ya 10 - dipale tse 2)

(Kereite ya 11 - dipale tse 3)

(Kereite ya 12 - dipale tse 5

Dithothokiso

(Kereite ya 10 - dithothokiso tse 3)

(Kereite ya 11 - dithothokiso tse 4)

(Kereite ya 12 - dithothokiso tse 6)

Padi e kgutshwane

Tshwantshiso e kgutshwane

Matlafatso

Ho ithuta ka difilimi/

Dipalenyana tse hlahlamanang tse tswelang pele/ didokhumenthari tsa Thelevishene

Ditshwantshiso tsa radiyo

Meqoqo

Dibayokerafi

Diothobayokerafi

Ditshomo

Dipale tsa bahale

Ditema tse ngotsweng tse nehelanang ka tsebo/ lesedi/ tlhahisoleseding

Bukantswe/dikshenare

Diensaetlelophedia

Disekejule

Buka ya pokello ya dinomoro tsa mehala

Dibukakgakollo/diteksbuku

Buka ya tlhaloso ya mantswe/thesorase

Dipapetla tsa nako

Dibuka tsa tataiso ya mananeo a thelevishene

Ditema tse ngotsweng tse hlahiswang ke bophatlalatsi

Diatikele tsa dimakasine

Diatikele tsa dikoranta

Tsa bohlophisi ba masedinyana/ dikoranta

Ditsebiso

Nalane ya Bophelo ba Mofu/ Obitjhuwari

Ditekolokakaretso (*reviu*)

Dipapatso

Dibopeho tsa ditema tsa molomo tse ngolwang

Dipuisano

Dipuo (*Speeches)*

Dipina

Metlae

Ditema tsa ngollano le tsa dikgokahano tsa ka mehla

Mangolo

Didayari/dibukatsatsi

Dimemo

Di-emeili

Melaetsa e mekgutshwanyane ya selefouno (sms) ; thwitha (twitter)

Dinoutso

Tlaleho/pehelo/raporoto

Ditema tsa ngollano le tsa kgokahano tse sebediswang dikgwebong

Mangolo a semmuso

Metsotso le mananetsamaiso

Ditema tsa mefuta e fapaneng ya bophatlalatsi/ tse bohuwang tse nehelanang ka tsebo/ lesedi/ tlhahisoleseding

Ditjhate/dimmapa

Dikerafo, dipapetla, ditjhate tsa diphae, mmapa ya monahano, didayakeramo,

Diphoustara

Dipampitshana/diphephetjhana tsa tlhahisoleseding/flayara, diphamfolete, dibroutjhara

Matshwao le disimbolo

Didokhumenthari tsa thelevishene

Maqephe a websaete, a inthanete, dibloko, di-feisbuku, le marangrang a mang a dikgokahano phedisano

Tlhahiso ya tsebo/lesedi ka theknoloji ya *(data projection)*

Ditransparensi

Ditema tsa mefuta e fapaneng ya bophatlalatsi/ tse bohuwang bakeng sa ho ananela botle

Difilimi

Difotokerafo

Ditshwantshisi

Ditema tsa mefuta e fapaneng ya bophatlalatsi/ tse bohuwang bakeng sa boithabiso le boikgathollo

Difilimi

Mananeo a thelevishene

Dividiyo tsa mmino

Dikhathunu

Dipalenyana tsa metlae tsa dikhomiki

Metlae (e tshwantshisitsweng)

Mongolo wa maboteng o entsweng ka pente/ kerafiti

Ditema tse mamelwang

Mananeo a radiyo

Diterama tse balwang

Padiso ya padi le dipalekgutshwe

Puo e rekotuweng

Dipapatso tsa radiyong, tsa thelevishene, tsa masedinyana le tsa dimakasine

Bolelele ba ditema tse ngotsweng tse lokelang ho balwa ka botebo/ ballwa tekokutlwisiso le kgutsufatso

TEMA	DIKEREITE	PALO YA MANTSWE	
Tema ya tekokutlwisiso	10	mantswe a 200 -300	
	11	mantswe a 300 - 400	
	12	mantswe a 400 - 500	
TEMA	**DIKEREITE**	**BOLELELE BA TEMA**	**BOLELELE BA KGUTSUFATSO**
Kgutsufatso	10	Mantswe a 150	Mantswe a 50 - 60
	11	Mantswe a 180	
	12	Mantswe a 200	Mantswe a 60 - 70

3.3 HO NGOLA LE HO NEHELANA

Ho ngola le ho nehelana ho kenyelleditse dikarolwana tse tharo e leng: 1) ho sebedisa Tshebetso ya ho ngola 2) ho ithuta le ho sebedisa tsebo ya sebopeho le makgetha a mefuta e fapaneng ya ditema 3) ho ithuta le ho sebedisa tsebo ya ho bopa dipolelo le diratswana mmoho le tshebediso ya matshwao a puo

Tshebetso ya ho ngola

Ho ruta ho ngola ditema ka mehla ho tla kenyelletsa ho sebetsa ka tsela/tshebetso kapa mehato e itseng ya ho ngola. Empa le ha ho le jwalo ha se mehato yohle e tla sebediswa ka mehla ha ho ngolwa tema. Mohlala, ha baithuti ba ngola mofuta wa tema o tlwaelehileng ha ho hlokehe hore ba sekaseke sebopeho sa yona le makgetha a puo ka botebo bo bokaalo. Hape ho ka ba le dinako tseo matitjhere a tla tshwanelang ho tsepamisa maikutlo popehong ya dipolelo le diratswana, kapa baithuti ba ngole ditema tse se nang mekgwaritso ha ba itokisetsa Ditlhahlobo.

Mehato ya tshebetso ya ho ngola

Ho etsa moralo/boitokisetso ba ho ngola

- Sekaseka sebopeho, makgetha a puo le rejistara ya tema kapa mofuta wa tema o kgethilweng
- Etsa qeto ka sepheo sa yona, baamohedi ba ditaba le maemo ao e ngolwang tlasa wona
- Ngola mehopolo ka sehlooho tse tlang mohopolong di le jwalo feela, o sebedisa mohlala, mmapa wa monahano
- Buisana ka makgetha a tla sebediswa ho lekanyetsa tema eo
- Etsa diphuphutso ka sehlooho, mohlala, etela laeborari mme o fumane mehlodi e loketseng
- Hlwaya mohopolo wa sehlooho le e tshehetsang
- Hlahlamanya mehopolo ka tatelano e ntle hore e etse moelelo

Ho ngola mekgwaritso

- Ngola mokgwaritso wa pele o elang hloko sepheo, baamohedi ba ditaba, sehlooho le mofuta wa tema o ngolwang
- Kgetha mantswe a loketseng, mohlala, bongoding ba phetelo sebedisa mantswe le dipolelwana tse sisinyang maikutlo ho thusa hore ho ngolwe ka tsela e hlakileng
- Hlophisa mehopolo ka tatelano e hlalohanyehang hore ditaba tsa moqoqo di tsamaye ka bolokolohi
- Hlophisa mehopolo le / kapa ditshwantsho (karaburetso) hore pale e be le moelelo
- Hlahisa lentswe le setaele sa hao kapa boikutlwahatso boo e leng ba hao
- Bala mekgwaritso ka tshekatsheko mme o fumane le tlaleho ho tswa ho titjhere le baithutimmoho

Ho boeletsa , ho bala hape bakeng sa ntlafatso, ho hlaola diphoso le ho nehelana

- Hlahloba mosebetsi (bongodi) wa hae le wa ba bang bakeng sa ho o ntlafatsa ba sebedisa makgetha a behilweng

- Ntlafatsa kgetho ya mantswe, sebopeho sa dipolelo le diratswana
- Tsepamisa maikutlo hodima tlhahlamano le kgokahano ya diratswana
- Qoba tshebediso ya mantswe a mangata a sa hlokeheng, meelelomengata le puo e hlohlontshang ditsebe
- Sebedisa dibopeho tsa puo, mopeleto le matshwao a puo ka nepo
- Lokisa sehlahiswa sa ho qetela o kenyelleditse sebopeho, mohlala dihlooho le difonte
- Nehelana ka tema

Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo nakong ya tshebetso ya ho ngola

Rejistara, setaele, boikutlwahatso

- Sebedisa rejistara e loketseng, mohlala mantswe a tsamaelanang le tsa kgwebo lengolong la kgwebo, le setaele (sa semmuso kapa seo e seng sa semmuso)
- Hlahisa lentswe leo e leng la hae (boikutlwahatso ba hae), mohlala ho ngola ho tswa ntlhakemong ya hae, ka moo a bonang ditaba ka teng

Kgetho ya mantswe

- Tseba le ho sebedisa tlotlontswe e batsi
- Tseba moelelo o tlolohileng le o akantsweng wa mantswe
- Tseba hore lentswe ke karolo efe ya puo le hore le sebediswa jwang polelong
- Tseba ha lentswe e le la semmuso, e se la semmuso, kapa e le la puo ya sehlotshwana (kapa le nyenyefatsang) le ho tseba ho a sebedisa ka nepo (kapa ho se a sebedise ho hang)
- Ho pelete mantswe ka nepo
- Sebedisa dibukantswe tse hlalosang ka puo e le nngwe kapa ka dipuo tse pedi le thesorase ho atolosa tlotlontswe
- Iketsetse bukantswe kapa buka ya tlotlontswe ho eketsa tlotlontswe

Ho bopa dipolelo

- Ngola dipolelonolo, dipolelokopane/ tswako le dipolelomararane
- Sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelwana dipolelotswakong: mohlala, le, empa, mme, hobane; homme; kahoo; kaha
- Sebedisa mantswe a hokelang ho kopanya dipolelwana dipolelong tse rarahaneng:
    - o a supang nako: ha (mohl. ha a kena .../ o tla tla ha pula e na)
    - o a supang boemo: ha (mohl. ha a ka fihla, ho tla ba bonolo ho rona)

- a supang lebaka: ka ha (ka ha pula e a na, nkeke ka ya moo)
- a supang sephetho: hobane, kahoo, ka baka leo, (mohl. o qetile ho sebetsa, kahoo o a tsamaya)
- a supang sebaka: moo (mohl. ke moaho moo ho rapelwang teng)
- a supang mokgwa: hoo (mohla. O tahilwe hoo a thekeselang)

- Sebedisa dipolelwanakgethi ka nepo
- Sebedisa dipolelwanakutu, polelwanabitso, polelwanahlalosi le polelwanakgethi ho atolosa dipolelo, mohlala, monnamoholo ya tsamayang mane o fapohetse motseng ona maobane.

Ho ngola diratswana

- Ngola diratswana tse nang le polelo e ka sehloohong le dipolelo tse tshehetsang ditemeng tsa ditaba tsa nnete tse kgolwehang
- Hlophisa dipolelo ka tatelano e nang le moelelo ho bopa diratswana tse momahaneng tse tsamaelanang le mofuta wa tema
- Sebedisa mantswe a hokelang ho hokahanya dipolelo diratswaneng:
  - hlophisa mehopolo: (ntlheng) ya pele, ya bobedi, boraro, qetellong, jj.
  - koketso: ho feta moo, ntle le moo, ka hodimo ho moo, ho tlatselletsa moo, jj.
  - ho tshwana: jwalo feela ka, jwalo feela, ka tsela e le nngwe feela.
  - ho fapanya: empa, empa he, leha ho le jwalo, ka tsohong le leng, jj.
  - sesosa/ sephetho: hobane, kahoo, ka baka leo, jj.
  - a supang maemo: ha, haeba, ebang, jj.
  - tatelano ya nako: ho latela, haufi, haufinyane, morao, hamamorao, hamamoraonyana, ka mora, hang, ka mora moo, jj.
- Sebedisa mantswe a hokelang, le ho phetapheta mantswe, mahlalosonngwe le malatodi ho bopa seratswana se nang le momahano (k.h.r. seratswana se hokahaneng, ka dipolelo tse tshwarahaneng ho hlahisa moelelo)

Melao le ditlwaelo tsa tshebediso ya puo (matshwao a puo le mopeleto)

Tseba le ho kgona ho sebedisa matshwao a puo a latelang ka nepo le ka tshwanelo: kgutlo, feelwana, kgutlopedi, tlami, letshwao la potso, lekgotsi, masakana, diabulwa diakwalwa (ditsejana)

Mefuta ya ditema – sebopeho le makgetha a puo

Matitjhere a nnetefatse hore baithuti ba ngola mefuta e batsi ya ditema selemong. Ho be le tekatekano pakeng tsa ditema tse telele le tse kgutshwane, ha mmoho le ho ngola ka merero e fapaneng: mohl ho ngola ka kutlwisiso e tebileng bakeng sa ho ithuta ho itseng, ho ngola ka boiqapelo, ngollano pakeng tsa batho le ka mabaka a mosebetsi. Matitjhere a kgethe mofuta wa tema e ngolwang mmoho le sehlooho se loketseng seo ho tla ngolwa ka sona; mohlala, moqoqo wa kgang ka sehlooho.

Dipapetla tse latelang di hlalosa mefuta e batsi ya ditema tseo moithuti a lokelang ho rutwa ho di ngola Dikereiteng tsa 10-12; mefuta e meng le yona e kenyelletswe ka moo ho ka hlokehang ka teng.

Meqoqo kapa ditema tsa boiqapelo

Mofuta wa tema	Sepheo	Sebopeho sa tema	Makgetha a puo
Phetelo	Ho thabisa	QETO	• E ka ngolwa ka motho wa pele kapa wa boraro; E ka ngolwa ka lekgathe lefitile • Diketsahalo di behwa ka tatelano eo di hlahang ka yona • Ho sebediswa mantswe a hokelang a supang nako, mohl. Hoseng ha tsatsi leo, ha moraonyana, hang feela, jj. • Ho sebediswa puisano (dayaloko) • Puo e sebediswang e be e nang le tshusumetso ho mmadi, mohl. mahlalosi, makgethi, karaburetso.
Tlhaloso	Ho hlalosa ho hong ka tsela e hlakileng	Ho hlwaya: ho nehelana ka tjhebo e akaretsang ya sehlooho, mohl. Ho ne ho na le sebata se seholo. Tlhaloso: ho hlaloswa makgetha kapa matshwao a sehlooho, mohl. E ne e na le mmele o moholo o budulehileng; ditsebe di le kgolohadi di ebeselaka sa ...jj.	• E ka ngolwa ka lekgathe la lejwale kapa lefitile • E bopa setshwantsho sa monahano ka mantswe • Ho sebediswa makgethi, mahlalosi • Ho sebediswa puo ya bonono, mohl. tshwantshiso, papiso, mothofatso, poeletsamodumo

HO NGOLA LE HO NEHELANA

Ditema tsa kgokahano tse telele le tse kgutshwane

Mofuta wa tema	Sepheo	Sebopeho sa tema	Makgetha a puo
Ditaelo, ditshupiso (E kgutshwane)	Ho hlalosa kapa ho fana ka ditaelo tsa hore ketso e etsuwa ka mehato e fafaneng e latelanang	• Sepheo: Polelo ya se tshwanetseng ho fumanwa • Disebediswa tse hlokahalang tsa ka tatelano, mehato e letelanang ho fumana sepheo mohl. o ka nna wa ba le tema e bohuwang mohl. dayakeramo, jj	• E ngolwe ka mokgwa wa taelo • Sebedisa dinomoro le dibulete ho bontsha tatelano • Ditlhahiso tsa sepheo le sephetho
Tjhebokakaretso (pale-kgutshwe kapa tjhebo-kakaretso ya filimi (E telele)	Ho boelletsa, ho arabela ditema tsa dingolwa kapa mesebetsi	• Maemo: Tlhahisoleseding e leng boitshetlehong jwaloka mongodi, mofuta wa mosebetsi • Ditema tse hlalosang: di hlalosa dielemente tsa tema kapa sehlahiswa se kang baphetwa ba sehlooho, diketsahalo tsa sehlooho • Tekanyetso ya mosebetsi ka ho hlahisa mohopolo kapa ka kahlolo	• Tema e ngotsweng ho lekgathe lejwale/ lefetile • Tshebediso ya kananelo le tlotlontswe ho lekanyetsa tema
Tlaleho e kgutshwane (E telele)	Ho hlalosa diketsahalo	• Tlhaloso ya diketsahalo • Di ka nna tsa bala tema e bonwang mohl. dithwantsho/ difoto	• E ngolwe ka lekgathe le loketseng • Haholoholo ho tloha boemong bo akaretsang ho ya ho bo totobetseng • Ho ka nna ha esbediswa tlotlontswe e
Bukatsatsi (E kgutshwane)	Ho rekota le ho nahana ka boitemohelo ba hae tsatsi le leng le le leng	• Hangata e ngolwang bukeng e ikgethileng (bukatsatsi) • Diketsahalo di ngolwa kgafetsa (mohl. tsatsi le leng le le leng kapa beke e nngwe) • Ho ngolwe mohla diketsahalo di etsahalang. • E ba ka sebopeho sa pheteloya se etsahalang ho motho	• Hangata e ngolwa ka lekgathe lefetile • Setaele ke se seo e seng sa semmuso. • Mongodi o a ingolla.
Lengolo la setswalle (E telele)	Ho tsebisa le ho matlafatsa dikamano	• Aterese, mohla le tumediso. • Dikghare • Qetelo • Lebitso la mongodi	• Hangata setaele ke seo e seng sa semmuso, empa e ka fapana, mohl. lengolo la kutlwelobohloko le tla sebedisa haholo puo ya semmuso • Makgetha a puo a tla fapana ho ya ka sepheo sa molaetsa
Karete ya memo, posekarata (E kgutshwane)	K arata ya memo e le mohlala: Ho mema moyho e mong ho tla ketsahalong e nngwe kapa ho etsa ntho e nngwe (mme a amohele memo kapa a e hane)	• Eka nka boemo ba lengolo la setswalle kapa a sebedise karata ya memo & kenyelletsa: • Mokgwa wa ketsahalo • Moo e tlang ho etsahala teng • Letsatsi le nako • E ka Kenya le moaparo • Lebitso la motho ya menngwang • E ka le elemente e bohuwang , e radilweng • Karabo e ka ba ka mokgwa wa molaetsa (note) kapa lengolo	• E ka ba ya semmuso kapa eo e seng ya semmuso • E be kgutshwane mme e tobe taba • E sebedise dipolelwana tsa ditlwaelo • Karabo e bontshang ho hlompha

Lengolo la semmuso (E telele)	A fapane: mohl. ho kopa mosebetsi kapa thuso ya ditjhelete tsa ho ithuta ho tletleba; kapa ho hong	• Aterese ya mongodi mohl. aterese ya ya ngolwang, tumediso. • O ka ba le sehlooho • Sebopeho sa molaetsa se tla fapana ho ya ka sepheo sa ho ngola, mohl. lengolo le yang ho mohlophisi Qetelo	Hangata setaele ke sa semmuso Ho sebediswa ditlwaelo tsa puo, mohl. Monghadi/ Mofumahadi, jj Le ba lekgutshwane mme le toba taba
Ho tlatsa diforomo (E kgutshwane)	Di fapane, mohl. ho etsa kopo ya mosebetsi, kopa bodulo yunivesithing	Di a fapana ho ya ka sepheo	Motho ya tlatsang foromo a etse ka bokgutshwane, di a toba, setaele sa semmuso, di makgethe (mongolo o balehe)
Pampitshana ya tlhahisoleseding / sephephetjhana (E kgutshwane)	Ho susumetsa motho e mong ho reka ho hong kapa ho sebedisa ho hong.	• E nnyane ka boholo, mohl. pampiri ya boholo ba A5 • Dihlooho di hohela mahlo hanghang, lepetjo kapa letshwao • Tlhaloso e kgutshwane ya sehlahiswa • Lenane la melemo e fumanwang teng mohl. websaete • Moo tlhahi soleseding e ka fumanwang teng: • E ka ba le dielemente tse bohuwang, tsa moralo	• E bua le mmadi ka ho otlololha • Puo ke e kgutshwane • Puo e sebediswa ho susumetsa mmadi, mohl. mahlalosi, makgethi, puo ya bonono e kang poeletsamodumo, papiso
Papatso (E kgutshwane)	Ho susumetsa motho ho bala ho hong kapa ho sebedisa tshebetso e itseng	• E ka nka dibopeho tse fapaneng • Ho sebediswa mapetjo le diloko • Hangata e ba le sebopeho se takilweng kapa se tshwatshisitswng • Ho sebediswa mawa a ho bapatsa • Sebedisa dielemente tsa sebopeho ho etsa hore papatso e hohele mme e dule e hopolwa	Ho sebediswa puo ya bonono le ya bothothokisi ho hlahisa tshusumetso le ho etsa hore puo e hopolehe, mohl. tshwantshiso, papiso, poeletsamodumo, phetapheto, morethetho, raeme
E-meile (E kgutshwane)	Sheba phetelo e etswang ke wena (motho)	Sheba phetelo e etswang ke wena (motho)	Sheba phetelo e etswang ke wena (motho)
Dayaloko (E telele)	Ke rekoto ya di-phapanyetsano jwalo ka ha di ntse di etsahala, hantle ho latela maikutlo a sebui	• Ha o ngola dayaloko; nngola mabitso a dibapadi ka lehlakoreng le letshadi la leqephe o ssebedisa kgutlwana kamora lebitso la sebui se buang o ssebedisa mola o motjha ho bontsha sebui se setjha o kkeletso ho baphetwa (kapa babadi) hore na ba bue jwang kapa ho etsa ketso jwang e lokela ho kenngwa ka masakaneng pele mantswe a buuwa; o etsa moralonyana pele o qala ho ngola	• Ha dayaloko e kenyeletsa maloko a lelapa kapa metswalle ho sebediswa (setaele se lokolohileng). Ho sebediswa difomula tse tsebahalang bakeng sa dikopo, dipotso, ditaelo, ditshisinyo le dikamohelo. • Ha puisano e kenyeletsa batho ba sa tsejweng setaele sa ho buisana se a sebediswa, ho kenngwa mekgwa ya boikokobetso ka hara fomula e tsejwang e sebediswang bakeng sa dikopo, dipotso, ditaelo, ditshisinyo le dikamohelo

Puo (E telele)	Ho fana ka lesedi, ho ruta, ho kgakolla le ho thabisa setjhaba	• Nahana mme o qale ka setaele seo o tla se sebedisa, neng, kae, hobaneng (lebaka), mang (mmadi) le eng • Pulo e lokela ho hohela le ho tsosa tjantjello • Hodisa dintlha ka bokgeleke mme o qobe ho sebedisa mantswe le dipolelo tse tapileng, tse jwalo ka le a bona he jwale, e sa le neng, jj. • Sebedisa dipolelo tse kgutshwane tse nang le mehopolo e bonolo, o qotsa mehlala e tlwaelehileng • Seholla o ntse o fana ka ditlhahiso tse utlwahalang • Qetelo e bohlokwa haholo, mme ha se kgutsufatso ya se seng se ngotswe	Sebedisa dipolelo tse kgutshwane tse nang le mehopolo e bonolo, o qotsa mehlala e tlwaelehileng

Bolele ba ditema tse ngotsweng tse lokelang ho hlahiswa

Ditema	Dikereite	Palo ya mantswe
Meqoqo: phetelo, tlhaloso	10	150-180
	11	180-200
	12	200-250
Ditema tsa kgokahano tse telele: Lengolo la setlwaedi/ la semmuso (a kopo / tletlebo / la kopo ya mosebetsi / la kgwebo/ la teboho/ takaletso tsa mahlohonolo/ kutlwelobohloko) /tlaleho e kgutshwane / palekgutshwe kapa tekolokakaretso ya filimi / puisano/ dayaloko.	10 – 12	80-100 -(dikahare feela)
Ditema tsa kgokahano tse kgutshwane: Dipapatso/ Ho ngola dayaring/ Posekarete/ Dikarete tsa memo/ ho tlatsa diforomo/ Ditshupiso/ Ditaelo / Pampitshana ya tlhahisoleseding / Phoustara/ E-meile	10 – 12	mantswe a 50 – 70

3.4 DIBOPEHO TSA PUO LE MELAO (DITWLAELO) TSA TSHEBEDISO YA PUO - LENANE LEO DI LOKODISITSWENG HO LONA

Dibopeho tsa puo tse latelang di tla rutwa ha ho ntse ho rutwa ho bala le ho ngola, di rutwe hape e le karolo ya lenaneo la thutapuo le balletsweng. Tse ding tsa dibopeho le melao ya tshebediso ya puo di tla be di se di entswe dikereiteng tse tlase, empa ho tla nne ho hlokehe hore di boeletswe. Dibopeho tse ding tsa puo di qala ho rutwa Mokgahlelong o Phahameng.

DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO
Kgodiso ya tlotlontswe le tshebediso ya puo
Mahlalosonngwe (disinonome), malatodi (diantonime), diparonime, dipolisime, didumatshwano le mepeletotshwano, lentswe le le leng bakeng sa polelwana (tlotlontswe),
Dikapuo (papiso, tshwantshiso, mothofatso, phoqo, kobiso, mothipoloho, kganyetsano);
(Matlafatso: *phelephanyetse, matshurao / symbole, tatolano, pheteletso, thehello, phetolabitso, leetsisa, lepata, pebofatso/ pebolo, tarakanyo)*
Maele, dikapolelo (dika, dikamaele, maelana);
Mantswe a adinngweng, a maswetso, a matjha (neologism), mmoho le tlhaho ya mantswe (etimoloji)
Dikarolo tsa mantswe: dihlongwapele, metso le dihlongwanthao

Dibopeho tsa polelo melao ya tshebediso ya puo	**Mefuta**
Mabitso	mabitsokgopolo (mehlala. boikokobetso, botswa, bohale, dikgopolo, bohlale, bokgopo, jj) mabitsohohle (mehala: setulo, lekotikoti, monna, mosadi, tafole, sekolo, jj) mabitsomararane (mehlala: modulasetulo, mahanahojwetswa; ntlwanatshwana, jj) mabitsokgoboka (mehlala: mohlape; phutheho; sehlopha; sekgakgatha, jj) mabitsobitso (mehlala: Palesa; Dafita; Pitoria: Maseru; sekolo sa poraemari sa Lereko; Bebele, jj) mabitso a nkang sehlongwapele – ho: (mehlala (ho tsamaya; ho ja; ho nwa; ho tsuba; ho lla, jj.) mabitso a bopilweng ka dikarolo tse ding tsa puo: (mehlala: sejo, sebini, seritsa, jj)
Maemedi	Mmui: Nna (bonngwe), Rona (Bongata) Mmuiswa: Wena (bonngwe) Lona (bongata) Mmuuwa: yena (bonngwe) bona (bongata) Maemedi oohle ho ya ka dihlopha tsa mabitso, Mehlala ke e latelang bonngweng le bongateng (yena/ bona) motho, batho, leshodu, mashodu, sefate, difate, nku, dinku, jj. Tadima dihlopha tsohle tsa mabitso) **Tshebediso**: Moetsi polelong > <u>Yena</u> o kapa patsi (Moroesi) <u>Bona</u> ba tsamaile maobane (bashemane) Moetsuwa polelong > Yena o jelwe tjhelete e ngata Tsona di hangwa ke bashanyana (dikgomo) le ka sebetsa jwalo ka dikarolo tse ding tsa puo Mohlala: Ntlo ya <u>bona</u> e tjhele (jwalo ka lerui)

Dikgethi	Lekgethi: (mohlala: -sweu > Monyaduwa o apere mose **o mosweu** kajeno). (mohlala: -raro > Maeba **a mararo** a fofetse hole). (mohlala: -holo > Lesaka l**e leholo** le ahwa ke mora wa morena). leamanyi: (mohlala: - reka > Banna **ba rekang** haufi mona ba se ba tsamaile) (mohlala: -kgopo > Modula o tsamaile ka tsela **e kgopo** ho ya Matwabeng) leakaretsi: (mohlala: - ohle > Setjhaba **sohle** se dumellana le morena) lesupi: (mohlala: -ena > Sekolo **sena** se a hola) lekgetholli: (mohlala: -sele > Monna **osele** o fihlile mona lapeng a o batla) (mohlala: -efe > Ke sekolo **sefe** se hlotseng tlhodisanong eo?) lerui: (mohlala: -sekolo > Bana **ba sekolo** ba se ba tsamaile)
Mahlalosi	Lehlalosi la nako: (mohlala: kajeno > Sello o tsamaya kajeno) Lehlalosi la sebaka / tao (mohlala: Thabo o ya sekolong) Lehlalosi la mokgwa (mohl. O bua hampe ha o tjho jwalo; Moroesi o sebetsa ka mokgwa)
Maetsi, makgathe le dikao	**Leetsi** (mehlala: Molelekeng o ja bohobe; Maetsi a letso/ maetsi matswa (mehlala: leetsane > thusa (-ana) > Puleng o thusana le Dieketseng mosebetsing wa bona. leetsolli > tlama (-olla, -ll-) > Ntate o tlamolla ntja) leetsaki > ngola (-aka) > Bashemane ba ngolaka mabota a sekolo leetsisi > sheba (-isa) > Dineo o shebisa Molefi nonyana sefateng. leetsetsi > beha (-ela) > Ntate o behela Maki tjhelete leetsehi > rata (-eha) > Mosidi o a rateha **leetsileba/ leba** • lebatlhalosi (mohlala: Molefi o moholo; Sekolo se hole) • lebalelekanyi/ lebatshwano (mohlala: Kgoboso ke motho; Pule ke morena) • lebakamano (mehlala: Mme o na le tjhelete e ngata; kgomo e na le namane) **Makgathe a leetsi** lekgathe lejwale (mehlala: Pule o a tsamaya; Moroesi o hlatswa dijana) lejwaleletswelli (Pule o ntse a tsamaya; Moroesi o sa ntse a hlatswa dijana/ o sa hlatswa dijana/ o ntse a hlatswa dijana) lephethi (mehlala: Pule o tsamaile; Moroesi o hlatswitse dijana) lefetile (mehlala: Pule o ile a tsamaya/ Pule a tsamaya/ letlang (mehlala: Pule o tla ngola lengolo leo; Mmabotswa o tla ya lebenkeleng) letlangletswelli (Mehlala: Nthati o tla be a ntse a ngola; Motshedisi o tla be a ntse a hlatswa dijana) sebopeho sa tatolo (Mehlala: Pule ha a tsamaya; Moroesi ha a hlatswa dijana) **maetsi le mathusi** (mehlala: (hle) > Dieketseng a hle a fihle hoseng. (tshwana) Ke tshwana ke mmone (tswa) Ke sa tswa fihla mona lapeng. **boiketsi** - lebopi -i: **(**Mehlala: kama > Ngwanana enwa o ikama hantle); (shwa > Monna o ile a itjhwesa ha a bona mapolesa)
Dikao	sekaopeho > (mohlala: Rapolasi o hela koro; Bashemane ba bala buka.) sekaohore > (mehlala: Ke dumela hore Modimo o a phela; O sebetsa ka thata hore a atlehe sekolong) sekaokgoneho > (mehlala: O ka fihla materiki ha o ka sebetsa ka thata; Pirates e ka hlola Chiefs) sekaoho > (mehlala: ho ja haholo ha ho a loka; Ho tsamaya ho naka di maripa; Ho sa tsebe ke lebote)

Makopanyi le mantswe a hokelang (diratswana)	Tatelano e tlwaelehileng**: (wa) pele, bobedi, boraro, pele ho,** ka morao ho, nakong eo, hamamoraonyana, qetellong, ha latela, moraonyana tjena, , recently, nakong e fetileng, ka morao ho moo Tlhaloso/sesosa le sephetho**:** ka baka leo, sephetho/ ditlamorao ya ba, hobane, ka lebaka la hobane, ho tloha moo, kahoo, ho a utlwahala hore .., ho tloha moo ... Tatelano tshebetsong: mohatong wa pele, wa bobedi, swa boraro ... Ho bapisa – ho batla ho tshwana le ho fapana ha ntho: tshwana, fapane, nnyane ho, kgolo ho, le ha ho le jwalo, empa Tatelano e bontshang bohlokwa ba ntho: ka mehla, qetellong Tlhahlamano ya ho dula ha ntho sebakeng**:** hodima, ka tlasa, ka tsohong le letona, ka tsohong le letshehadi, jj. Kakaretso: ka kakaretso, ha ke qetella/ pheletsong Seratswana se kgethang**:** ka mohopolo wa ka, tumelo ya ka, monahano, kutlwisiso, ke nahana/ hopola hore, ke nka hore, ke dumela, ho fihla ho nna hore, ke kgetha ho/ ke rata/ ha ke rate/ tshepa hore/ ke ikutlwa hore Seratswana se hlophisang**:** ke ya mofuta wa, e ka arolwa ka, e wela tlasa, e hokelwa mmoho le, ke karolo ya, e kgohlela hantle ho, e kgobokanngwa le, e amana le, e tsamaya mmoho le Seratswana se hlalosang: ka hodimo ho, ka tlasa, ka thoko ho, pela, leboya/ botjhabela/ bophirima/ borwa, boholo, mmala, sebopeho, sepheo, bolelele, bophara, boima, lebelo, e tshwana le, eka ke Seratswana se lekolang/ hlahlobang**:** ntle/-mpe, nepahetse/ fosahetse, itshwere hantle/ itshwere hampe, nepile/ fositse, bohlokwa/ ha e bohlokwa, sisinya/ hlahisa hore, kgothalletsa, eletsa, pheha kgang Seratswana se hlalosang: e hlaloswa ka hore, ke ya mofuta (o itseng) Seratswana se qetellang: ho phethela, ho akaretsa, ka kakaretso, ka bokgutshwanyane, jwalo ka ha o bona
Dipolelo le dipolelwana	polelonolo (mehlala: Bashemane ba ja nama; Pule o ngola lengolo; Ke ya sekolong) polelokopane/ polelotswako: na le dipolelwanakutu tse pedi. (Mehlala: Ke a ngola ebile ke mametse mametse mmino; Moroesi o hlatswa dijana ha Pule yena a di phumula) polelotswako (e na le dipolelwanakutu tse fetang tse pedi kapa ho feta) polelomararane (polelwanakutu le dipolelwana tse ding) Mehlala: O tsamaile ha letsatsi le dikela; Eitse ha pula e sa, mme a aneha dikobo; Mamotsamai o bolaile e mo hlodiyang bosiu **dipolelwana** • Polelwanakutu > O tsamaile. • polelwanabitso > e mo hlodiyang bosiu • polelwanakgethi > Ngwanana <u>ya mathang</u> le masiu o tshwerwe • polelwanatlhalosi: o ya nako > ha letsatsi le dikela o ya sebaka > moo ba rapellang teng o ya mokgwa >.hoo a fophang madi mahokedi : • Lehokamoetsi > Mohlala: Disebo **<u>o</u>** fiela lebala • Lehokamoetsuwa > Lebala **<u>le</u>** fielwa ke Disebo Sebopeho sa potso: Mehlala: Na Moroesi o hlatswa dijana?
Puo ya mmui le puopehelo	Mehlala: Puo ya mmui: “Ke tla tsamaya hosane ho ya Maokeng”, ho realo Nthabiseng Puopehelo: Nthabiseng o re o tla tsamaya hosane ho ya Maokeng.
Sebopeho sa Boetsi le Boetsuwa	Mehlala: Boetsi: Disebo **<u>o</u>** fiela lebala Boetsuwa: Lebala **<u>le</u>** fielwa ke Disebo

Malahlelwa le maetsisa-modumo	**Malahlelwa**: mehlala • Itjhu!: Itjhu! lemati la tla la mpitla habohloko. • Kgele! Kgele! o ngwana e mobe hakaakang. • Joo! : Joo! ka tla ka le bona nna nthwana batho. **Maetsisamodumo** • fi: Ha re feela fi ka mahlong ho nna. • pote: Tweba ya re pote ka lebota. • phuu: Ho ne ho nkga hore phuu ka tlong.
Matshwao a puo	Kgutlo (.) > Dimakatso o tsamaya ka pele. Feelwana (,) > Ha a se a fihlile moo, a re letsetse. Tlami (-) > Mofeta-ka-tsela o inketse yona ntja eo. Makalo (!) > Kgele! A tla a mphoqa enwa ngwana. Kgutlwana (:) > Moeketsi o rekile tse latelang: dikgomo, dinku le dipere. Kgutlwanafeelwane (;) > Sepheo sa titjhere se totobetse; o batla bana ba hae ba tsebe ho ngola. maqotsi/ditsejana/diabulwa diakwalwa > Dineo a re “Ke tla o ruta Masakana ( ) > Sello a bua le bona (Puleng le Dineo) ka boitshwaro ba bona.

Temoho e hlokolosi ya tshebediso ya puo
Moelelo o otlolohileng le moelelo o patehileng/akantsweng
Ntlhakemo ya mongodi/mohlahisi
Puo e fehlang maikutlo le e hlohleletsang
Puo e leeme, e nang tshekamelo, puo e kgethollang, e tadimang ditaba ka lehlakore le le leng
Dikakanyo le ho hlalosa tshutshumetso ya tsona
Moelelo wa sethato le moelelo o ritsitseng
Mabaka a ho kenyeletsa kapa ho tlohela tlhahisoleseding.

3.5. MERALO YA HO RUTA

Tokomane ena e sisinya hore saekele ya ho ruta e kenyeletse yuniti e le nngwe kapa ho feta tse shebaneng le bokgoni ka bong: ho mamela, ho bua, ho ngola, ho nehelana le puo. Saekele ka nngwe e tla fa baithuti mosebetsi ya ho ithuta, ho bala kapa ho boha lethathama la ditema tsa molomo, tse ngolwang le tse bohwang. Saekeleng ka nngwe mesebetsi e tla hulela kutlwisiso ya baithuti tshebedisong e ntle ya thutapuo le dingolwa. Nakong e fetang selemo, bonnyane disaekele tse 18 tsa tsena di tla ama dinltha tsohle tsa kharikhulamo dibekeng tse 36. Tlatseletsong, kgato ya boima dikarolong tsohle e tla phaphama kotara ka kotara le selemo le selemo ho fihla, ka nqane ho dilemo tse tharo, ba ithuti bat la be ba loketse ho ngola Ditlhahlobo tsa makgaolakgang tsa kereite ya 12. Ho tswella ho ya pele e ba karolo ya ho hlophisa mananeo a ho ithuta. Sebopeho sena se fa baithuti le matitjhere monyetla wa ho bopa kutlwisiso, ho bokella tlotlontswe, le ho tlwaela dibopeho tsa puo dibekeng tse pedi pele ba fetela ho ya bokgoning bo bong. Ka yona nako eo tlotlontswe e tla ba neha dintho tse fapaneng mme e ka ponngwa le ho lokisa ho latela thahasello ya sehlopha. Mohlala, ‘Bolo ‘e ne e le sehlooho sa ho ruta se tlwaelehileng nakong ya Mohope wa Lefatshe, empa e ka latelwa ke saekele ya manyalo a setso kapa ditlwaelo tse ntle tsa tikoloho.

Ho ruta puo ka tsela e momahaneng: saekele ya ho ruta

Hantlentle momahano e tlisa ho fapafapana: ho fapana ha dibopeho, mesebetsi ditema le dihlooho. Ha ho ralwa saekele e momahaneng ya beke tse pedi, titjhere a ka kgobokanya mesebetsi mabapi le sehlooho mohl. lefatshe la tshebetso, e le taba mohl. ho fetoha ha tlelamete, dingolwa tse kgethetsweng ho balwa, bokgoni ho tswa kharikhulamong, mohl. dayaloko, puisano, mongolo wa kgang, kapa tema kapa ditema ho tswa ho ditema tse sebedisitsweng bakeng sa ho ruta ka momahano bokgoni ba puo.

Tatelano ya dithuto saekeleng ya Dibeke tse pedi e ka etswa ka tsela efe kapa efe, mohl. saekele e ka qala ka ho bala, e fetele ho ya dipuisanong (ho bua) ho latele ho ngola. Ho ka sebediswa tema e tswang dingolweng tse kgethetsweng ho bala (moo ho kgonehang) kapa tema e nngwe e ka sebediswa bakeng sa mesebetsi e hlahellang tlase mona.

Matitjhere a lokela ho kgetha ditema tsa dingolwa. E ka nna ya eba sehlotshwana, padi, palo e itseng ya dipalekgutshwe, tshwantshiso kapa filimi (tadima ‘’ Ditema tse sebediseditsweng bakeng sa ho ruta bokgoni ba puo ka tsela e momahaneng ‘) Tsena di hlahella ho Ho bala le ho boha Moralong wa ho Ruta, di hlaha e le **ditema tsa dingolwa**.

Kharikhulamo ena e fana ka thutapuo e otlolohileng. Hantlentle puo e tla nka bonnyane hora beke tse ding le tse ding tse pedi; halofo ya tsona di tla rutwa rutwa maemong a ha ho rutwa bokgoni ba ho ngola le ba ho bala mme halofo e nngwe ya thutapuo e tla ka ho otloloha. Tlatseletsong ya ho ruta thutapuo e radilweng ho tla ba le ho ruta ka tsela ya ho rarolla ditshita tsa ho ithuta kapa poeletso ya thutapuo e tswang diphosong tse ngotsweng ke baithuti.

Mookotaba o sisinngwang - Lenane le ka sebediswang	
• Tsa dikgokahano	• Mmino
• Tsa setso	• Setjhaba sa heso
• Ditabatabelo	• Naha ya heso
• Tsa thuto	• Tsa tlhaho/ tikoloho
• Mekete (difesetivale)	• Tsa dipolotiki
• Tsa Bophelo bo botle	• Tsa bodumedi
• Boitsebahatso	• Batho bao e le mehlala (role models)
• Tsa mesebetsi/ditjhelete	• Tsa dipapadi
• Tsa molao	• Thekenoloji
• Tsa boithabiso/dihobi	• Bohahlaudi
• Lerato/thabo/tsa setswalle	• Bophelo ba ditoropong/ mahaeng

Ho fetola Moralo wa ho Ruta hore e be mesebetsi ya ho ruta le ho ithuta

Mohlala o itshetlehile MORALONG WA HO RUTA wa Kereite ya 10, Kotara ya 3, Dibeke tsa 23 le 24 (dithuto tse 12 tsa metsotso e 40) = dihora tse 8 tsa ho ruta

Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao** **hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
23 le 24	**Ho mamela bakeng sa puisano:** Ho mamela le ho nehelana, jk. melaetsa e mekgutshwane/ ditaelo/ ditsebiso **Puo eo e seng ya semmuso:** jk. bonketsisane	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgodiso ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Ditema tsa sengolwa:** Ho bala ditema tsa dingolwa bakeng sa tlhahisoleseding le kutlwisiso	**Ditema tsa kgokahano tse kgutshwane:** Hlahisa le ho buisana ka makgetha a ho ngola **molaetsa o mokgutshwane**, jk. e-meile/ molaetsa o mamaretswang sehatsetsing / molaetsa wa motjhini o arabelang batho Ngola molaetsa o mokgutshwane ka dihlooho tse fapaneng. Tsepamisa mehopolo hodima tshebetso ya ho ngola: Ho etsa moralo/ boitokisetso ba ho ngola, ho ngola mekgwaritso, ho boeletsa mosebetsi, ho bala hape bakeng sa ntlafatso, ho hlaola diphoso le ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** **(Sheba 3.3)**	Ho matlafatsa taelo Sebopeho sa puo: dipolelo tsa sehlooho le tse tshehetsang. Makgathe **Tlotlontswe** e itshetlehileng temeng**.**

Saekele ya Mokotaba: Ho ngola melaetsa: Sehloohwana: Memo

Thuto ya 1: (eo e leng boholo ya molomo)

- Selelekela: Mamela tema e nang le tlotlontswe e tsamaelanang le mokotaba.
- Hlalosa tlotlontswe e ntjha.
- Mosebetsi wa hae: Tlhakiso e itshetlehileng tlotlontsweng e ntjha.

Thuto ya 2: (eo e leng boholo ba molomo)

- Mamela (bonnyane makgetlo a mararo) ditema, jk. moo melaetsa o siilweng motjhining wa sehatisamantswe.
- Baithuti ba a mamela mme ba inahana mehlala ya bona ya melaetsa e mekgutshwane, eo ba e arolelanang le baithuti kaofela ka phaposing.
- Mosebetsi wa hae: Ngola mohl. Mehlala ya bona e 2 ya melaetsa e mekgutshwane.

Thuto ya 3: (eo e leng boholo ya molomo)

- Bonketsisane ba ho mema motswalle (e le mohlala) wa ho ya le kaekae.
- Titjhere o etsa lenane la diphoso tse tlwaelehileng mme o nehelana ka tlaleho ho baithuti.

Thuto ya 4: (eo boholo e leng ya ho bala)

- Ho bala mohl. thothokiso e itshetlehileng hodima setswalle.
- Tlotlontswe e ntjha e a hlaloswa.
- Puisano ho netefatsa kutlwisiso ya tema.

Thuto ya 5: (eo boholo e leng ya ho bala)

- Dipotso tsa kutlwisiso (tse ngolwang) ka tema ya thuto ya 4.
- Bala mehlala e mmalwa ya melaetsa e mekgutshwane
- Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho tsa ho rarolla ditshita tsa ho ithuta tse tshwaileng thutong ya 2 - mosebetsi wa lapeng.

Thuto ya 6: (ho bala le thutapuo)

- Makgetha a tema a itseng a hokahanngwang le thutapuo.
- Sekaseka sebopeho sa melaetsa e mekgutshwane e fapaneng
- Mosebetsi wa hae: Ditlhakiso tsa thutapuo.

Thuto ya 7: (boholo ho bala le thutapuo e hokahanyang)

- Ho tshwaya mosebetsi wa hae.
- Matlafatsa makgetha a thutapuo ya 6.

Thuto ya 8: (ho ngola)

- Mosebetsi wa pele ho ho ngola: Bala, mohl. emeile ya motswalle ya memang baithuti ho ya phomolong.
- Ho buisana ka makgetha a ho ngola **molaetsa o mokgutshwane** jk. e-meile, molaetsa o manehwang sehatsetsing/ molaetsa ho motjhini o arabang.
- Mosebetsi wa hae: Tlotlontswe - mantswe a sa tlwaelehang ho tema (mosebetsi wa bukantswe)

Thuto ya 9: (boholo ho ngola)

- Baithuti ba hlahisa mehopolo ka ho ngola jk. karabelo ya lengolo la motswalle thutong ya 8.
- Ho ngola mokgwaritso wa pele.

Thuto ya 10: (bo kopaneng)

- Baithuti ba mamela le ho bala mehlala ya memo ka mokgwa o mong mohl.
- Puisano. Baithuti ba memana ka bonngwe ho ya dibakeng ba sebedisa tlotlontswe ya thuto ya 8 -

ho ntse ho hopotswe tlaleho e hlahisitsweng thutong ya 3 (ya molomo).

Thuto ya 11: (bo kopaneng)

- Titjhere o fana ka tlaleho ya diphoso tse tlwaelehileng tse fumanweng mokgwaritsong wa pele.
- Makgetha a thutapuo a hokahanyang.
- Tlhakiso e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta e itshetlehileng makgetheng a thutapuo.

Thuto ya 12: (boholo ho ngola)

- Ho ngola mokgwaritso wa ho qetela.
- Moithuti ka mong o bala mosebetsi wa e mong sekotwana sa mongolo o ngotsweng ke e mong e

le karolo ya mosebetsi wa kamora ho ho ngola.

Maqepheng a latelang ho nehelawe ka Meralo ya ho Ruta ya dikereiti tsa 10, 11, le 12. Ela hloko hore ena ke MEHLALA feela eo ka yona ho bontshwang kamoo ho ka hlophiswang ho rutwa ha Puo ya Tlatsetso ya Bobedi nakong ya selemo kaofela.

3.5.1 KEREITE YA 10: MORALO WA HO RUTA

KEREITE YA 10 KOTARA YA 1				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao** **hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
1 le 2	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding le ho bua ho seng ha semmuso:** Baithuti ka bobedi le bona kaofela ka phaposing: Hlahisa e mong wa baithuti a sebedisa tlhahisoleseding eo ho nehelanweng ka yona	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** • Ho bala ka botebo ditema tse kgutshwane bakeng sa kgutsufatso le ho ngola dinoutso. • **Bala tema** e nehelanang ka tlhahisoleseding (jk. tema e hlalosang**).** • **Ho elellwa le ho hlahisa** dintlha le mehopolo ya bohlokwa **Ho bala le ho boha ka boikemelo ho ekeditsweng:** Hlahisa projeke ya ho bala e ekeditsweng.	**Seratswana se hlalosang** Ngola seratswana se hlalosang. Tsepamo e be hodima tlotlontswe le sebopeho sa dipolelo mmoho le tlhakisetso. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dipolelo, sebopeho sa polelo (moetsi - ketso - moetsuwa), makgethi Tshebediso ya lekgathe lejwale. **Tlotlontswe e** tswang ditemeng tse badilweng.
3 le 4	**Ho mamela bakeng sa ho hlahisa mohopolo:** Tlhahiso ya mehopolo sehloohong seo ho buisanweng ka sona ka phaposing.	**Tema ya dingolwa:** Ho hlahiswa ha dingolwa. Ho hlahiswa ha makgetha a dingolwa. **Ho bala ka botebo tema e kgutshwane e ngotsweng bakeng sa kutlwisiso boemong ba dipolelo le ba seratswana:** Tsepamo e be hodima e le nngwe moo ho hlwauwang makgetha mme ho buisanwe ka tshebediso ya ona. Bala le ho buisana ka tema.	**Seratswana sa phetelo:** Ngola diratswana **tse pedi tse phetang** maelana le dintho tse utullwang temeng ya sengolwa. KAPA Ngola diratswana tse pedi moo o hlahisang maikutlo a hao ka sehlooho seo ho buisanweng ka sona ka phaposing. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Ho hlahisa maikutlo: Mahlalosi le makgethi (poeletso) Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta mosebetsing wa baithuti. **Tlotlontswe:** Ho bopa mahlalosi (jk. *ka potlako - O mathile **ka potlako***) le makgethi (*mohl. **-holo** - moshemane **e moholo***) lesupi

KEREITE YA 10 KOTARA YA 1				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao** **hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
5 le 6	**Ho mamela bakeng tlhahisoleseding le sa kutlwisiso:** Ruta makgetha a ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding le bakeng sa kutlwisiso. Temakutlwisiso e mamelwang jk. puisano e tsamaiswang ke mopheti, puisano kapa palekgutshwe.	**Ho bala ka botebo ditema tse ngotsweng tse kgutshwane bakeng sa kutlwisiso boemong ba dipolelo le ba diratswana:** Kgodiso ya tlotlontswe e sebediswang ha hlahiswa mohopolo. Tema eo ho yona ho hlahiswang mohopolo/ tjhadimo. Hlwaya le ho hlalosa mohopolo/ tjhadimo ya mongodi. Hlalosa tjhadimo/ mohopolo wa hao. Tema ena e ka amana mokotaba e sebedisetswang ho mamela	**Tema ya kgokahano e telele:** Puisano **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dibopeho tsa dikapolelo le dipolelo le melao tsa tsona Melao le tshebediso ya matshwao a puo ha ho etswa puo ya mmui/ puopehelo le puisano (dayaloko). Mabotsi **Tlotlontswe** e amanang le tema e balwang
7 le 8	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Puisano ka kakaretso	**Tema ya sengolwa**: Latela tswelopele ya mophetwa palekgutshweng/ ho buisana ka makgetha a thothokiso. **Tema ya sengolwa**: Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane** Ho tlatsa **foromo mohl.** ya tlhodisano **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Matshwao a puo a sebediswang ho Puosebui le puopehelo(poeletso) Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe**: batlisisa moelelo wa mantswe ha ho balwa - bukantswe
9 le 10	**Ho mamela bakeng tlhahisoleseding le kutlwisiso:** Mamela ditema tse fapaneng jk. pina/ mantswe a pina. Ho buisanwe. KAPA Ho pheta pale: projeke ya ho bala ho ekeditsweng	**Ho bala ka botebo ditema ho tloha sebopehong se seng ho ya ho se seng le tse bohuwang:** Hlahisa makgetha a tema e bohuwang. Boha le ho buisana ka ditema tse bohuwang tse fapaneng jk. kerafo, dayakeramo, senepe.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Phoustara/ flayara jk. ketsahalo ya mmino. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Maetsi, makgethi le mabitso - poeletso e momahantsweng e itshetlehileng mosebetsing wa ho bala le ho ngola. Hlalosa moelelo le tshebediso ya maetsi, makgethi le mabitso Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e tshebetsong**.**

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso Kotareng ya 1			
Mosebetsi wa 1	**Mosebetsi wa 2**	**Mosebetsi wa 3**	**Mosebetsi wa 4**
Wa molomo: Ho mamela ka kutlwisiso.	**Wa molomo:** Moqoqo	**Ho ngola:** Tema ya kgokahano e telele/ kgutshwane jk. puisano (dayaloko) KAPA Phoustara/ Flayara	**Teko ya 1:** **Puo jwalo ka ha e sebediswa:** Tekokutlwisiso kgutsufatso Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo

KEREITE YA 10 KOTARA YA 2				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao** **hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
11 le 12	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Ho nehelana ka ditaelo kapa ditshupiso (jk. tsela ya ho ritela teye) ka dihlopha /bong	**Ho bala ka botebo ditema tse kgutshwane tse ngotsweng bakeng sa kutlwisiso boemong ba lentswe:** Bala mehlala ya ditaelo kapa ditshupiso.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ngola ditaelo kapa ditshupiso jk. ho ritela kopi ya teye. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Sekaotaelo Makopanyi Mantswe a hokelang mehopolo (*jk. ke ka hona, kahoo, jwale he*) le nako (jk. *yaba, kamora moo, kamora*) Maemedi (poeletso) **Tlotlontswe** e amanang le tema/ ditema tse balwang.
13 le14	**Ho bua ha semmuso le nehelano:** Buisana le baithuti ka makgetha a puo e hlophisitsweng. Puo e hlophisitsweng.	**Tema e ngolwang:** Bala ka sepheo sa ho hlwaya mme ho buisanwe ka makgathe a seng a entswe.	**Tema ya kgokahano e telele:** Puo e hlophisitsweng. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso le tlhahiso ya makgathe. Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e tshebetsong.
15 le16	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** Kutlwisiso e mamelwang 2 - ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding e itseng. jk. papatso e mamelwang kapa puisano.	**Tema e bohuwang:** Bala le ho hlalosa mawa a mohl. dikhathunu, dikgetjhana tsa khomiki/ dividio tsa khomiki. **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho ngolwa papatso Ngola papatso/ posekarete/ karete ya memo. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dibopeho tsa dikapolelo le dipolelo le melao tsa tsona Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**

KEREITE YA 10 KOTARA YA 2				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao** **hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
17 and 18	**Ho bua ha semmuso le nehelano:** Bonketsisane bo itshetlehileng molaetseng o totobaditsweng temeng ya sengolwa.	**Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso.	**Diratswana tsa phetelo/ tsa tlhaloso:** Ngola tema ya diratswana tse pedi e itshetlehileng ka tema ya sengolwa e kgethilweng. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Hlwaya le ho matlafatsa dibopeho le melao e fapaneng ya tshebediso ya puo. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
19 le 20	**Ditlhahlobo tsa Bohare ba Selemo**			

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 2		
Mosebetsi wa 5	**Mosebetsi wa 6**	**Mosebetsi wa 7**
Wa molomo: Puo e itlhophiseditsweng.	**Dingolwa**: Dipotso tse itshetlehileng temeng.	**Ditlhahlobo tsa bohare ba Selemo:** Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha e sebediswa le dingolwa. Pampiri ya 2 – Ho ngola

KEREITE YA 10 KOTARA YA 3				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao** **hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
21 le 22	**Ho bala ka kutlwahalo ho itokiseditsweng ka sepheo:** Ho bala ho tsipamisitswe mehopolo hodima bokgeleke, qapodiso le sehalo. jk. lengolo la setswalle le ngotsweng ke wena/ metswalle kapa ba bang.	**Ho bala ka botebo ha ditema tse kgutshwane tse ngotsweng bakeng sa kutlwisiso boemong ba tema yohle:** Ho balla kananelo: Bala mehlala ya mangolo a setswalle.	**Tema ya kgokahano e telele:** Lengelo la setswalle tsepamisa mehopolo hodima tshebetso ya ho ngola: Ho etsa moralo/ boitokisetso ba ho ngola, ho ngola mekgwaritso, ho boeletsa mosebetsi, ho bala hape bakeng sa ntlafatso, ho hlaola diphoso le ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Kamano ya moetsi le moetsuwa ho leetsi le makgethi dibopehong tsa polelo. Tatelano ya mantswe. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
23 le 24	**Ho mamela le ho bua bakeng sa ho buisana:** Mamela le ho nehela jk. ho mamela melaetsa e mekgutshwane/ ditaelo/ ditsebiso. **Ho bua ho seng ha semmuso:** Bonketsisane	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso** Ntshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** **Ngola molaetsa o mokgutshwane** jk. e-meile, molaetsa o manehwang sehatsetsing, molaetsa o hlahang motjhining o arabang ka dihlooho tse fapaneng. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Matlafatsa sekaotaelo. Sebopeho sa puo: polelo ya sehlooho le dintlha tse tshehetsang. Makgathe a maetsi **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
25 le 26	**Ho bala ka kutlwahalo ho itokiseditsweng ka sepheo:** jk. tema e kgethilweng.	**Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Moqoqo wa phetelo** jk. Ngola moqoqo mme o phete kamoo le ileng la bokella letlole kateng bakeng sa sekolo sa heno. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dibopeho le melao ya tshebidiso ya puo. Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**

KEREITE YA 10 KOTARA YA 3				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao** **hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
27 le 28	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding le kutlwisiso:** Mamela tshwantshiso ya seyalemoya/ puo e hatisitsweng/ bonketsisane/ le ho bala ka ho bapala.	**Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Diratswana tsa phetelo/ tlhaloso:** Ngola diratswana tse pedi moo o hlahisang le ho tshehetsa maikutlo a hao ka taba e itseng. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Sehalo, lentswe, sephetho Maetsi Mathusi **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
29 le 30	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Puisano (conversation) e itshetlehileng temeng ya sengolwa.	**Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso. **Ho bala/ boha ka boikemelo ho ekeditsweng:** Tema e matlafatsang monahano jk. mohopolo o ke keng wa eba nnete/ phethahala, toro	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho ngola dayari (bukatsatsing) **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Mabitso Bonngwe le bongata. Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** e amanang le tema/ ditema tse balwang.

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso Kotareng ya 3		
Mosebetsi wa 8	**Mosebetsi wa 9**	**Mosebetsi wa 10**
Wa molomo: Ho bala ka kutlwahalo ho lokisitsweng/ moqoqo/ puisano	**Ho ngola:** Moqoqo	**Teko ya 2:** **Puo jwalo ka ha e sebediswa:** Tekokutlwisiso kgutsufatso Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo **KAPA** **Dingolwa:** Dipotso tse itshetlehileng temeng.

KEREITE YA 10 KOTARA YA 4				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
31 le 32	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** Puisano	**Ho bala bakeng sa ho ela hloko tshebediso ya puo e hlokolosi** Jk. ho hlahisa maikutlo, melaetsa e fapaneng e behang mobadi maemong a itseng **Bakeng sa matlafatso:** Dintlha tsa bohlokwa tsa ho bala:	**Tema ya kgokahano e telele** Ngola lengolo ho thoholetso motswalle/ ho leboha titjhere **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Boetsi le boetsuwa Moelelo o otlolohileng le o patehileng **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
33 le 34	**Ho mamela bakeng sa kutlwisiso:** Tlwaetso ya ho ngola dinoutso. Ho mamela bakeng sa dintlha tsa sehlooho, mehlala, jj.	**Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** **Ho ngola kgutsufatso:** • Ho ruta makgetha a ho ngola kgutsufatso • Kgutsufatsa tema eo ho nehelanweng ka yona ka tsela ya dintlha. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya boetsi le boetsuwa Makopanyi Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
35 le 36	**Ho mamela bakeng sa kananelo:** jk. mmino, ho bala ho tema e hatisitsweng, dipina, thotokiso e phetwang.	**Ho bala/ boha ka boikemelo ho ekeditsweng:** Bakeng sa kananelo le monate.	**Tema e telele ya kgokahano:** Lengolo la kananelo/ ho hlahisa thabo. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Mekgwa e hlomphang le dipolelwana tsa teboho. Mekgwa e nepahetseng ya setso bakeng sa ho bua le batho. Rejistara **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**

KEREITE YA 10 KOTARA YA 4				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
37 le 38	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Poeletso: ho buisana hoo e seng ha semmuso ha baithuti kaofela ka phaposing le ka dihlopha ka nako ya ho itokisetsa Tlhahlobo.	**Tema ya sengolwa:** Bakeng sa poeletso	**Ho itokisetsa Tlhahlobo:** Ngola ka boikgethelo ho tswa ditemeng tsa boiqapelo - o kgetha sehlooho le ho hlahisa mohopolo/ ho etsa mmapa wa monahano. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Mosebetsi wa bukantswe / tlhakiso ya maele/ dikapolelo / dipolediso tse tsamaisanang le tema e ithutilweng. Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
39 le 40	**Ditlhahlobo tsa Makgaolakgang**			

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 4
Mosebetsi wa 11
Ditlhahlobo tsa Makgaolakgang: Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha e sebediswa le Dingolwa. Pampiri ya 2 – Ho ngola Pampiri ya 3 – * Ya molomo ***Mesebetsi ya molomo:** Matshwao a selemo a mesebetsi ya tsa molomo a botjwa ke ho mamela ho bua le ho bala. Matshwao a ho qetela a sephetho a lokela ho kenyeletsa bonnyane mosebetsi o le mong wa ho bua ho lokisitsweng/ hlophisitsweng, mosebetsi o le mong wa ho mamela, mosebetsi o le mong wa ho balla hodimo ho lokisitsweng/ hlophisitsweng le mosebetsi o le mong wa puisano.

3.5.2 KEREITE YA 11: MORALO WA HO RUTA

KEREITE YA 11 KOTARA YA 1				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
1 le 2	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** Ka bobedi le phaposi kaofela: Ho tsebiswa ka tsela e hlakileng ha moithutimmoho ho sebediswa tlhahisoleseding eo ho nehelanweng ka yona.	**Ho bala ka botebo tema e kgutshwane bakeng sa kgutsufatso le ho ngola dinoutso:** • Tema ya tlhahisoleseding (jk. tema e hlalosang) • Kgutsufatso e bonolo ya dintlha tse bohlokwa. **Hlahisetsa baithuti hoo e leng ntlha le hoo e leng mohopolo feela** **Ho bala/ boha ka boikemelo ho ekeditsweng** Ho hlahisa projeke e ekeditsweng ya ho bala.	**Moqoqo wa phetelo:** **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dipolelo, sebopeho sa polelo (moetsi - leetsi - moetsuwa), makgethi Tshebediso ya polelo ya lekgathe lejwale. Tlotlontswe puong e **t**shebetsong**.**
3 le 4	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding le kutlwisiso:** Ruta makgetha a ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding le kutlwisiso. Mosebetsi wa tema e mamelwang.	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Ntshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo. **Tema ya sengolwa** • Ho hlahisetsa baithuti sengolwa. • Ho tsepamisa maikutlo ho makgetha le ho buisana ka tshebediso. • Ho bala le ho buisana ka tema.	**Moqoqo wa phetelo:** Ngola moqoqo wa phetelo. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Ho hlahisa maikutlo: Mahlalosi le makgethi (poeletso) **Tlotlontswe:** Ho bopa mahlalosi *(mohl. **pele** - 'Tsamaya **ka pele**)* ho yena' e makgethi (*mohl. holo - moshemane **e moholo**)* Dikgato tsa papiso
5 le 6	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** Mamela bakeng sa maikutlo. Ho hlahisa maikutlo ka sehlooho seo ho builweng ka sona ka phaposing. **Ho bua le ho nehelana ha semmuso.** Bonketsisane.	**Ho bala ka botebo ha ditema tse kgutshwane tse ngotsweng bakeng sa kutlwisiso ya maemo a lentswe:** • Ho ruta tlotlontswe ya ho hlahisa maikutlo. • Tema e hlahisang maikutlo/ tjhadimo • Hlwaya le ho hlalosa maikutlo a mongodi/ tjhadimo. Hlalosa tjhadimo ya hao/ maikutlo a hao. • Tema ena e ka nna ya amana le mookotaba o sebedisitsweng ho ho mamela.	**Tema ya kgokahano e telele: Ngola Puisano** **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Ditlwaelo tsa matshwao a puo le puommui le puisana makopanyi Mabotsi **Tlotlontswe**: e amanang le tema e balwang Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti.

KEREITE YA 11 KOTARA YA 1				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
7 le 8	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Ho qoqa, makgetha a tema ya sengolwa e badilweng.	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Ntshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo. **Tema ya sengolwa** • Latela kgolo ya mophetwa ho palekgutshwe/ ho buisana ka makgetha a thothokiso. • Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho tlatsa **foromo, jk.** foromo ya kopo. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Matshwao a puo le puommui le puopehelo Mabitso Maemedi Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing baithuti **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
9 le 10	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding le kutlwisiso:** Ho mamela ditema tse fapaneng tse jk. pina, mantswe a pina. Ho buisanwe. KAPA Ho pheta pale: projeke e ekeditsweng ya ho bala.	**Ho bala ka botebo tema e sebedisang dibopeho tse fapaneng le tse bohuwang:** • Hlahisa makgetha a tema e bohuwang. • Ho boha le ho buisana ka ditema tse fapaneng tse bohuwang jk. kerafo, dayakeramo, setshwantsho.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho etsa phoustara/ flaya bakeng sa jk. ketsahalo ya ho nyolla mokotla. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Maetsi, makgethi le mabitso - poeletso e hokahantsweng le ho bala le ho ngola. Makgathe Hlalosa moelelo wa maetsi, makgethi le mabitso makgethi Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 1			
Mosebetsi wa 1	**Mosebetsi wa 2**	**Mosebetsi wa 3**	**Mosebetsi wa 4**
Wa molomo: Tekokutlwisiso e mamelwang.	**Wa molomo:** Ho ngola	**Ho ngola:** Tema ya kgokahano e telele/ kgutshwane	**Teko ya 1:** **Puo jwalo ka ha e sebediswa:** Tekokutlwisiso kgutsufatso Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo.

KEREITE YA 11 KOTARA YA 2				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
11 le 12	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Ho nehelana ka ditaelo kapa ditshupiso (jk. tataiso ya tsela e sebediswang ke bese) ka dihlopha/ bomong.	**Ho bala ka botebo ha ditema tse kgutshwane tse ngotsweng bakeng sa kutlwisiso ya maemo a lentswe:** Ho bala mehlala ya ditaelo kapa ditshupiso.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho ngola ditshupiso kapa ditaelo ka ho itseng, jk. o tsamaya jwang ho ya sebakeng se itseng o sebedisa tataiso ya tsela ya bese **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Sekaotaelo Makopanyi Maemedi Mantswe a hokelang meelelo e supang bontshang sesosa (jk. *hobane, ka hoo,*) le nako (jk. *jwale he, ka mora moo,*) Maemedi (poeletso) Poeletso **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
13 le 14	**Ho bua ha semmuso le ho nehela:** Ho buisanwe ka makgetha a puo e hlophisitsweng, itokiseditsweng. Ho bua ho itlhophiseditsweng.	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgodiso ya tlotlontswe le tshebediso ya puo. jk. ho hlwaya le ho buisana ka dintlha tsa thutapuo tse jwalo ka makgathe, makgethi.	**Tema ya kgokahano e telele:** Ngola puo e hlophisitsweng **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya makgathe Maemedi Mosebetsi wa bukantswe Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
15 le 16	**Ho bala bakeng sa tlhahisoleseding:** Temakutlwisiso e mamelwang 2 - ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding e itseng jk. papatso e mamelwang kapa puisano (diyaloko).	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Ho bala le fumana moelelo makgetha a, jk. ditema tse bohuwang: dikhathunu, dikhomiki / dikhomiki tsa dividio **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso.	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho ngola papatso/ posekarete/ karete ya memo **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dibopeho tsa dikapolelo le dipolelo le melao tsa tsona Boetsi le boetsuwa. Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**

KEREITE YA 11 KOTARA YA 2				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
17 le 18	**Ho bua ha semmuso le ho nehelana:** **Bonketsisane** ka molaetsa wa tema ya sengolwa	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgolo ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane/telele:** Sebedisa tema ya sengolwa e le motheo wa ho ngola dayaring (bukatsatsing) kapa lengolo la setswalle **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Hlwaya le ho matlafatsa dibopeho tsa puo tse fapaneng le tlwaelo tsa tshebediso ya puo **Tlotlontswe** puong e tshebetsong
19 le 20	**Ditlhahlobo tsa Bohare ba Selemo**			

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 2		
Mosebetsi wa 5	**Mosebetsi wa 6**	**Mosebetsi wa 7**
Wa molomo: Puo e hlophisitsweng	**Dingolwa:** Dipotso tse kgutshwane.	**Ditlhahlobo tsa Bohare ba Selemo:** Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha e sebediswa le Dingolwa Pampiri ya 2 – Ho ngola

KEREITE YA 11 KOTARA YA 3				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
21 le 22	**Ho balla hodimo ho lokisitsweng ka sepheo:** Ho bala ka kutlwahalo o tsepama ho bokgeleke qapodiso le sehalo **jk.** Lengolo la semmuso le ngotsweng ke yena / moithuti ka yena kapa ba bang.	**Ho bala/ boha ka boikemelo ho ekeditsweng:** Ho bala bakeng sa kananelo Bala mehlala ya mangolo a semmuso	**Tema ya kgokahano e telele** **Lengolo la semmuso** **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Kamano ya moetsi le moetsuwa ho leetsi le ho lekgethi sebopehong sa polelo Mahokedi Tatelano ya mantswe. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
23 le 24	**Ho bala bakeng sa ho buisana:** Ho mamela le ho nehelana jk. melaetsa e mekgutshwane / ditaelo / ditsebiso	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgolo ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ngola molaetsa o mokgutshwane jk. e-meile / molaetsa o manemaretswang sehatsetsing/molaetsa wa motjhini o arabang **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Ho matlafatsa sekaotaelo Sebopeho sa puo: dipolelo tsa sehlooho le tse di tshehetsang Makgathe a maetsi Mahokedi **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
25 le 26	**Ho balla hodimo ho lokisitsweng ka sepheo:** jk. tema e kgethilweng	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Ntshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo. **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso.	**Moqoqo o hlalosang:** Hlalosa se ileng sa fetola bophelo ba hao. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dibopeho tsa dikapolelo le dipolelo le melao tsa tsona Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**

KEREITE YA 11 KOTARA YA 3				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
27 le 28	**Ho bala bakeng sa kananelo:** Ho mamela tshwantshiso ya seyalemoya/ puo e hatisitsweng/ bonketsisane/ ho bapala ho bala tshwantshiso	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Ntshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo. **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso.	**Seratswana:** Ngola seratswana moo o hlahisang le ho tshehetsa maikutlo a hao ka sehlooho se itseng. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Sehalo, lentswe, sephetho Maetsi mathusi. **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
29 le 30	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Ho qoqa ka (di) tema tsa sengolwa.	**Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso. **Ho bala/ boha ka boikemelo ho ekeditsweng:** Tema e matlafatsang monahano mohl. monahano o ke keng wa fetoha nnete, toro	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho tlatsa bukantswe/ ho etsa tekolokakaretso ya palekgutshwe. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Mabitso Bonngwe le bongata Mabotsi Sebopeho sa tatolo Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta mosebetsing o ngotsweng wa baithuti **Tlotlontswe** e amanang le tema e balwang.

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 3		
Mosebetsi wa 8	**Mosebetsi wa 9**	**Mosebetsi wa 10**
Wa molomo: Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng	**Ho ngola:** Moqoqo wa phetelo/ tlhaloso	**Teko ya 2:** **Puo jwalo ka ha e sebediswa:** Tekokutlwisiso kgutsufatso Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo. KAPA Dingolwa: Dipotso tse itshetlehileng temeng.

KEREITE YA 11 KOTARA YA 4				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
31 le 32	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** **Ho bua ho seng ha semmuso** Ho buisane ka mehlala ya mangolo a kopo/ tletlebo.	**Ho bala bakeng sa temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi:** Bakeng sa matlafatso: Ho bala ka tshetshefo dintlha tsa bohlokwa tsa ho bala: Ho hlwaya moelelo o totobetseng **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema e telele ya kgokahano:** Ngola lengolo la kopo kapa la tletlebo **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Boetsi le boetsuwa Moelelo o otlolohileng le o patehileng. Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong**.**
33 le 34	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** Ho mamela: ho ikwetlisetsa ho ngola dinoutso. Ho mamela bakeng sa mehohopolo ya sehlooho, mehlala, jj.	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgodiso ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya sengolwa:** Ho bala tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ho ngola dinoutso ka dipolelo tse tletseng **Ho ngola kgutsufatso:** Kgutsufatsa tema e filweng ka dintlha. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Boetsi le boetsuwa (poeletso) Makopanyi Temoho tshebediso ya puo e hlokolosi Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta mosebetsing o ngotsweng wa baithuti **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong
35 le 36	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Ho buisana, jk. mantswe a pina.	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgodiso ya tlotlontswe le tshebediso ya puo. **Ho bala/ boha ka boikemelo ho ekeditsweng:** Di/tema ya sengolwa bakeng sa kananelo le boithabiso	**Seratswana:** Ngola tema ya boinahanelo ya diratswana tse pedi ka tshebediso ya puo mminong **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Makgethi Temoho ya puo e hlokolosi Mekgwa ya ho bua le batho e itshetlehileng setsong Rejistara **Tlotlontswe** puong e **t**shebetsong

KEREITE YA 11 KOTARA YA 4				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **dihora tse 2**	**Dibopeho tsa puo le ditlwaelo/ melao hora e 1** (e momahane le ho rutwa ka ho otloloha)
37 le 38	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Poeletso: ho buisana hoo e seng ha semmuso ha baithuti bohle ka phaposing le ka dihlotshwana ka nako ya ho boitlhophisetso ba Tlhahlobo	**Tema ya sengolwa:** Bakeng sa ho itlhophisetsa Tlhahlobo	**Boitlhophisetso ba Tlhahlobo:** Ngola ka boikgethelo ditema tsa boiqapelo - moo ho kgethwang sehlooho e be ho **hlahiswa mehopolo ya sehlooho/ etswa mmapa wa monahano** **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Tshebediso ya bukantswe/ ho itlwaetsa ho e sebedisa maele /dikapolelo / dikapolelo tse loketseng temeng e balwang. Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing o ngotsweng wa baithuti **Tlotlontswe** e tsweang temeng**.**
39 le 40	**Ditlhahlobo tsa Makgaolakgang**			

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 4
Mosebetsi wa 11
Ditlhahlobo tsa Makgaolakgang: Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha e sebediswa le Dingolwa. Pampiri ya 2 – Ho ngola Pampiri ya 3 – *Mesebetsi ya molomo **Matshwao a selemo ka mesebetsi ya molomo* ya ho bua, ho mamela le ho bala. Matshwao a sephetho a lokela ho kenyeletsa bonnyane matshwao a mosebetsi o le mong wa puo e hlophisitsweng, o le mong wa ho mamela, le o le mong wa ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng, le a o le mong wa puisano.

3.5.3 MORALO WA HO RUTA WA KEREITE YA 12

Moralo ona wa Selemo o hlahisa mosebetsi eo bonnyane e lokelang ho etsuwa le ho lekanyetswa.

Kereiteng ya 12 ditema tse ithutwang semmuso (dingolwa tse kgethilweng) di badilwe ho tloha ho 1 - 12, khr. bonnyane dihora tse pedi ka saekele bakeng sa thothokiso kapa palekgutshwe e le nngwe kapa karolo ya padi kapa tshwantshiso. Ha padi kapa tshwantshiso e bapalwang ke motho a le mong e kgethilwe, titjhere o tla hloka ho arola mosebetsi ka diuniti tse loketseng ho etsuwa ka nako eo.

Nako e ngata ya kereite ya 12 e tla sebediswa ho matlafatsa le ho lokisa barutwana bakeng sa Tlhahlobo ya makgaolakgang e tswang ka ntle.

KEREITE YA 12 KOTARA YA 1				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **Dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **Dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **Dihora tse 2**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo** **Hora e 1 (momahano le tlhaloso ka botlalo)**
1 le 2	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** Ka bobedi le phaposi kaofela: Ho tsebiswa ka tsela e hlakileng ha moithutimmoho ho sebediswa tlhahisoleseding eo ho nehelanweng ka yona	**Ho bala ditema tse kgutshwane ka botebo bakeng sa kgutsufatso le ho nka dinoutso:** • Tema ya tlhahisoleseding (jk. Tema e hlalosang) • Kgutsufatso e bonolo ya dintlha tsa bohlokwa **Hlahisa ntlha le mohopolo** **Ho bala/ ho boha ho ekeditsweng ka boikemelo:** Tlhahiso ya ho projeke ya ho bala ho ekeditsweng	**Moqoqo wa phetelo / tlhaloso:** **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dipolelo, popeho ya polelo (Moetsi - ketso - moetsuwa), makgethi Tshebediso ya lekgathe lejwale Tlotlontswe bakeng sa ditema tse entsweng
3 le 4	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding kutlwisiso:** Ho ruta makgetha a ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding le kutlwisiso Ho mamela mosebetsi wa kutlwisiso	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Ntshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya dingolwa:** • Tlhahiso ya dingolwa • Tsepamisa maikutlo bakeng sa makgetha le ho buisana ka mosebetsi wa ona • Ho bala le ho buisana ka tema	**Moqoqo wa phetelo / tlhaloso:** **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Ho hlahisa maikutlo: Mahlalosi le makgethi (poeletso) **Tlotlontswe:** Ho bopa mahlalosi *(mohl. **pele** - 'Tsamaya **ka pele**)* ho yena' e makgethi (*mohl. holo - moshemane **e moholo**)* Dikgato tsa papiso.

KEREITE YA 12 KOTARA YA 1				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **Dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **Dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **Dihora tse 2**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo** **Hora e 1 (momahano le tlhaloso ka botlalo)**
5 le 6	**Ho bua le ho nehelana ha semmuso:** Ho nehelana ka tlaleho e kgutshwane ya molomo Hlahisa maikutlo bakeng sa sehlooho bakeng sa sehlooho seo ho buisanweng ka sona phaposing ya borutelo	**Ho bala ka botebo ditema tse kgutshwane tse ngotsweng bakeng sa kutlwisiso boemong ba lentswe:** • Ruta tlotlontswe bakeng sa ho fana ka maikutlo le tlaleho • Tema e bontshang mohopolo/ tjhadimo • Hlwaya le ho hlalosa mohopolo / tjhadimo ya mongodi. • Hlalosa tjhadimo / mohopolo wa hao • Tema ena e ka amana le mookotaba o sebediseditsweng ho mamela	**Tema ya kgokahano e telele:** Ngola tlaleho e kgutshwane **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Melao ya tshebediso ya matshwao a puo ya mmui le puopehelo Boeletsa boetsi le boetsuwa Makopanyi Mabotsi **Tlotlontswe:** e amanang le ho bala tema Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti
7 le 8	**Ho bua hoo e seng ha semmuso:** Puisano, makgetha a tema e ithutilweng ya dingolwa.	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Tshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya dingolwa:** Latela kgolo ya mophetwa palekgutshweng / puisano ka makgetha a thothokiso Ho bala tema ya dingolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Tlatsa foromo/ papatso/ posekarete/ karete ya memo Ho ngola dinoutso ka tshebediso ya dipolelo tse feletseng **Ho ngola kgutsufatso:** Kgutsufatsa tema eo ho nehelanweng ka yona ka dintlha **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Matshwao a puo Puo sebui le puo pehelo Mabitso Maemedi Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti **Tlotlontswe** e itshetlehileng mosebetsing o entsweng

KEREITE YA 12 KOTARA YA 1				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **Dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **Dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **Dihora tse 2**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo** **Hora e 1 (momahano le tlhaloso ka botlalo)**
9 le 10	**Ho mamela bakeng sa kananelo** Mamela ditema tse fapaneng, tse jwalo ka pina/ mantswe a pina. Puisano. KAPA Ho pheta pale: projeke ya ho bala e ekeditsweng.	**Ho bala ka botebo ditema tse tlohang sebopehong se seng ho ya ho se seng mmoho le tse bohuwang** • Ho hlahisa makgetha a tema e bohuwang. • Boha le ho buisana ka ditema tse fapaneng tse bohuwang jk. Kerafo, dayakeramo, kerafo ya ditshwantsho	**Tema ya kgokahano e kgutshwane** Ruta makgetha le ho bopa phoustara/ folayara jk. mosebetsing wa pokello ya matlole **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Maetsi, makgethi le mabitso - poelelotso e hokahantsweng le makgathe. Ho bala le ho ngola. Hlalosa moelelo wa maetsi, makgethi le mabitso tshebedisong Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** e itshetlehileng mosebetsing o entsweng

Mesebetsi ya Tekanyetso ya semmuso ya kotara ya 1			
Mosebetsi wa 1	**Mosebetsi wa 2**	**Mosebetsi wa 3**	**Mosebetsi wa 4**
Wa molomo: TekokuthIsiso ya ho mamela	**Wa molomo:** Puisano	**Ho ngola:** Ditema tsa kgokahano tse kgutshwane/ tse telele	**Teko ya 1:** **Puo jwalo ka ha e sebediswa:** Tekokutlwisiso kgutsufatso Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo.

KEREITE YA 12 KOTARA YA 2				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **Dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **Dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana Dihora tse 2**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo** **Hora e 1 (ho momahana le ho totobala)**
11 le 12	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Fana ka ditaelo kapa ditshupiso (jk. tataiso ya moo bese e tsamayang teng) ka dihlopha/ ka bonngwe	**Ho bala ka botebo ditema tse kgutshwane tse ngotsweng bakeng sa kutlwisiso boemong ba polelo le seratswana:** Bala mehlala ya ditaelo kapa ditshupiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ngola ditshupiso kapa ditaelo ka jk. O fihla jwang sebakeng se itseng sebedisa tataiso ya tsela ya dibese. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Sekao taelo Makopanyi Maemedi Makopanyi a supa sesosa (jk. *hobane*, *kahoo*) le nako (jk.. *kamora*, *ho latele*) **Tlotlontswe** puong e tshebetsong
13 le 14	**Ho bua le ho nehelana ha semmuso:** **Puisano ya semmuso** Ho buisana ka sehlooho le ho nka karolo bakeng sa puisano ya semmuso	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgodiso ya tlotlontswe le tshebediso ya puo jk. Ho hlwaya le ho buisana ka ka tshebediso ya dikarolo tsa puo, jk. Makgathe, makgethi **Tema ya dingolwa:** Ho bala tema ya dingolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e telele:** Boeletsa makgetha a puo Ngola puo e lokisitsweng. Tsepamisa mehopolo hodima tshebetso ya ho ngola: Ho etsa moralo/ boitokisetso ba ho ngola, ho ngola mekgwaritso, ho boeletsa mosebetsi, ho bala hape bakeng sa ntlafatso, ho hlaola diphoso le ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Maemeditshupi Mosebetsi wa bukantswe Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita tsa ho ithuta ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti **Tlotlontswe** puong e tshebetsong

KEREITE YA 12 KOTARA YA 2				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **Dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **Dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana Dihora tse 2**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo** **Hora e 1 (ho momahana le ho totobala)**
15 le 16	**Ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding:** Tema ya kutlwisiso ya 2 - ho mamela bakeng sa tlhahisoleseding e itseng jk. Papatso e mamelwang kapa puisano **Ho bua ho seng ha semmuso:** Puisano bakeng sa makgetha a ditema tse bohuuwang	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Bala le ho hlalosa makgetha a mohl. e.g.ditema tse bohuwang : dikhatunu, dikhomiki/ dividio tsa khomiki **Tema ya dingolwa:** Ho bala tema bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ngola papatso/ posekarete/ karata ya memo. **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Boetsi le boetsuwa Dikapolelo le dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti **Tlotlontswe** puong e tshebetsong
17 le 18	**Ho bua le ho nehelana ha semmuso:** **Bonketsisane** ho molaetsa bakeng sa tema ya dingolwa	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Ntshetsopele ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya dingolwa:** Ho bala tema ya dingolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane/ telele** Sebedisa tema ya dingolwa e le motheo bakeng sa ho ngola bukatsatsing kapa lengolo la semmuso **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Hlwaya le ho matlafatsa dibopeho le melao ya tshebediso ya puo e fapaneng. **Tlotlontswe** puong e tshebetsong
19 le 20	**Ditlhahlobo tsa mahareng a selemo**			

Mesebetsi ya Tekanyetso ya semmuso ya Kotara ya 2		
Mosebetsi wa 5	**Mosebetsi wa 6**	**Mosebetsi wa 7**
Wa molomo: Puo e hlophisitsweng	**Dingolwa:** Dipotso tse kgutshwane	**Ditlhahlobo tsa mahareng a selemo:** Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha e sebediswa le dingolwa Pampiri ya 2 – Ho ngola KAPA Teko e ngolwang

KEREITE YA 12 KOTARA YA 3				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **Dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **Dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **Dihora tse 2**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo** **Hora e 1 (momahano le e totobetseng)**
21 le 22	**Ho bala ka kutlwahalo ka sepheo:** **Ho bala ka kutlwahalo** ho tsepamisitswe mehopolo ho bokgeleke, qapodiso le sehalo jk. lengolo la semmuso leo o ingoletseng lona/ bomphato kapa baithuti ba bang	**Ho bala/ ho boha ka boikemelo ho ekeditsweng:** • Ho balla kananelo: • Bala mehlala ya mangolo a semmuso **Tema ya dingolwa:** Ho bala tema ya dingolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e telele:** Ngola lengolo la semmuso la kopo/ ho etsa kopo/ tletlebo/ kutlwelobohloko/ ememo/ diteboho/ mahlohonolo **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Ho tsamaelana ha moetsi le moetsuwa ketsong le makgethi dibopehong tsa polelo Lethusi Tokodiso ya lentswe **Tlotlontswe** puong e tshebetsong
23 le 24	**Ho mamela bakeng sa ho buisana:** Ho mamela le ho nehelana jk. Melaetsa e mekgutshwane/ ditaelo/ ditsebiso **Ho bua ha semmuso:** Puisano, jk. ditsela tsa kgale le tse ntjha tsa puisano	**Ho bala bakeng sa kutlwisiso:** Kgolo ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya dingolwa:** Ho balwa ha tema ya dingolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e kgutshwane** Boeletsa makgetha a ho ngola melaetsa e mekgutshwane jk. e-meile/ molaetsa o manehwang sehatsetsing / molaetsa o tswang motjheneng o arabang KAPA Ditaelo dihloohong tse kgethilweng **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Ho matlafatsa sekao taelo Sebopeho sa puo: Polelo ya sehlooho le tse e tshehetsang Makgathe Mathusi **Tlotlontswe** puong e tshebetsong
25 le 26	**Ho balla hodimo ho lokisitsweng ka sepheo:** Mohl. tema e kgethilweng Puisano	**Ho balla kutlwisiso:** Kgolo ya tlotlontswe le tshebediso ya puo **Tema ya dingolwa:** Ho bala tema bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Moqoqo wa tlhaloso/ wa phetelo:** Mohlala: Boitemohelo bo fetotseng bophelo ba ka **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Thutapuo e reretsweng ho rarolla ho ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti. **Tlotlontswe** puong e tshebetsong

KEREITE YA 12 KOTARA YA 3				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua** **Dihora tse 2**	**Ho bala le ho boha** **Dihora tse 3**	**Ho ngola le ho nehelana** **Dihora tse 2**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo** **Hora e 1 (momahano le e totobetseng)**
27 le 28	**Ho mamela bakeng sa kananelo:** Ho mamela tshwantshiso ya seyalemoya/ puo e hatisitsweng/ bonketsisane/ ho bala tshwantshiso **Ho bua ho seng ha semmuso:** Puisano ka dihlopha mohl. ho hlahisa mohopolo temeng e mamelwang	**Ho mamela bakeng sa kutlwisiso:** Ntshetsopele ya tshebediso ya puo **Tema ya dingolwa:** Ho bala tema ya dingolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso	**Tema ya kgokahano e telele:** Ngola tekolokakaretso ya palekgutshwe e badilweng **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Sehalo, lentswe, sepheto Mathusi **Tlotlontswe** epuong e tshebetsong
29 le 30	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Puisano e amanang le tema/ditema tsa dingolwa	**Tema ya dingolwa:** Ho bala tema ya dingolwa bakeng sa kananelo le kutlwisiso **Ho bala/ boha ho ekeditsweng ka boikemelo:** Tema e matlafatsang monahano mohl. monahano o kekeng wa fetoha nnete , toro	**Tema ya kgokahano e kgutshwane:** Ngola dayaring (bukatsatsi) / ngola tekolokakaretso ya palekgutshwe **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Mabitso Bonngwe le bongata Mabotsi Kganyetso Thutapuo e reretsweng ho rarolla ditshita ho tswa mosebetsing wa ho ngola wa baithuti **Tlotlontswe** e amanang le tema e balwang

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 3		
Mosebetsi wa 8	**Mosebetsi wa 9**	**Mosebetsi wa 10**
Wa molomo: Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng	**Ho ngola:** Moqoqo wa phetelo/ tlhaloso	**Teko ya 2:** **Puo jwalo ka ha e sebediswa:** Tekokutlwisiso kgutsufatso Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo. KAPA Dingolwa: Dipotso tse itshetlehileng temeng.

KEREITE YA 12 KOTARA YA 4				
Dibeke	**Ho mamela le ho bua**	**Ho bala le ho boha**	**Ho ngola le ho nehelana**	**Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo**
31 le 32	**Ho bua ho seng ha semmuso:** Dipuisano tsa sehlopha tseo e seng tsa semmuso tse sebediswang bakeng sa boitokisetso ba Tlhahlobo	**Ho bala ka botebo tema e kgutshwane e ngotsweng bakeng sa kutlwisiso le boemo ba seratswana:** Sebedisa dipampiri tsa Tlhahlobo e fetileng ho boelletsa thuto ya tema ya semmuso le mawa a ho bala ka botebo bakeng sa boitokisetso ba Tlhahlobo ya makgaolakgang	Sebedisa dipampiri tsa ditlhahlobo tse fetileng ho boelletsa mefuta ya ditema bo itlhophisetsong ba ditlhahlobo tsa makgaolakgang **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poeletso ya dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Temoho ya tshebediso ya puo e hlokolosi Sebedisa dipampiri tsa ditlTlhahlobo tse fetileng ho boelletsa mefuta ya mesebetsi bo itlhophisetsweng ba Ditlhahlobo tsa makgaolakgang
33 le 34	**Ho bua ho seng ha semmuso** Dipuisano tsa sehlopha tseo e seng tsa semmuso tse sebediswang bakeng sa boitokisetso ba Tlhahlobo	**Ho bala ka botebo tema e kgutshwane e ngotsweng bakeng sa kutlwisiso boemong ba lentswe** Sebedisa dipampiri tsa Tlhahlobo tse fetileng ho boeletsa thuto ya tema ya semmuso le mawa a ho bala ka botebo bakeng sa ho itokisetsa Tlhahlobo ya makgaolakgang	Sebedisa dipampiri tsa Tlhahlobo tse fetileng ho boelletsa mefuta ya ditema ho itokisetsa Tlhahlobo ya makgaolakgang **Tsepamisa mehopolo hodima:** **Tshebetso ya ho ngola** Moralo, mekgwaritso, boeletsa, ntlafatsa, bala hape ho hlaola diphoso, ho nehelana **Sebopeho sa tema le makgetha a puo** (Sheba 3.3)	Poelletso ya Dibopeho le melao ya tshebediso ya puo Tlhokomediso ya puo e hlokolosi Sebedisa dipampiri tsa Ditlhahlobo tse fetileng ho boeletsa puo bakeng sa ho itokisetsa Tlhahlobo e tswang ka ntle **Tlotlontswe** e amanang le ho bala ditema tse tswang Ditlhahlobong tse fetileng
35 le 36	**TLHAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG**			
37 le 38	**TLHAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG**			
39 le 40	**TLHAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG**			

Tlhahlobo ya mafelo a selemo:

Pampiri ya 1 – Puo maemong le dingolwa

Pampiri ya 2 – Ho ngola

Pampiri ya 3 – * Tsa molomo

Matshwao a selemo ka mesebetsi ya molomo ya ho bua le ho mamela. Matshwao a sephetho a lokela ho kenyeletsa bonnyane matshwao a mosebetsi o le mong wa puo e hlophisitsweng, o le mong wa ho mamela, le o le mong wa ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng, le o le mong wa puisano.

KAROLO YA 4: TEKANYETSO YA PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI

4.1 Selelekela

Tekanyetso ke tshebetso e radilweng, e tswelang pele ya ho hlwaya, ho bokelletsa le ho fumana moelelo wa tlhahisoleseding ka phihlello ya baithuti, ho sebediswa mefuta e fapaneng ya tekanyetso. Tshebetso ena e latela mehato e mene: ho hlahisa le ho bokelletsa bopaki ba phihlello; ho lekola le ho hlahloba bopaki bona; ho rekota diphumano le ho sebedisa tlhahisoleseding ena ho utlwisisa boemo ba moithuti le ho mo thusa ntshetsopeleng ya hae ka ha ho ntlafatswa tshebetso ya ho ithuta le ho ruta.

Tekanyetso e lokela ho ba eo e seng ya semmuso (tekanyetso e etswang ha ho ntse ho ithutwa) le eo e leng ya semmuso (tekanyetso e etswang ka mora ho lthuta). Mefuteng ena e mmedi ya tekanyetso baithuti ba lokela ho nehwa tlaleho hore ba tle ba ntlafatse ho ithuta ha bona.

Tekanyetso ya bokgoni ba puo e hokahanngwe. Tekanyetso ya tema ya tekokutlwisiso e hokahanngwe le tshebediso ya puo. Tekanyetso ya ditema tse ngolwang e kenyelletse dihlooho tsa dintho tse etsahalang bophelong boo re bo phelang.

4.2 Tekanyetso eo seng ya semmuso kapa ya tsatsi le leng le le leng

tekanyetso e etswang ha ho ntse ho ithutwa e na le sepheo sa ka nako tsohle sa ho bokelletsa tlhahisoleseding ya baithuti e mabapi le tshebetso ya bona e ka sebedisetswang ho ntlafatsa ho ithuta ha bona.

Tekanyetso eo e seng ya semmuso e sebediswa letsatsi le leng le le leng ho laola kgatelopele ya moithuti. Hona ho etswa ka ho ba lekola kapa ho boha se etswang ke moithuti, ho tshwara dipuisano, dipontsho tseo ba di etsang, dikopano tsa moithuti-le-titjhere, ho ikgokahanya ho sa laolweng ha moithuti le ba bang ka phaposing, jj. Tekanyetso e seng ya semmuso eka ntho e bonolo feela jwalo ka ho ema mahareng a thuto, mme o lekola moithuti kapa o buisana le baithuti ka hore na thuto e tsamaya jwang. Tekanyetso ena e sebediswe ho neha baithuti tlaleho; e ka sebediswa hape jwalo ka motheo wa ho rala bakeng sa ho ruta. E se ke ya nkuwa e arohane le mesebetsi ya ho ithuta e etswang ka phaposing. Titjhere kapa baithuti ba ka tshwaya mesebetsi ena ya tekanyetso.

Boitekanyetso le tekanyetso e etswang ke moithutimmoho di susumetsa baithuti ho sebetsana le tekanyetso. Hona ho bohlokwa hobane ho neha baithuti sebaka sa ho nahanisisa ka mosebetsi wa bona. Sephetho sa tekanyetso e seng ya semmuso ha se rekotwe semmuso ntle le haeba titjhere a batla ho etsa jwalo. Matshwao a mesebetsi ya tekanyetso ya letsatsi le letsatsi ha a na seabo bakeng sa kgatelopele ya moithuti, le bakeng sa nehelano ya mangolo a thuto.

4.3 Tekanyetso ya semmuso

Mesebetsi ya tekanyetso yohle e bopang lenaneo la tekanyetso ya semmuso selemong e nkuwa e le *Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso.* Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso e tshwauwa le ho rekotwa semolao ke titjhere bakeng sa kgatelopele le nehelano ya mangolo a thuto. Mesebetsi ya tekanyetso ya semmuso yohle e lokela ho fetiswa bolekanyetsing ka sepheo sa ho nnetefatsa hore mesebetsi ke ya boleng bo nepahetseng, bo loketseng ho latela dintlhatheo. Leha boitokisetso bohle ba mesebetsi ya tekanyetso ya semmuso bo ka nna ba etswa ka ntle ho phaposi ya ho rutela, sehlahiswa se phethetsweng se lokela ho etswa ka phaposing tlasa maemo a laolwang.

Tekanyetso ya semmuso e neha matitjhere tsela e molaong, e latelang mehato e itseng ya ho lekola tswelopele ya baithuti kereiteng, haholoholo thutong. Mehlala ya tekanyetso ya semmuso e kenyelletsa diteko, Ditlhahlobo, mesebetsi e ngolwang, nehelano ya molomo, dipontsho, ho etsa, jj. Le ha *mesebetsi ya tekanyetso ya semmuso* e ka etsetswa ka ntle ho phaposi ya ho rutela, sehlahiswa sa ho qetela sa mosebetsi oo se lokela ho etsetswa maemong a laolwang, ka phaposing ya ho rutela.

Mesebetsi ya tekanyetso ya semmuso e bopa karolo ya Lenaneo la Tekanyetso ya semmuso la selemo kaofela kereiteng e nngwe le e nngwe thutong ka nngwe.

Dipapetla tse latelang di nehelana ka ditlhokeho tsa tekanyetso ya semmuso Puong ya Tlatsetso ya Bobedi:

Papetla ya 1: Tjhebokakaretso ya Tekanyetso ya semmuso Dikereite tsa 10 - 11

Tekanyetso ya Semmuso		
Hara selemo	**Ditlhahlobo tsa makgaolakgang**	
25%	**75%**	
Tekanyetso e Etswang Sekolong (TES) -	**Dipampiri tsa Tlhahlobo ya makgaolakgang**	
25%	**50%**	**25%**
• Diteko tse 2 • Mesebetsi e 7 • Tlhahlobo e le 1 (ya bohareng ba selemo)	**Ditlhahlobo tse ngolwang** Pampiri ya 1 (dihora tse 2½) - Puo jwalo ka ha sebediswa le sengolwa Pampiri ya 2 (dihora tse 2) - Ho ngola	**Tekanyetso ya Mesebetsi ya Molomo: Pampiri ya 3** Ho mamela Puo e hlophisitsweng Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng Puisano Mesebetsi ya molomo e etswang hara selemo e bopa karolo ya tekanyetso ya makgaolakgang e etswang sekolong.

Papetla ya 2: Tjhebokakaretso ya Tekanyetso ya semmuso Kereite ya 12

Tekanyetso ya Semmuso		
Hara selemo	**Ditlhahlobo tsa mafelong a selemo**	
25%	**75%**	
Tekanyetso e etswang sekolong (TES) -	**Dipampiri tsa Tlhahlobo ya makgaolakgang**	
25%	**50%**	**25%**
• Teko e le 1 • Mesebetsi e 7 • Ditlhahlobo tse 2 (bohareng ba selemo le sekamakgaolakgang)	**Ditlhahlobo tse ngolwang** Pampiri ya 1 (dihora tse 2½) - Puo jwaloka ha sebediswa le sengolwa Pampiri ya 2 (dihora tse 2) - Ho ngola	**Tekanyetso ya mesebetsi ya molomo: Pampiri ya 3** Ho mamela Puo e hlophisitsweng Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng Puisano Mesebetsi ya molomo e etswang hara selemo e bopa karolo ya tekanyetso ya makgaolakgang e etswang ka ntle ho sekolo.

Mefuta ya tekanyetso e lokela ho dumelana le dilemo tsa baithuti mmoho le kgato ya phihlello eo ba leng ho yona. Ha ho ralwa mesebetsi ena ya tekanyetso ho akarelletse dikahare mme ho kenyeletse mesebetsi raretsweng ho fihlella sepheo sa thuto.

Mesebetsi ya tekanyetso ya semmuso e kenyelletse dikgato tse batsi tsa boiphihlelo le bokgoni ba baithuti jwalo ka ha bo bontshitswe papetleng ena e latelang:

Papetla ya 3: Dikgato tsa boiphihlelo tsa tekanyetso

Dikgato tsa boiphihlelo	Mesebetsi	Persente ya mosebetsi %
Totobetseng/ otlolohileng **(Kgato ya 1)** **Hlophisang botjha** **(Kgato ya 2)**	Dipotso tse amang tlhahisoleseding e boletsweng ka ho otloloha temeng. • Bolela dintho /batho/dibaka/matshwao a… • Hlahisa dintlha/mabaka/ mehopolo … • Hlwaya mabaka/batho/sesosa … • Lokodisa dintlha/mabitso/ mabaka … • Hlalosa tulo /motho/mophetwa ... • Pheta ketsahalo/se ileng sa hlaha/se hlahetseng … Dipotso tse qosang baithuti ho sekaseka, ho qhaqha le ho tlamahanya kapa ho hlophisa botjha ha tlhahisoleseding e hlahisitsweng temeng ka ho otloloha. • Akaretsa dintlha/ mehopolo ya sehlooho/ bolela melemo/ bobe ba … • Bokanya matshwao a tshwanang a… • Hlahisa ho tshwana/ ho fapana ha… • Fana ka setshwantsho/ mabalankwe a …	**Kgato ya 1 le ya 2:** **40%**
Akanyang **(Kgato ya 3)**	Dipotso tse qosang moithuti hore a sebetsane le tlhahisoleseding e boletsweng temeng jwalo ka ha a e utlwisisa kapa a itemohela yona ka sebele/ botho ba hae. • Hlalosa ntlha/mohopolo wa sehlooho … • Bapisa mehopolo/ ditjhadimo/ diketsahalo … • Sepheo/ tjhadimo/ tsotello/ lebaka la mongodi/ sebapadi/ mophetwa ke sefe … • Hlalosa sesosa/ sephetho sa … • Ketsahalo/ puo/ tlhahiso ... e itseng e senola eng ka mopheti/ mongodi/ mophetwa … • Na o utlwisisa eng ka papiso/ tshwantshiso/ karaburetso … • Na o bona sephetho/ tshusumetso ya ketsahalo ... e tla ba sefe/ efe ...	**Kgato ya 3:** **40%**

Dikgato tsa boiphihlelo	Mesebetsi	Persente ya mosebetsi %
Lekola/ Hlahloba etsang kahlolo **(Kgato ya 4)**	Dipotso tsena di amana le ho etsa dikahlolo mabapi le boleng/ bohlokwa ba ntho. Di kenyelletsa kahlolo mabapi le ditaba tsa nnete, bohlokwa ba ho itseng, etsa qeto hore na ke ntlha kapa mohopolo, bobe/ botle ba ho itseng, kutlwahalo le mabaka, dintho tse kang ho hlokeha kapa ho amoheleha ha diqeto le diketsahalo tse amang dintlha tsa boitshwaro ... • Na o nahana hore se etsahetseng se bohlokwa/ se a kgolweha/ se ka etsahala …? • Na kgang e hlahiswang ke mongodi/ sebui e a utlwahala/ amoheleha/ ke yona qeto ya ditaba …? • E qaqa/ sekaseka/ seholla/ tsenkolla ketsahalo/ sepheo/ mabaka/ tjhadimo, tshusumetso … • Na o dumellana le mohopolo/ polelo/ tlhahiso/ moelelo ... • Ka tjhebo ya hao na mongodi/ mopheti/ mophetwa/ o nepile ha a hatella hore … (tshehetsa karabo ya hao/ fana ka mabaka a karabo ya hao). • Na boitshwaro/ tjhadimo/ ketso ya mophetwa e a amoheleha ho wena? Fana ka lebaka la karabo ya hao. • Na diketso/ tjhadimo/ puo/ ditabatabelo tsa mophetwa di senola eng ka botho ba hae, ho tadinngwe bophelo ka kakaretso? • Hlalosa o sekaseka/ hlalosa/ etsa ditlhahiso ka makgabane a hlahellang temeng	**Dikgato tsa 4 le 5:** **20%**
Kananelo **(Kgato ya 5)**	Sepheo ka dipotso tsena ke ho lekanyetsa tshusumetso e tlang kgopolong ka tema kapa ho nanela botle ba tema ho moithuti. Mona ho tsepamiswa mohopolo karabelong e tletseng maikutlo ho dikahare, ho ikamahanya le baphetwa kapa diketsahalo, le ho arabela tsela eo mongodi a sebedisitseng puo ka yona (jwalo ka kgetho ya mantswe le karaburetso). • Hlalosa karabelo ya hao ya tema/ ketsahalo/ maemo/ kgohlano/ qaka … • Na o utlwela mophetwa bohloko? Na ke ketso/ qeto efe eo o neng o tla e nka/ etsa ha o ne o ka ba maemong ao na? • Hlalosa/sekaseka tshebediso ya mongodi ya puo … • Na setaele/ selelekela/ qetelo/ dipapiso/ karaburetso/ tshebediso ya dibetsa tsa bongodi kapa bothothokisi ba mongodi di fihletse sephetho? Manolla…	

4.4 Lenaneo la tekanyetso

Lenaneo la Tekanyetso le radilwe ka tsela eo mesebetsi ya tekanyetso ya semmuso e adilweng ka hara kotara dithutong tsohle sekolong.

4.4.1 Tjhebokakaretso

Papetla e latelang e nehelana ka tjhebokakaretso ya ditlhokeho tsa Lenaneo la Tekanyetso bakeng sa Kotara ka nngwe Dipuong ya Tlatsetso tsa Bobedi.

Papetla ya 1: Tjhebokakaretso ya ditlhokeho tsa Lenaneo la Tekanyetso Dikereite tsa 10-11

Lenaneo la Tekanyetso **Mesebetsi ya Tekanyetso ya sekolong Kotara ka nngwe**			
Kotara ya 1:	**Kotara ya 2:**	**Kotara ya 3:**	**Kotara ya 4:**
Mesebetsi e 3 + Teko e ngolwang e le 1	Mesebetsi e 2 + Tlhahlobo e le 1 ya bohareng ba selemo e botjwang ka Dipampiri tse 2: Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha sebediswa le dingolwa Pampiri ya 2 – Ho ngola (e ka ngolwa ka Motsheanong kapa Phupjane)	Mesebetsi e 2 + Teko e ngolwang e le 1	Tlhahlobo ya makgaola-kgang ya ka hara sekolo e kenyelleditseng: Dipampiri tse 2: Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha sebediswa le dingolwa Pampiri ya 2 – Ho ngola + Pampiri ya 3 – Mesebetsi ya molomo
Matshwao a kotara (Dikotara tsa 1 - 3): • Kotareng ka nngwe kopanya matshwao a fumanweng ke moithuti, mmoho le dipalohohle mme o fetolele ho % ho fumana matshwap a kotara. **Matshwao a kgatelopele (ho fetela kereiteng e latelang):** • Kopanya matshwao a moithuti a mesebetsi TES ho tloha kotareng ya 1 ho isa ho kotareng ya 3 ebe o a fetolela ho 25%, • Fetolela a Pampiri ya 1 ho 30%, • Fetolela a Pampiri ya 2 ho 20%, • Fetolela matshwao a Mesebetsi ya molomo (Pampiri ya 3) ho 25%			

Papetla ya 2: Lenaneo la Tekanyetso Dikereite tsa 10-11

<table>
<tr><th colspan="4">Lenaneo la Tekanyetso</th></tr>
<tr><th colspan="4">Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 1</th></tr>
<tr><th>Mosebetsi wa 1</th><th>Mosebetsi wa 2</th><th>Mosebetsi wa 3</th><th>Mosebetsi wa 4</th></tr>
<tr>
<td>Mosebetsi wa molomo:
(matshwao a 25)
Ho mamela/ Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng</td>
<td>Mosebetsi wa molomo:
(matshwao a 25)
Ho mamela/ Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng</td>
<td>Ho ngola:
(matshwao a 20)
Tema ya kgokahano e telele/kgutshwane
Mangolo a setlwaedi/ mangolo a semmuso (la kopo/ la tletlebo/ la kopo ya mosebetsi/ la teboho/ la thoholetso /takaletso ya mahlohonolo/ la kutlwelobohloko / raporoto e kgutshwane/ tekolokakaretso /puo/ puisano
Tema ya kgokahano e kgutshwane: tema e le nngwe
Dipapatso/ Ho ngola dayaring (bukatsatsing) /Diposekarete/ Dikarete tsa memo / Ditaelo/ Ditshupiso/ Pampitshana/ sephephetjhana sa tlhahisoleseding (flayara)/ phoustara</td>
<td>**Teko ya 1:
(matshwao a 40)
Puo jwalo ka ha e sebediswa:
Tekokutlwisiso kgutsufatso
Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo.</td>
</tr>
<tr><th colspan="4">Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 2</th></tr>
<tr><th>Mosebetsi wa 5</th><th>Mosebetsi wa 6</th><th colspan="2">Mosebetsi wa 7</th></tr>
<tr>
<td>*Mosebetsi wa molomo:
(matshwao a 25)
Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng</td>
<td>Dingolwa:
(matshwao a 40)
Dipotso tse kgutshwane</td>
<td colspan="2">Tlhahlobo ya bohareng ba selemo:
(matshwao a 200)
Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha sebediswa le dingolwa (120)
Pampiri ya 2 – Ho ngola (80) e ka ngolwa ka Motsheanong/ Phupjane)</td>
</tr>
<tr><th colspan="4">Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 3</th></tr>
<tr><th>Mosebetsi wa 8</th><th>Mosebetsi wa 9</th><th colspan="2">Mosebetsi wa 10</th></tr>
<tr>
<td>*Mosebetsi wa molomo:
(matshwao a 25)
Ho mamela/ Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng</td>
<td>Ho ngola:
(matshwao a 40)
Moqoqo wa phetello/tlhaloso</td>
<td colspan="2">**Teko ya 2:
(matshwao a 40)
Puo jwalo ka ha e sebediswa:
Tekokutlwisiso kgutsufatso
Ditopeho le melao ya tshebediso ya puo
KAPA
Dingolwa:
Dipotso tse kgutshwanyane.</td>
</tr>
</table>

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Semmuso ya Kotara ya 4
Mosebetsi wa 11: Tlhahlobo ya Makgaolakgang
Tlhahlobo ya makgaolakgang ya mafelo a selemo: (matshwao a 300)
Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha e sebediswa (120)
Pampiri ya 2 – Ho ngola (80)
Pampiri ya 3 – *Mesebetsi ya molomo (100)

***Mesebetsi ya molomo**: baithuti ba lokela ho etsa bonnyane mosebetsi o le mong wa puo e hlophisitsweng, o le mong wa puisano, o le mong wa ho mamela, le o mong wa ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng nakong ya selemo.

**** Teko ya 1** e ka hlophiswa tlasa palohohle ya **matshwao a 40** kapa, haeba e le ya matshwao a fetang, a **fetolelwa ho a 40**. Ho sisinngwa hore ho lekanyetswe Tekokutlwisiso, Kgutsufatso le Thutapuo maemong a puo e sebediswang; empa leha ho le jwalo matitjhere a na le bolokolohi mme a kgothalletswa ho kenyelletsa motswako wa dikarolo tse ka lokelang ho lekanyetswa ho dumellana le moralo wa sekolo (lenaneo la diteko, kabo ya nako, le tse ding).

Ela hloko:

Lenaneong la Tekanyetso teko e se ke ya botjwa ka ditekonyana tse mmalwa tse nyenyane. Teko ka nngwe e thehwe hodima dikahare tse toma, tse mothamonyana mme ebe e ngolwe nakong ya metsotso e 45 - 60; hape e kenyelletse dikgato tsa boiphihlello tse fapaneng tseo dipampiri tsa Ditlhahlobo di hlophiswang ho ya ka tsona.

Papetla ya 3: Tjhebokakaretso ya ditlhokeho tsa Lenaneo la Tekanyetso Kereite ya 12

Lenaneo la Tekanyetso			Tlhahlobo ya makgaolakgang
Mesebetsi ya Tekanyetso e etswang sekolong ya kotara ka nngwe			
Kotara ya 1: Mesebetsi e 3 Teko e ngolwang e le 1	**Kotara ya 2:** Mesebetsi e 2 Tlhahlobo e le 1 ya bohareng ba selemo e botjwang ka Dipampiri tse 2: Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka sebediswa le dingolwa Pampiri ya 2 – Ho ngola (e ka ngolwa ka Motsheanong kapa Phupjane)	**Kotara ya 3:** Mesebetsi e 2 Teko e ngolwang e le 1 sekamakgaolakgang e botjwang ka Dipampiri tse 2: Pampiri ya 1 – Puo jwaloka sebediswa le dingolwa Pampiri ya 2 – Ho ngola (e ka ngolwa ka Phato kapa Loetse)	**Kotara ya 4:** Tlhahlobo ya makgaolakgang e botjwang ka dipampiri tse 2: Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka sebediswa le dingolwa Pampiri ya 2 – Ho ngola + Pampiri ya 3 – Mesebetsi ya molomo

Matshwao a kotara (Dikotara tsa 1 - 3):

- Kotareng ka nngwe, kopanya matshwao a moithuti le dipalohohle ebe o fetolela ho % bakeng sa ho fumana matshwao a kotara

Matshwao a tekanyetso e etswang sekolong (TES):

- Kopanya matshwao a moithuti le dipalohohle tsa mesebetsi ya tekanyetso ya semmuso ho tloha kotareng ya 1 ho isa ho ya 3 o fetolela ho 25%

Tlhahlobo ya makgaolakgang

- Fetolela Pampiri ya 1 ho 30%,
- Fetolela Pampiri ya 2 ho 20%,
- Fetolela matshwao a Mesebetsi ya molomo (Pampiri ya 3) ho 25%

Papetla ya 4: Lenaneo la Tekanyetso Kereite ya 12

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Kotara ya 1			
Mosebetsi wa 1	**Mosebetsi wa 2**	**Mosebetsi wa 3**	**Mosebetsi wa 4**
***Mosebetsi wa molomo: (matshwao a 25)** Ho mamela/ Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng	***Mosebetsi wa molomo: (matshwao a 25)** Ho mamela/ Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng	**Ho ngola: (matshwao a 20)** Tema ya kgokahano e **telele/kgutshwane** **Ditema tsa kgokahano tse telele:** - tema e le nngwe Mangolo a setlwaedi/ mangolo a semmuso (la kopo/ la tletlebo/la kopo ya mosebetsi/ la teboho/ la thoholetso / takaletso ya mahlohonolo/ la kutlwelobohloko / raporoto e kgutshwane/ tekolokakaretso /puo/ puisano **Tema ya kgokahano e kgutshwane:** tema e le nngwe Dipapatso/ Ho ngola dayaring (bukatsatsing) / Diposekarete/ Dikarete tsa memo / Ditaelo/ Ditshupiso/ Pampitshana/ sephephetjhana sa tlhahisoleseding (flayara)/ phoustara	****Teko ya 1: (matshwao a 40)** Tekokutlwisiso, kgutsufatso le tshebediso ya puo

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Kotara ya 2		
Mosebetsi wa 5	**Mosebetsi wa 6**	**Mosebetsi wa 7**
***Mosebetsi wa molomo: (matshwao a 25)** Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng	***Dingolwa: (matshwao a 40)** Dipotso tse kgutshwane	*****Tlhahlobo ya bohareng ba selemo: (matshwao a 200)** Pampiri ya 1 – Puo jwalo ka ha sebediswa le dingolwa (120) Pampiri ya 2 – Ho ngola (80) (E ka ngolwa ka nako ya ditlhahlobo tsa bohare ba selemo) **KAPA** Teko e ngolwang

Mesebetsi ya Tekanyetso ya Kotara ya 3		
Mosebetsi wa 8	**Mosebetsi wa 9**	**Mosebetsi wa 10**
***Mosebetsi wa molomo: (matshwao a 25)** Puisano/ Puo e hlophisitsweng/ Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng	**Ho ngola: (matshwao a 40)** Moqoqo Phetelo/Tlhaloso	*****Tlhahlobo ya seka-makgaolakgang: (matshwao a 200)** Pampiri ya 1: Puo jwalo ka ha sebediswa le dingolwa (120) Pampiri ya 2: Ho ngola (80) (E ka ngolwa ka nako ya ditlhahlobo tsa bohare ba selemo) **KAPA** Teko e ngolwang

***Mesebetsi ya molomo**: baithuti ba lokela ho etsa bonnyane mosebetsi o le mong wa puo e hlophisitsweng, o le mong wa puisano, o le mong wa ho mamela, le o mong wa ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng nakong ya selemo.

**** Teko ya 1** e ka hlophiswa tlasa palohohle ya **matshwao a 40** kapa, haeba e le ya matshwao a fetang moo, a **fetolelwa ho a**

40. Ho sisinngwa hore ho lekanyetswe Tekokutlwisiso, Kgutsufatso le Thutapuo maemong a puo e sebediswang; empa leha ho le jwalo matitjhere a na le bolokolohi mme a kgothalletswa ho kenyelletsa motswako wa dikarolo tse ka lokelang ho lekanyetswa ho dumellana le moralo wa sekolo (lenaneo la diteko, kabo ya nako, le tse ding).

Ela hloko:

Lenaneong la Tekanyetso teko e se ke ya botjwa ka ditekonyana tse mmalwa tse nyenyane. Teko ka nngwe e thehwe hodima dikahare tse toma, tse mothamonyana mme ebe e ngolwe nakong ya metsotso e 45 - 60; hape e kenyelletse dikgato tsa boiphihlello tse fapaneng tseo dipampiri tsa Ditlhahlobo di hlophiswang ho ya ka tsona.

*** Tlhahlobo ya bohareng ba selemo le ya Sekamakgaolakgang: Kereiteng ya 12 o mong wa mesebetsi ya Kotara ya 2 le/ kapa ya Kotara ya 3 o lokela ho ba wa Tlhahlobo ya ka hara sekolo. Maemong ao e leng hore ho ngolwa Tlhahlobo ya ka hara sekolo e le nngwe feela ho tse pedi tsena Kereiteng ya 12, ho ngolwe teko mafelong a kotara sebakeng sa Tlhahlobo e nngwe e sa ngolweng (Mosebetsi wa 8 le wa 10).

4.4.2 Ditlhahlobo

Sebopeho sa Dipampiri tsa 1 le 2 tsa Tlhahlobo

ELA HLOKO: Mongolo o arohaneng o kenyeletsa dipuo tsena tse latelang: Afrikaans, English, Sepedi, Sesotho, Setswana, Tshivenda and Xitsonga.

<table>
<tr><th>PAMPIRI</th><th>KAROLO</th><th colspan="2">MATSHWAO</th><th>NAKO</th></tr>
<tr><td rowspan="15">1. Puo jwaloka ha sebediswa le sengolwa</td><td colspan="3">A: Tekokutlwisiso
(Ho ka sebediswa mefuta e batsi ya ditema e kenyelleditseng ditema tse bohuwang le tse tshwantsisitsweng)</td><td rowspan="6">30</td><td rowspan="15">120</td><td rowspan="15">Dikereite 10-12: dihora tse 2½</td></tr>
<tr><td>Dikereite</td><td colspan="2">Bolelele ba tema e sebediswang</td></tr>
<tr><td>10</td><td colspan="2">mantswe a 200 - 300</td></tr>
<tr><td>11</td><td colspan="2">mantswe a 300 - 400</td></tr>
<tr><td>12</td><td colspan="2">mantswe a 400 - 500</td></tr>
<tr><td colspan="3">B: Kgutsfuatso:
Ho se sebediswe tema e le nngwe le ya tekokutlwisiso.</td><td rowspan="4">10</td></tr>
<tr><td></td><td>Bolelele ba tema e sebediswang</td><td>Bolelele ba kgutsufatso</td></tr>
<tr><td>10</td><td>mantswe a ka bang 150</td><td>mantswe a 50 - 60</td></tr>
<tr><td>11</td><td>mantswe a ka bang 180</td><td>mantswe a 50 - 60</td></tr>
<tr><td>12</td><td>mantswe a ka bang 250</td><td>mantswe a 50 - 60</td></tr>
<tr><td colspan="3">C: Thutapuo le melao ya Tshebediso ya puo
• Tlotsontswe le tshebediso ya puo.
• Di bopeho tsa dipolelo.
• Temoho ya tshebediso e hlokolosi ya puo.
• Tokiso ya diphoso</td><td>40</td></tr>
<tr><td colspan="3">D: Sengolwa
E le NNGWE ya tse latelang
Dipalekgutshwe (dipotso tse kgutshwane tse itshetlehileng dipaleng tse 2)
KAPA
Dithothokiso (dipotso tse kgutshwane tse itshetlehileng dithothokiso tse 2)
KAPA
Padi e kgutshwane (dipotso tse kgutshwane)
KAPA
Tshwantshiso e kgutshwane (dipotso tse kgutshwane)</td><td>40
(2x20)
(2x20)
(40)
(40)</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th>PAMPIRI</th><th colspan="3">KAROLO</th><th colspan="2">MATSHWAO</th><th>NAKO</th></tr>
<tr><td rowspan="11">2. Ho ngola</td><td colspan="3">A: Moqoqo - Moqoqo o le mong
Phetelo / hlalosang
Bolelele ba moqoqo:</td><td rowspan="5">40</td><td rowspan="11">80</td><td rowspan="11">Dikereite tsa 10-12: Dihora tse 2</td></tr>
<tr><td>Dikereite</td><td colspan="2">Bolelele ba tema e sebediswang</td></tr>
<tr><td>10</td><td colspan="2">mantswe a 150 - 180</td></tr>
<tr><td>11</td><td colspan="2">mantswe a 180 - 200</td></tr>
<tr><td>12</td><td colspan="2">mantswe a 200 - 250</td></tr>
<tr><td colspan="3">Lekanyetsa tse latelang:
• Dikahare le moralo (60%)
• Puo, setaele le ho hlaola diphoso (30%)
• Sebopeho (10%)</td></tr>
<tr><td colspan="3">B: Ditema tsa kgokahano tse telele: - tema e le nngwe
Mangolo a setlwaedi/ mangolo a semmuso (la kopo/ la tletlebo/la kopo ya mosebetsi/ la teboho/ la thoholetso /takaletso ya mahlohonolo/ la kutlwelobohloko) / raporoto e kgutshwane / tekolokakaretso /puo/ puisano
Bolelele ba tema:</td><td rowspan="4">(20)</td></tr>
<tr><td>Dikereite</td><td colspan="2">Puo e ngolwang ka ho arohana</td></tr>
<tr><td>10-12</td><td colspan="2">Mantswe a 80 - 100
dikahare feela.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Lekanyetsa tse latelang:
• Dikahare, moralo le sebopeho (60%)
• Puo, setaele, le ho hlaola diphoso (40%)</td></tr>
<tr><td colspan="3">C: Tema ya kgokahano e kgutshwane: tema e le nngwe
Dipapatso/ Ho ngola dayaring (bukatsatsing) /Diposekarete/ Dikarete tsa memo / Ditaelo/ Ditshupiso / sephephetjhana sa tlhahisoleseding (flayara)/ phoustara / Ho tlatsa diforomo
Bolelele ba tema:</td><td rowspan="4">(20)</td></tr>
<tr><td>Dikereite</td><td colspan="2">Puo e ngolwang ka ho arohana</td></tr>
<tr><td>10-12</td><td colspan="2">Mantswe a 50 - 80</td></tr>
<tr><td colspan="3">Lekanyetsa tse latelang:
• Dikahare, moralo le sebopeho (60%)
• Puo, setaele, le ho lokisa diphoso (40%)</td></tr>
</table>

Tekanyetso e tobane le dikahare tse hlahisitsweng tokomaneng ena. Ka baka la kgatelopele e ka kgopolong ya dikahare e habahanya dikereite, dikahare le bokgoni ho tloha Kereiteng ya 10-12 di tla lekanyetswa dipampiring tsa Tlhahlobo ya makgaolakgang pheletsong ya Kereite ya 12.

Tekanyetso ya mesebetsi ya Molomo

Mesebetsi ya molomo ya tekanyetso e entsweng hara selemo e bopa karolo ya tekanyetso ya makgaolakgang mafelong a selemo **Kereite ya 12**. Tekanyetso ena e etsa matshwao a 100 a a 300 a Tlhahlobo e etswang ho tswa ka ntle ya mafelo a selemo.

Dintlha tse mabapi le tekanyetso ya mesebetsi ya molomo, e etswang hara selemo, ke tsena tse latelang:

PAMPIRI YA 3	DINTLHA	MATSHWAO	
Mesebetsi ya molomo	*Mesebetsi ya molomo e tla ralwa le ho etswa sekolong, mme bolekanyetsi bo etswa ho tswa ka ntle. **Ho bua:** **Puo e hlophisitsweng** ***Lekanyetsa:*** *bokgoni ba ho etsa diphuphutso, ba ho hlophisa dikahare, sehalo, ba ho bua, le ba ho nehelana, ba temoho e hlokolosi ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswe.* **Puisano** (*conversation*)**:** ***Lekanyetsa:*** *dikahare, sehalo, bokgoni ba ho bua, ba temoho e hlokolosi ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswe.*	25 25	100
	Ho bala **Ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng** ***Lekanyetsa:*** *dikahare, sehalo, bokgoni ba ho bua le ho nehelana, temoho ya tshebediso e hlokolosi ya puo*	25	
	Ho mamela: **Ho mamela bakeng sa kutlwisiso** ***Lekanyetsa****: Ho mamela bakeng sa kutlwisiso, sa ho fumana tlhahisoleseding le ho lekola.*	25	

***Mesebetsi ya molomo**: matshwao a selemo a mesebetsi ya molomo a bokellwa ka ho bua, ho mamela le ho bala. Matshwao a ho qetela a lokela ho kenyeletsa bonnyane mosebetsi O LE MONG wa ho bua ho hlophisitsweng, O LE MONG wa ho mamela, O LE MONG wa ho bala ka kutlwahalo ho hlophisitsweng le O LE MONG wa puisano (conversation).

4.5 Ho rekota le ho tlaleha

Ho rekota ke tshebetso eo ho yona titjhere a ngolang le ho boloka boemo ba phihlello ya moithuti mosebetsing wa tekanyetso o itseng. Tshebetso ena e bontsha kgatelopele ya moithuti mabapi le ho fumana phihlello e boletsweng Setatementeng sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso. Direkoto tsa phihlello ya moithuti di lokela ho fana ka bopaki ba kgatelopele e kgopolong ya moithuti Kereiteng eo a leng ho yona mmoho le ho tshwanela ha hae ho ya kapa ho fetisetswa Kereiteng e latelang. Direkoto tsa phihlello ya moithuti di ka sebediswa hape ho nnetefatsa kgatelopele e entsweng ke titjhere mmoho le baithuti tshebetsong ya ho ruta le ho ithuta.

Ho tlaleha ke tshebetso ya ho tsebisahatsa phihlello ya moithuti ho moithuti ka boyena, batswadi, sekolo mmoho le ba bang ba nang le seabo thutong ya moithuti. Phihlello ya moithuti e ka tlalehwa ka ditsela tse mmalwa. Ditsela tsena di kenyelleditse dikarete tsa tlaleho, dikopano tsa batswadi, matsatsi a ho etela sekolong, dikopano tsa motswadi-le-titjhere, ho letsa mehala, mangolo, koranta ya ka phaposing kapa la sekolo, jj. Matitjhere dikereiteng kaofela a tlaleha phihlello ya moithuti thutong e itseng ka diperesente. Dikgato tsa phihlello tse fapaneng mmoho le diperesente tse tsamaelanang le tsona di bontshitswe Papetleng e mona ka tlase.

DIKHOUTU LE DIPERSENTE TSA HO REKOTA LE HO TLALEHA

KGATO	TLHALOSO YA BOKGONI	PERSENTE
7	Phihlello e babatsehang	80 - 100
6	Phihlello e kgabane	70 - 79
5	Phihlello e ntle	60 - 69
4	Phihlello e mahareng	50 - 59
3	Phihlello e foofo	40 - 49
2	Phihlello e karolwana feela	30 - 39
1	Ha ho phihlello	0 - 29

Matitjhere a tla rekota matshwao a nnete mabapa le mosebetsi ka mong ka ho sebedisa pampitshana ya ho rekota; mme a tlalehe dipersente mabapa le thuto kareteng ya raporoto ya moithuti.

4.6 Bolekanyetsi ba tekanyetso

Ka bolekanyetsi ho bolelwa tshebetso e nnetefatsang hore mesebetsi ya tekanyetso ke ya nnete, e loketseng mme e thehilwe ho latela metheho e behilweng. Bolekanyetsi bo lokela ho etswa sekolong, lefapheng la thuto la sedika, la profensi le la naha. Ditshebetso tsa bolekanyetsi bo phethahetseng, bo kenyelleditseng ditlhokeho tsohle di lokela ho ba teng bakeng sa ho nnetefatsa boleng ba tekanyetso dithutong kaofela.

4.6.1 Tekanyetso ya semmuso (TES)

- Diteko le Ditlhahlobo tsa Dikereite tsa 10 le 11 di etswa bolekanyetsi ba ka hara sekolo. Motataisi wa thuto / mohlanka wa mmuso ya beilweng boemong ba profense /distriki o lokela ho etsa bolekanyetsi mesebetsi ya tekanyetso e mmalwa nakong eo a etetseng sekolong ka yona ho nnetefatsa boleng ba mesebetsi le bolekanyetsi bo entsweng sekolong.
- Diteko le Ditlhahlobo tsa Kereite ya 12 di lokela ho etswa bolekanyetsi ba profense. Tshebetso ena e tla laolwa ke ba lefapha la thuto la profense.
- Batataisi ba thuto ba etse bolekanyetsi ba diteko le dipampiri tsa Ditlhahlobo tse seng kae pele di ngolwa ke baithuti ho nnetefatsa boleng ba dipotso le ho tataisa matitjhere ka ho rala mesebetsi ena.

4.6.2 Mesebetsi ya tekanyetso ya molomo

- **Dikereite tsa 10 le 11:** Mosebetsi wa molomo wa tekanyetso o mong le o mong oo e leng karolo ya Lenaneo la Tekanyetso o tshwanetse o iswe bolekanyetsing ho hlooho ya lefapha pele baithuti ba o etsa. Matitjhere a lekanyetse mesebetsi ya molomo Kereiteng ya 10 le ya 11. Moeletsi wa Thuto a etse bolekenyetsi ba mesebetsi ya molomo e mmalwa nakong ya ha a etetse sekolong ho nnetefatsa boleng ba mesebetsi eo le hore na bolekanyetsi ba ka sekolong bo entswe.

- **Kereite ya 12**: Mesebetsi ya molomo e hlophiswe sekolong, e lekanyetswe ka hare sekolong mme e fetiswe bolekanyetsing ba ka ntle ho sekolo. Mosebetsi wa molomo wa tekanyetso o mong le o mong oo e leng karolo ya Lenaneo la Tekanyetso o tshwanetse o iswe bolekanyetsing ho hlooho ya lefapha pele baithuti ba o etsa. Matitjhere a lekanyetse mesebetsi ya molomo. Moeletsi wa thuto a etse bolekenyetsi ba mesebetsi ya molomo e mmalwa nakong ya ha a etetse sekolong ho nnetefatsa boleng ba mesebetsi eo le ho bona hore na bolekanyetsi ba ka sekolong bo entswe. Ho kgethwe baithuti ba mmalwa sekolong se seng le se seng mme ba etsetswe bolekanyetsi ba mesebetsi ya molomo ho hlahloba boleng ba boiphihlelo ba bona mesebetsing ya molomo.

4.7 Kakaretso

Tokomane ena e balwe hammoho le ditokomane tse latelang:

4.7.1 *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement, Grades R - 12; le*

4.7.2 Tokomane ya leano e bitswang: *National Protocol for Assessment Grades R - 12.*